

ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ
ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช

พระสุเมธ สุเมธ (นพดลจินดา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

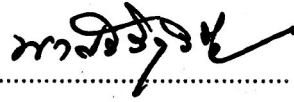
**The Comparative Study of the Business Men's
Roles in Supporting Buddhism in the Buddha's Time and at the
Present Time : A Case Study of Dr. Boonyong Vongvanij**

Phra Sumeth Sumetdho (Nopphadonchinda)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

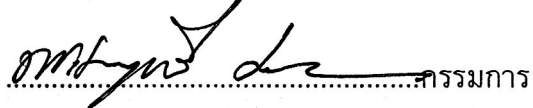

(พระศรีสิทธิมนี)

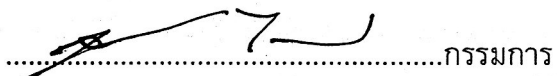
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหาสุหิตย์ อากาศโร, ดร.)

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

(ผศ.ดร.สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสินี)

(ดร.วุฒินันท์ ก้นทะเตียน)

(ดร.นันทพล โรจนโกศล)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสินี กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ
ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช

ชื่อผู้วิจัย : พระสุเมธ สุเมโธ (นพดลจินดา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาวิ มหาปญฺโญ, ผศ.ดร.,ป.ธ.๙, พธ.บ., ศน.ม., B.A., M.A.,
M.Phil., Ph.D.

: ผศ.ดร.สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสินี, M.Ed., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ เพื่อศึกษาบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เพื่อศึกษาบทบาทของดร.บุญยง ว่องวานิชที่มีต่อพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช ผลการวิจัยสรุปดังนี้

บทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลสามารถสรุปเป็น ๓ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า นำมาใช้เป็นแนวทางต่อการการบริหารได้แก่ การบริหารตน การบริหารคน การบริหารงาน ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อตนเองครอบครัวและสังคม ประเด็นที่ ๒ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้เข้าไปมีส่วนในกิจกรรมที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ เช่น การให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา การถวายบำรุงพระสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การสร้างเสนาสนะ มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้คอยประสานความสัมพันธ์อันดีต่อพระสงฆ์ให้มีความสามัคคี ประเด็นที่ ๓ เป็นส่วนที่เนื่องกันจากกิจกรรม พบว่านักธุรกิจได้เข้าไปมีบทบาทต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นบทบาทการสร้างศาสนทายาท บทบาทการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา และบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงตั้งมั่น

บทบาทของดร.บุญยง ว่องวานิชที่มีต่อพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ ๓ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางต่อการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ประเด็นที่ ๒ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่ออุปถัมภ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา ตลอดจนยังเป็นผู้ที่ประสานสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อประชาชนกับศาสนา โดยผ่านช่องทางกิจกรรม ประเด็นที่ ๓ การเข้าไปมีบทบาทต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นส่วนที่เนื่องกันจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น บทบาทการสร้างศาสนทายาท บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อชักจูงให้ไปฟังธรรม สนทนาธรรม รวมถึงบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ เริ่มจากการอนุเคราะห์ญาติ ต่อด้วยสงเคราะห์มิตรสหาย การสงเคราะห์บริวารและสงเคราะห์ผู้ยากไร้

เปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาล กับกรณีของดร.บุญยง ว่องวานิช สรุปได้ ๓ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ ในหลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน พบว่าทั้งสองยุคมีความสอดคล้องกันด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารเพื่อพัฒนาตนเองครอบครัวและสังคม แต่มีความแตกต่างกันตามสภาพกาลเวลา ประเด็นที่ ๒ กิจกรรมที่เข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยปัจจัยสี่ พบว่าทั้งสองยุคเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ ในความแตกต่างขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการอุปถัมภ์ ประเด็นที่ ๓ บทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างศาสนทายาท การเข้าไปเผยแผ่ การช่วยเหลือในด้านสังคมสงเคราะห์ พบว่าทั้งสองยุคมีความสอดคล้องกันและทำคู่กันกับกิจกรรมด้วยจุดหมายเดียวกัน ด้วยการนำหลักคำสอนมาเป็นแนวทางต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบถึงความแตกต่างตามบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

Thesis Title : The Comparative Study of the Business men's Roles in
Supporting Buddhism in the Buddha's Time and at the
Present Time : A Case Study of Dr.Boonyong Vongvanij
Researcher : Phra Sumeth Sumetdho (Nopphadonchinda)
Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Assist.Prof. Dr.Phamaha Tawee Mahāpañño, Pali 9,
B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies),
M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies).
: Assist.Prof. Dr.Suthisak Kraisornsuthasinee, M.Phil., Ph.D.

Graduated Date : November 1, 2010

ABSTRACT

The Comparative Study of the Business men's roles in supporting Buddhism at the Buddha's time and at present time. : A Case Study of Dr. Boonyong Vongvanij. This study is of 3 purposes, namely:- to study the roles of business towards Buddhism in the Buddha's time, to study the roles played by Dr.Boonyong Vongvanij towards Buddhism and to study the roles played by the business men in the promotion of Buddhism at the Buddha's time. The result of the research can be concluded as follows:-

The roles of business men towards Buddhism at the Buddha's time can be summarized into 3 points, namely:- 1. bringing the Buddha's teachings to be applied to administration of oneself, of the people and of the work. 2. bringing the faith in Buddhism to be applied to daily life and business management in activities that promote Buddhism in various fields such as, patronage of Buddhism, supporting the priests, offering consuming goods and medicines, building the monks' residence which are important for the existence of Buddhism which coordinates the relations with the monks to be in unity. 3. helping the business men to be responsible for the promotion of Buddhism whether it is the role of a religious heir, the role of Buddhism, and the social roles for the existence of Buddhism.

Dr.Boonyong Vongvanij's roles towards Buddhism can be summarized as follows:- 1. to bring the context of Buddhist principles to guide the management of their own people to improve their qualities of social security and well-being. 2. to help the officers to promote Buddhism as well as a coordinating the relationship with good people, and religion through the channel of activity. 3. to be responsible for the promotion of Buddhism which is the sequence of participation with the activity like the role of religious heirs, the role of Buddhism using technology to encourage the media to listen of fair Dharma talk including the roles of social work, the help from relatives with the assistance of friendly family welfare and the welfare for the poor.

The comparative role in the promotion of Buddhism played by business man in the Buddha's period and Dr.Boonyong Vongvanij can be summarized in 3 points as follows:- 1. their principle of people administration Found that both age are fairly consistent with the principles applied in the administration to develop their own family and society However, the difference between the conditions of time. 2. the activities related to Buddhism like The patronage of Buddhism with four factors Second generation into activity associated with Buddhism to prosperity respectively the difference subject to appropriate in help 3. the role of to be responsible for the promotion of Buddhism promoting Buddhism like a heir, and in propaganda the assistance of the social work consistent and with activity aims bringing the Buddha's teachings to be applied to the quality of life differences role of activity to promote Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากการอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่านทั้งที่เป็นอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องดังนี้

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ชี้แนวทางในการจัดทำโครงร่าง ผศ.ดร.สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสนี กรรมการที่ปรึกษา ที่ชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดจนการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

พระศิริสิทธิมนี (พล อาภากรโร) คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์ผู้สอนที่ให้คำแนะนำเบื้องต้น อนุโมทนาอาจารย์ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร ที่กรุณาแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้สมบูรณ์ และดร.นันทพล โรจนโกศล ผู้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำ แนวทางแก้ไขวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่หอสมุดกลางที่อำนวยความสะดวกให้ยืมตำราต่างๆ ทุกท่าน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) อดีตเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระเดชพระคุณ พระธรรมวิมลโมลี (รุ่ง ธีรปัญญา) พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เจ้าคณะภาค ๑๗ ที่ให้กำเนิดทางธรรม พระครูธรรมธัชสมชาย สีลโรและคณะพระอาจารย์ทุกรูป ขอขอบคุณบรรดาเพื่อนๆ พระนิสิตที่ได้ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

ขออนุโมทนา คุณแม่จิตภินันท์ ดุลยจรัสเวทย์ คุณพ่อสังวร น้อยผล คุณปณญ์จรัตน์ กับคุณอริวัฒน์ สร้อยสุวรรณ ตลอดจนบรรดาญาติของผู้วิจัยที่ให้การอบรมเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ด้วยความรักความเอาใจใส่

ขออนุโมทนากับครอบครัว “ว่องวานิช” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่ให้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าในทุกๆ ด้านของท่าน ตลอดจนขออนุโมทนาคุณอนุสร ว่องวานิช คุณล้นชาย ว่องวานิช คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช และคุณศิวีสา นิธิจิมณิรัตน์ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องที่เอื้อเฟื้อเวลาอันมีค่าของท่านแก่ผู้วิจัย คุณรุ่งนิภา พัฒนพฤษชาติ กัลยาณมิตรที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้คำแนะนำในช่วงเวลาที่เกิดการตีบตันทางด้านความคิด

อนึ่ง หากมีข้อบกพร่องใดๆ ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออภัยขอรับไว้เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป และคุณความดีขออ้อมบูชาพระรัตนตรัย คุณบิดรมารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดถึงทุกท่านผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัย

พระสุเมธ สุเมโธ (นพดลจินดา)

๗ ตุลาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ณ)

บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๓
๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย	๘
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘

บทที่ ๒ บทบาทในการส่งเสริมของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล	๙
๒.๑ ความเป็นมาของนักธุรกิจ	๙
๒.๒ หลักการบริหารของนักธุรกิจ	๑๖
๒.๒.๑ การบริหารตน	๑๖
๒.๒.๒ การบริหารคน	๒๖
๒.๒.๓ การบริหารงาน	๒๗
๒.๓ กิจกรรมของนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๒๘
๒.๓.๑ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา	๒๙
ก. การถวายการบำรุงพระสงฆ์	๒๙
ข. การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค	๓๐
ค. การสร้างเสนาสนะ	๓๑
๒.๓.๒ การสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์	๓๔

๒.๔	บทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๓๗
๒.๔.๑	บทบาทการสร้างศาสนทายาท	๓๗
๒.๔.๒	บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๘
	ก. การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม	๓๙
	ข. การชักจูงไปฟังธรรม	๔๐
	ค. การสนทนาธรรม	๔๑
๒.๔.๓	บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	๔๓
	ก. การอนุเคราะห์ญาติ	๔๓
	ข. การสงเคราะห์มิตรสหาย	๔๔
	ค. การสงเคราะห์บริวาร	๔๖
	ง. การสงเคราะห์ผู้ยากไร้	๔๗
บทที่ ๓	บทบาทในการส่งเสริมของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา	๔๙
๓.๑	ความเป็นมาของดร.บุญยง ว่องวานิช	๔๙
๓.๒	หลักการบริหารของดร.บุญยง ว่องวานิช	๕๒
	๓.๒.๑ การบริหารตน	๕๒
	๓.๒.๒ การบริหารคน	๕๗
	๓.๒.๓ การบริหารงาน	๕๘
๓.๓	กิจกรรมของดร.บุญยง ว่องวานิชที่เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๖๐
	๓.๓.๑ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา	๖๐
	ก. การถวายการบำรุงพระสงฆ์	๖๑
	ข. การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค	๖๑
	ค. การสร้างเสนาสนะ	๖๒
	๓.๓.๒ การสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์	๖๔
๓.๔	บทบาทของดร.บุญยง ว่องวานิชในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๖๕
	๓.๔.๑ บทบาทการสร้างศาสนทายาท	๖๕
	๓.๔.๒ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๖๗
	ก. การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม	๖๗
	ข. การชักจูงไปฟังธรรม	๖๙
	ค. การสนทนาธรรม	๖๙
	๓.๔.๓ บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	๗๑

ก. การอนุเคราะห์ญาติ	๗๑
ข. การสงเคราะห์มิตรสหาย	๗๒
ค. การสงเคราะห์บริวาร	๗๔
ง. การสงเคราะห์ผู้ยากไร้	๗๕
บทที่ ๔ การเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับกรณีของ ดร.บุญยง ว่องวานิช	๗๗
๔.๑ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหาร	๗๗
๔.๑.๑ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารตน	๗๗
๔.๑.๒ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารคน	๘๑
๔.๑.๓ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารงาน	๘๒
๔.๒ การเปรียบเทียบด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๘๓
๔.๒.๑ การเปรียบเทียบด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา	๘๓
ก. การเปรียบเทียบด้านการถวายการบำรุงพระสงฆ์	๘๔
ข. การเปรียบเทียบด้านการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค	๘๔
ค. การเปรียบเทียบด้านการสร้างเสนาสนะ	๘๕
๔.๒.๒ การเปรียบเทียบด้านการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์	๘๕
๔.๓ การเปรียบเทียบด้านบทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	๘๖
๔.๓.๑ การเปรียบเทียบด้านบทบาทการสร้างศาสนทายาท	๘๖
๔.๓.๒ การเปรียบเทียบด้านบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๘๗
๔.๓.๓ การเปรียบเทียบด้านบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	๘๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๙๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๕
บรรณานุกรม	๙๖
ภาคผนวก	๑๐๓
ภาคผนวก ก สำเนาหนังสือขออนุญาตให้นิติสัมพันธ์	๑๐๔
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย	๑๐๘
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	๑๑๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การอ้างอิงคัมภีร์ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ เรียกว่า ฉบับไตรปิฎกและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนอรรถกถาจะใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมอรรถกถาแปลของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม/ข้อ/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๕๕/๑๔ หมายถึง ขุททกนิกาย ชาตก (ภาษาไทย) พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ข้อที่ ๕๕ หน้า ๑๔

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา/เล่ม/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๐๐ หมายถึง ขุททกนิกาย ชาตก อรรถกถา (ภาษาไทย) เล่มที่ ๕๗ หน้า ๒๐๐ อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยระบุภาค/หน้า หลังคำชื่อย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ขุ.ธ.อ. ๑/๕ หมายถึง พระธัมมปทัฏฐกถาแปลภาคที่ ๑ หน้า ๕

พระสูตรต้นตปิฎก

ที.ปา (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคบาลี	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกบาลี	(ภาษาบาลี)
ม.มู. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาส	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
อ.จ.เอกก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ทุก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ติก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.จตุกก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จ.ปมจก (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปมจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.สตุตก (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตุตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.อฏฐก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)

ขุ.ข. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี วิมานวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรีคาถาวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.อ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ปาราชิกกัณฑ์-สังฆาทิเสสชาติ- มหาวรรคชาติอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.ม.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.ส.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินี สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี เอกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี ทุกาทินิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

การใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษ

Ibid	=	Ibiden	หมายถึง	เรื่องเดียวกัน
p.	=	Page	หมายถึง	หน้า (พหูพจน์ใช้ pp.)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า “พระพุทธศาสนา” มีความหมายรวม ซึ่งรวมถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีพระสงฆ์ องค์กร สถาบัน กิจกรรมไปจนถึงศาสนสถานและศาสนวัตถุเข้าด้วยกันถ้าจะเจาะลงไปให้ถึงความหมายที่แท้จริง พระพุทธศาสนาก็มีความหมายตรงตามคำแปลว่า “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า”^๑ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พุทธพจน์” ซึ่งหมายถึงพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงธรรมและบัญญัติวินัยไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมแบบพุทธเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยพุทธบริษัท ๔^๒ กล่าวคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ได้รับการส่งเสริมและทำนุบำรุงจากพ่อค้า นักธุรกิจ เศรษฐี คหบดีหรือผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของธุรกิจ โดยฝ่ายอุบาสกและอุบาสิกาจะเป็นผู้เกื้อกูลตลอดจนให้ความอุปถัมภ์บำรุงแก่ภิกษุและภิกษุณีด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานเภสัชบริวาร ส่วนฝ่ายภิกษุและภิกษุณีก็เกื้อกูลอุบาสกและอุบาสิกาด้วยการแนะนำหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

สมัยพุทธกาล มีนักธุรกิจเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ล้วนแล้วแต่ประกาศตนเป็นอุบาสกและอุบาสิกา จากความเลื่อมใสศรัทธาจึงให้ความอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ ด้วยการสร้างถาวรวัตถุที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือการเป็นปฐมเหตุที่ทำให้เกิดพุทธธานุญาติและพุทธบัญญัติบางประการ จากการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจทั้งในหน้าที่และอาชีพ พบว่ามีความใกล้ชิดประชาชนมากกว่าข้าราชการผู้ปกครองเมือง

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้**, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^๒ คำว่า “พุทธบริษัท ๔” คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ทั้งหลายทั้งปวงเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระพุทธศาสนาได้คือ (๑) ต้องเป็นผู้มีความรู้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดีและประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำสอน (๒) นอกจากรู้เข้าใจเองและปฏิบัติได้ดีแล้วยังสามารถบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ (๓) เมื่อมีปรีชาเกิดขึ้น คือ คำจوابคำสอนที่คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยก็สามารถชี้แจงแก้ไขได้, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๘.

ยังเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ด้วยเหตุนี้เมื่อนักธุรกิจนับถือพระพุทธศาสนาจึงเป็นเหตุจูงใจให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธศาสนาตาม จึงทำให้พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีความเจริญรุ่งเรือง จากการเป็นผู้ดำเนินการประกอบธุรกิจจึงทำให้เศรษฐกิจของเมืองที่ตนอยู่มีความเจริญขึ้นด้วยการค้าขายในเมืองและการติดต่อค้าขายกับต่างเมือง ปกตินักธุรกิจเหล่านี้เป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนไร้ที่พึ่งอยู่แล้ว ด้วยการบริจาคทานเป็นประจำตลอดจนให้การช่วยเหลือต่อสังคมทั้งการอนุเคราะห์และสงเคราะห์ เมื่อได้ประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วก็ยังได้ปฏิบัติตนเช่นเดิมเป็นประจำอย่างมิได้ขาดตกบกพร่อง

ปัจจุบันในเมืองไทย ภาคธุรกิจนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อนึ่ง “นักธุรกิจ” หรือผู้ประกอบการทางธุรกิจเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนเป็นจำนวนมากทั้งต่อบุคคล (person) สาธารณชน (public) และองค์กร (organization)

นิตสารฉบับหนึ่ง ได้สัมภาษณ์นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรมคือ “ดร.บุญยง ว่องวานิช” ไว้ว่าเป็นนักธุรกิจที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจและการดำเนินชีวิต เป็นที่ยอมรับในแวดวงสังคมนักธุรกิจและประชาชนทั่วไปไม่ว่าด้านธุรกิจและสังคม^๓ จากการเปลี่ยนแปลงหลังจากสงครามโลกทำให้คุณธรรมศีลธรรมของประชาชนลดน้อยลง ดร.บุญยง ว่องวานิช จึงมีแนวคิดที่จะให้หนุ่มสาวหันมาประพฤติปฏิบัติธรรมและให้ความสนใจพระพุทธศาสนา จากการได้รู้จักกัลยาณมิตรสองท่านคือ นายเสถียร โพธิ์นันทะและนายสุพจน์ แสงสมบูรณ์ ต่างมีความเห็นพ้องกันที่จะชักชวนเยาวชนและบุคคลที่สนใจในพระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับคนวัยเดียวกันได้ชักจูงหนุ่มสาวให้มาสนใจในพระพุทธศาสนา โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มสมาคม เรียกว่า “คณะยุวพุทธิกะ” แปลว่า ผู้เยาว์ที่นับถือในคำสั่งสอนพระพุทธเจ้า ได้รับการสนับสนุนจากพระศรีวิสุทธิญาณ (สุชีพ ปุญญานุภาพ) เมื่อครั้งยังอยู่ได้ร่ำมาสาวพัสด์ทรงสมณศักดิ์ได้อนุญาตให้ใช้พระอุโบสถวัดกันมาตุยารามเป็นที่ทำการเริ่มแรก จนกระทั่งในวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ รับยุวพุทธิกสมาคมฯ เข้าไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์จึงได้ชื่อว่า “ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์” ใช้อักษรย่อ “ย.พ.ส.” จากการทุ่มเทแรงกายสติปัญญา ตลอดกับได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในระยะแรกได้จัดกิจกรรมในรูปแบบสนทนาธรรมปุจฉา - วิสัชนาการแสดงปาฐกถาธรรมจากพระภิกษุสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงจัดทำบทความเผยแผ่พระพุทธศาสนา กิจกรรมโครงการค่ายอาสาพัฒนาชนบทในประเทศไทย ธรรมะในวันอาทิตย์และมีอบรมปฏิบัติสมณะวิปัสสนาภาวนาได้รับความสนใจ

^๓สิงขร ร่อนรา, “บุญยง ว่องวานิช” นิตยสารผู้นำธุรกิจ, (๒๑ กันยายน, ๒๕๓๑), หน้า ๒๕.

จากประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศ ต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

อาชีพอ่อนค้ำนั้น เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่กล่าวได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง คำว่า พอค้ำ ที่ปรากฏในสมัยพุทธกาล เมื่อกาลเวลาผ่านไป คำว่า พอค้ำ ได้เปลี่ยนมาเป็น นักธุรกิจ ตามศัพท์สมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ทั้งเศรษฐกิจ คหบดีในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน ยังคงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เมื่อบริบททางสังคมเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการส่งเสริมอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สมัยพุทธกาล เน้นการทำบุญด้วยการให้ทาน ทำการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการแก้ไขจากคำสอนที่ผิดเพี้ยนหรือจากนักบวชนอกลัทธิที่เป็นมิชฌาภิกขุต่อพระพุทธศาสนา การสร้างศาสนสถาน และศาสนวัตถุ เป็นต้น เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงมาเป็นปัจจุบันได้จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคมเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงแทน โดยยังได้ปฏิบัติเหมือนกับนักธุรกิจ สมัยพุทธกาลไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุ ด้วยการอาศัยสื่อเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าบทบาทของนักธุรกิจต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทั้งในสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นนักธุรกิจสมัยปัจจุบันย่อมมีทั้งด้านที่สอดคล้องเหมือนกันและต่างกันไปบ้างตามบริบททางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาถึงบทบาทการเปรียบเทียบในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน โดยศึกษาเฉพาะกรณีของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ซึ่งเป็นนักธุรกิจที่มีบทบาทที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ และเป็นบุคคลที่น่านับถือเป็นแบบอย่างต่อนักธุรกิจในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ นักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับกรณีของ ดร.บุญยง ว่องวานิช

๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การส่งเสริม หมายถึง การอุปถัมภ์ การเกื้อหนุน การหนุนหลัง การให้ความช่วยเหลือทำนุบำรุงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติภาระหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ เช่น หลักธรรมาภิบาล การบริหารกิจการของนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

กิจกรรม หมายถึง การเข้าร่วมปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งทางพระพุทธศาสนา

นักธุรกิจ หมายถึง ผู้ประกอบกิจการเกี่ยวกับการติดต่อค้าขาย มีผู้ร่วมงานมีทรัพย์สินของหรือสินค้าเพื่อทำการค้าเป็นเจ้าของกิจการ

นักธุรกิจสมัยพุทธกาล ในงานวิจัยนี้ หมายถึง เศรษฐี คหบดี พ่อค้าและผู้ประกอบอาชีพด้านการค้าขาย ที่ได้รับการกล่าวขานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และมีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

นักธุรกิจสมัยปัจจุบัน หมายถึง นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต่อธุรกิจเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยปัจจุบัน และมีจิตใจมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนาซึ่งในงานวิจัยนี้คือ ดร.บุญยง ว่องวานิช

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิชครั้งนี้ มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ เสฐียร พันธงศรี ได้กล่าวในหนังสือ “พุทธสถานในชมพูทวีป” ว่าพ่อค้าที่ประกอบอาชีพพ่อค้าทำการค้าขาย เป็นผู้ที่นับถือพระรัตนตรัยในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีฝ่ายอุบาสกเป็นผู้ที่บำเพ็ญบุญด้วยการให้ทานจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าคงจะไม่มีใครเกินเท่ากับ อนาถบิณฑิกเศรษฐี^๔

^๔ เสฐียร พันธงศรี, พุทธสถานในชมพูทวีป (เล่มจบ), (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๙.

๑.๔.๒ พงศ์พันธ์ จันทรวราทิพย์ ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” สรุปได้ดังนี้คือ เศรษฐีหรือผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากในสมัยพุทธกาลมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในทุกๆ ด้านเช่น การถวายภัตตาหาร ถวายจีวร ถวายสิ่งของเครื่องใช้และยารักษาโรค ตลอดจนสร้างอารามถวายให้พระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะเป็นผู้ขอประทานอนุญาตในการสร้างเสนาสนะ^๕

๑.๔.๓ เดลินิวส์ จำกัด (มหาชน) บทสัมภาษณ์ “คุณอนุสรณ์ ว่องวานิช” ได้กล่าวว่า การได้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่ฝึกให้คนมีสติและสมาธิ ช่วยให้พนักงานมีประสิทธิภาพและเป็นคนดี คือธรรมะในองค์กร ธรรมะในชุมชนเป็นสิ่งที่คุณอนุสรณ์ ว่องวานิชและครอบครัวปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อสิ่งดีๆ ในสังคมไทย “บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด มีอายุถึง ๑๑๑ ปี และหนึ่งในนั้นคือการได้ปฏิบัติธรรมฝึกให้คนมีสติและสมาธิทำให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการทำงานและเป็นคนดี โดยใช้วิธีฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติธรรมหรือการจัดบรรยายธรรมเพราะประเทศไทยเป็นเมืองพุทธถ้าคนไทยไม่เลิ้มสิ่งดีๆ ที่เรามีอยู่หรือแม้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมมากขึ้น มั่นใจว่าเมืองไทยจะเป็นเมืองที่มีความสุข ความสงบสันติทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและอาชญากรรมก็จะไม่มี”^๖

๑.๔.๔ ผศ.ศุภกรลักษณ์กมลกุล ภาวภูตานนท์ ได้กล่าวเกี่ยวกับนักธุรกิจไว้ใน “จริยธรรมในวิชาชีพนักธุรกิจ” ว่านักธุรกิจหรือผู้ประกอบการทางธุรกิจเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนเป็นจำนวนมากทั้งในความเป็นบุคคล และความเป็นสาธารณชนทั้งในความเป็นองค์กรต่างๆ มีคำอธิบายว่า “นักธุรกิจเป็นอาชีพที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศต้องจรรโลงศรัทธาต่ออาชีพโดยการประกอบอาชีพที่ไม่ละเลยจริยธรรมและศีลธรรม”^๗

^๕ พงศ์พันธ์ จันทรวราทิพย์, “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชาภาษาตะวันออก, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๔๓.

^๖ หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ จำกัด (มหาชน) บทสัมภาษณ์, คุณอนุสรณ์ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, วันเสาร์ที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.

^๗ ศุภกรลักษณ์กมลกุล ภาวภูตานนท์, ผศ., “จริยธรรมในวิชาชีพนักธุรกิจ”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑๕.

๑.๔.๕ รังษี สุนด์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” สรุปได้ถึงบทบาทและความเกี่ยวข้องต่อพระพุทธศาสนา บทบาทด้านหลักธรรมให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ เช่น การสร้างวัดพระเชตุวันอันเป็นเสนาสนะที่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษามากที่สุดและได้รับการยกย่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตำแหน่งเอตทัคคะด้านการให้ทาน บทบาทด้านกิจกรรมได้สนับสนุนกิจกรรมของพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างศาสนทายาท ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อสังคมทั้งด้านสงเคราะห์และอนุเคราะห์ บทบาทด้านธุรกิจสร้างความศรัทธาเลื่อมใสต่อประชาชนผู้ร่วมงานและมิตรสหายจนเป็นที่เคารพนับถือ ยังมีบทบาทสร้างครอบครัวให้เป็นตัวอย่างจนกุลบุตรกุลธิดาบรรลุลักษณะ ถือว่าเป็นนักธุรกิจที่มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา^๕

๑.๔.๖ ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” เมื่อสรุปแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาชีวประวัติชีวิตความเป็นมาทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ที่ทำให้จิตตคหบดีเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและปัญญาอันยอดเยี่ยม สามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลแม้ว่าจิตตคหบดีมีอาชีพเป็นนักธุรกิจมีภารกิจในด้านการประกอบอาชีพและด้านสังคมตลอดจนการปกครองอยู่เป็นนิจ จากดำเนินชีวิตเป็นอุบาสกแต่มีความสามารถนำหลักธรรมออกเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่ยำเกรงของเหล่าอัญญเดียรธีย์ จิตตคหบดีเปรียบเสมือนเสาหลักของพระพุทธศาสนาจากวิธีการแสดงธรรมอันยอดเยี่ยม ทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก) เป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ประพฤติดีงามปกป้องและอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและ^๖

๑.๔.๗ พระอุทิศ อภิวิโร (มีดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ” ได้นำหลักพุทธธรรมมาแก้ไขปัญหาชีวิต ดังมีสาระสำคัญว่า ปัญหาชีวิตของคนเรามีปัญหาพื้นฐานของชีวิตอันเดียวกันคือ ความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นทุกข์กาย

^๕รังษี สุนด์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๙.

^๖ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

หรือทุกข์ใจซึ่งมีสาเหตุมาจากความโลภ ความโกรธและความหลง แต่การแก้ปัญหาทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาชีวิตจากภายในมาสู่ภายนอก โดยมุ่งเอาชนะกิเลสตัณหาที่มีอยู่ในจิตใจด้วยการเน้นให้มีสติปัญญารู้เท่าทันในปัญหาที่เกิดขึ้น และแก้ปัญหาตามเหตุและปัจจัย^{๑๐}

๑.๔.๘ สุภาวดี นัมคณิสสรณ์ ได้สรุปผลของการวิจัยไว้ใน “ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์” ว่าเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพทางการผลิตและผลกำไรสูงสุดนั้น นักธุรกิจจำเป็นต้องละเมตจริยธรรมบางประการแต่การละเมตจริยธรรมนั้นจะนำมาซึ่งคุณค่าที่ดีกว่านั้นคือ คุณค่าประโยชน์ของสังคมโดยรวมและคุณค่าแห่งสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในที่สุดก็ได้เห็นแล้วว่าไม่เป็นความจริงที่กล่าวอ้าง การเสนอทางออกในการแก้ปัญหาจริยธรรมในการประกอบธุรกิจก็คือการใช้พุทธจริยศาสตร์เป็นแนวทางซึ่งปรากฏว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ จากการประกอบธุรกิจตามแนวพุทธจริยศาสตร์ทำให้นักธุรกิจสามารถรักษาประสิทธิภาพ ในการผลิตได้โดยไม่ละเมตจริยธรรม^{๑๑}

๑.๔.๙ ๑๐๐ ปีทองห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ผู้วิจัยได้สรุปว่า ระบบการบริหารสมัยใหม่นอกเหนือจากความรวดเร็วในการตัดสินใจ และกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่ดีแล้ว ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวบุคคลให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้ผู้มีจิตชอบ ดังนั้นศาสนาจึงเป็นส่วนสำคัญที่มีบทบาทในการบริหาร การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจมีความสอดคล้องกันอย่างมากเป็นสิ่งที่ตระกูลว่องวานิช ได้เน้นและให้ความสำคัญต่อการทำธุรกิจและสิ่งที่ทำให้เจริญก้าวหน้าคือ การส่งเสริมบุคลากร (คน) โดยทางบริษัท ได้เปิดให้มีโอกาสมีการอบรมน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบสัมมาชีพ เป็นการสร้างศรัทธาให้กับผู้ร่วมงานและมิตรสหายให้มีความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้รู้ถึงหลักการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง^{๑๒}

^{๑๐} พระอุทิศ อภิวิโร (มีดี), “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

^{๑๑} สุภาวดี นัมคณิสสรณ์, “ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

^{๑๒} บริษัท ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จำกัด, ๑๐๐ ปีทอง ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๑.

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันคือ ดร.บุญยง ว่องวานิช โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการสัมภาษณ์และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมกับอรรถกถาและฎีกา

๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา บทความ วารสาร สัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๖ ท่าน เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ๓ ท่าน และไม่ใช่ว่าทางการ ๓ ท่าน ที่มีความเกี่ยวข้อง

๑.๖.๓ รวบรวมข้อมูล และนำมาศึกษาวิเคราะห์

๑.๖.๔ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๑.๗.๒ ทำให้ทราบบทบาทของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบความสอดคล้องและความแตกต่างของบทบาทนักธุรกิจที่มีต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน

บทที่ ๒

บทบาทในการส่งเสริมของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๒.๑ ความเป็นมาของนักธุรกิจ

คำว่า นักธุรกิจ มาจากคำ ๒ คำ คือ นัก+ธุรกิจ นัก^๑ คือ คำที่ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้ เช่น นักเทศน์ นักดนตรี นักสืบ คือ ผู้ชำนาญ ในอาชีพทางนั้นๆ ส่วนธุรกิจ^๒ คือ งานประจำที่เกี่ยวกับอาชีพค้าขายประกอบกิจการในทางเกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม การบริการหรือกิจการอย่างอื่นที่เป็นการค้าขายเมื่อรวมคำกันแล้ว นักธุรกิจ หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพประกอบกิจการอาชีพค้าขาย

พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองสืบเนื่องจากมีเหล่านักธุรกิจที่มีความศรัทธาและประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมและการเผยแผ่ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้มีความเป็นปึกแผ่นกว้างไกลสืบ

การศึกษาวิจัยในบทที่ ๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน ต่อการวิเคราะห์ตามสภาพความเป็นจริง การวิเคราะห์ข้อมูลเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอธิบายข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลอย่างเด่นชัด ดังนี้

สมัยโบราณ ประเทศอินเดียมีการแบ่งชั้นวรรณะของคนในสังคมอันเนื่องมาจากความแตกต่างเรื่องผิวระหว่างพวกอารยันซึ่งเป็นชนผิวขาวกับชนพื้นเมืองคือ พวกดราวิเดียนและโกลาเรียนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพวกมัลลกะซึ่งเป็นชนผิวดำ การแบ่งชนชั้นในตอนแรกคงจะแบ่งตามผิวเป็น ๒ วรรณะ คือ พวกผิวขาวและผิวดำ ครั้นต่อมาพวกอารยันได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพหลายอย่าง จึงเกิดการแบ่งชนชั้นอันเนื่องจากอาชีพและฐานะทางสังคมขึ้น กลายเป็น ๔ วรรณะ คือ วรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ ทั้งสามวรรณะนี้เป็นพวกอารยันซึ่งมีผิวขาวและวรรณะศูทรเป็นชนพื้นเมืองซึ่งผิวดำ^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖๘.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๗.

^๓ที. ดับบลิว. รัส เดวิดส์, พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป, แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ, (พระนคร : สมาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๙๘-๙๙.

วรรณะกษัตริย์ ได้แก่พวกกษัตริย์และขุนนางเป็นนักรบ มีหน้าที่ในการบริหารและปกครองประเทศ มักจะสืบเชื้อสายมาจากตระกูลเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงเป็นวรรณะที่ถือเคร่งครัดว่าต้องมีสายเลือดของบรรพบุรุษบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายบิดาและมารดา ๗ ชั่วคน ผู้เป็นกษัตริย์ต้องศึกษาพระเวทและการใช้อาวุธเพื่อประโยชน์ในด้านการปกครองและการสู้รบ

วรรณะพราหมณ์ เป็นพวกนักบวชผู้ศึกษาพระเวทมีหน้าที่สวดพระเวท ทำพิธีทางศาสนาและสอนพระเวท จึงมีรายได้จากการนี้ พราหมณ์เป็นพวกที่ได้รับการยกย่องนับถือจากคนทั่วไป พวกนี้ถือว่าวรรณะของตนประเสริฐกว่าวรรณะอื่น

วรรณะแพศย์ ได้แก่ พวกพ่อค้า พ่อค้าบางคนมีความรู้เชี่ยวชาญเรื่องเพชรพลอยและอัญมณีอื่นๆ

วรรณะศูทร เป็นวรรณะที่ต่ำกว่าและด้อยกว่าวรรณะอื่นๆ ในทุกๆ ด้านพวกเขาเกิดมาเพื่อรับใช้วรรณะที่เหนือกว่า พวกศูทรจะถูกกดขี่และไม่ได้รับสิทธิใดๆ ในสังคมไม่มีสิทธิเข้าร่วมพิธีทางศาสนาหรือฟังพระเวท เป็นวรรณะเดียวที่ไม่ได้รับยกย่องเป็นทวิชะ^๕

สำหรับวรรณะแพศย์หรือไวศยะนั้น จัดเป็นวรรณะที่ ๓ มีจำนวนประชากรมากกว่าวรรณะกษัตริย์และพราหมณ์ แต่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่าพวกไวศยะมีอาชีพหลายอย่าง เช่น เลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก ช่างฝีมือต่างๆ ค้าขายและการธนาคาร^๖ แต่ส่วนใหญ่ทำการค้าขาย เพราะเมื่อผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคของตนขึ้นมาแล้วก็มักจะนำไปค้าขายด้วยตนเอง^๗ พวกพ่อค้าส่วนใหญ่มีฐานะร่ำรวยเป็นเหตุให้กษัตริย์และพราหมณ์ใช้ความรู้และอำนาจแสวงหาผลประโยชน์จากพวกนี้ ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเก็บภาษีหรือการเก็บค่าธรรมเนียมในการทำพิธีของพราหมณ์ แม้แต่สิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตทางศาสนาและสิ่งก่อสร้างบางอย่างของรัฐก็ต้องอาศัยพวกไวศยะเช่นกัน^๘

ในการค้าขาย พ่อค้าจำเป็นต้องขนส่งสินค้าไปขายต่างถิ่นซึ่งมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับโจรผู้ร้ายในระหว่างทางอยู่เสมอ พวกพ่อค้าจึงรวมกลุ่มกันขึ้นในรูปของการขนส่งสินค้าไปต่างถิ่นพร้อมๆ กันเพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายมากกว่าที่จะคิดปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของพวกตน สำหรับการผลิตนั้นยังเป็นเพียงการร่วมมือกันระหว่าง

^๕T.W Rhys Davids, **Buddhist India**, pp. 27-28, Jeannine Auboyer, **Daily Life in Ancient India**, Translated by Simon Watson Taylor, (London : Weidenfeld and Nicolson, 1965), pp. 23-28.

^๖Balram Srivastava, **Trade and Commerce in Ancient India**, (Varanasi, India : The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1968), pp. 208-209.

^๗ที. ดับบลิว. ริส เดวิดส์, **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**, แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ, หน้า ๘๙.

^๘Balram Srivastava, **Trade and Commerce in Ancient India**, pp. 209.

ญาติพี่น้องในวงศ์ตระกูลเดียวกัน เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นเท่านั้นแต่ด้วยเหตุที่พ่อค้าถูกเอาเปรียบจากพวกกษัตริย์และพราหมณ์ จึงมีความคิดที่จะรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ในการค้าจากผู้ที่มีวรรณะสูงกว่า ได้ตระหนักว่าการดำเนินการค้าในหมู่เครือญาติที่นิยมกันนั้นไม่สามารถจะรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นของตนไว้ได้ นอกจากจะช่วยเหลือเพิ่มผลผลิตเท่านั้น ประกอบกับระบบการค้าขายตัวกว้างขวางขึ้น จากพวกที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ก็ขยายกิจการมาเป็นการค้าและการธนาคาร ทำให้พวกพ่อค้าต้องพัฒนาจากระบบเครือญาติหันมารวมกลุ่มพ่อค้าที่ขายสินค้าประเภทเดียวกัน ซึ่งทำให้อลดการแข่งขันและการเป็นปฏิปักษ์ต่อกันลงไปได้ นับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับวงการค้าและการอุตสาหกรรม

กษัตริย์และขุนนางถือว่าเป็นหน้าที่จะต้องให้การอุปถัมภ์การค้า โดยช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือเพิ่มผลผลิตและสร้างกองคุ้มครองกันตามเส้นทางขนส่งสินค้าให้มีความปลอดภัย ซึ่งแน่นอนว่าย่อมมีการแทรกแซงกิจการค้ามากขึ้นและก็มี การเก็บภาษีอย่างสูง พวกพ่อค้าจึงมักจะดำเนินการค้าของตน ด้วยการจัดการกันเองภายในกลุ่มมากกว่าจะพึ่งความช่วยเหลือจากกษัตริย์ ดังนั้นจึงเกิดชนชั้นของพ่อค้าขึ้นมาอีกคือพวก “เศรษฐี” ซึ่งเป็นผู้ควบคุมระบบการเงินการลงทุนของการค้า เป็นประมุขพ่อค้า^๙

กลุ่มอาชีพของพวกไวศยะได้แก่ พวกพ่อค้าซึ่งรวมถึงชาวนา ชาวสวนและพวกมีอาชีพเป็นช่างต่างๆ เช่น ช่างทอง ช่างจักสาน ช่างปั้นหม้อ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคของตนขึ้นมาแล้ว ก็จะนำไปค้าขายด้วยตนเองจึงรวมอยู่ในพวกพ่อค้าอาชีพของพวกเขาคืออาชีพอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใครมากนัก นอกจากจะจ้างพวกศูทรมาเป็นลูกจ้างช่วยทำงาน จนพ่อค้าบางท่านมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีทรัพย์มาก ฐานะทางสังคมก็เลื่อนสูงขึ้นจนเกือบจะทัดเทียมกับพวกพราหมณ์ เมื่อพ่อค้ามีฐานะเป็นเศรษฐีจึงมีการรวมกลุ่มและมีหลายกลุ่มด้วยกัน หัวหน้าของกลุ่มอาชีพเรียกว่า ประมุขเซฏฐกะหรือเศรษฐี^{๑๐} ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญมีฐานะร่ำรวย เป็นที่นิยมแม้ในโรงเรียนก็มีอำนาจตัดสินชี้ขาดในปัญหาและคดีต่างๆ

เศรษฐีส่วนใหญ่มีอาชีพทางค้าขาย หรือนำกองเกวียนบรรทุกสินค้าไปค้าขายต่างถิ่นมีการติดต่อค้าขายกันระหว่างเศรษฐีในเมืองกับชนบท เช่น เศรษฐีในชนบทให้วัวไพร้นำสินค้าบรรทุกเกวียนมาแลกเปลี่ยนสินค้ากับอนาถบิณฑิกะ และในเวลาต่อมาอนาถบิณฑิกะก็ให้วัวไพรนำสินค้าบรรทุกเกวียนไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับเศรษฐีในชนบทบ้าง^{๑๑} หรืออุคเศรษฐี

^๙Ibid., p. 207.

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๐๖.

^{๑๑}Balram Srivastava, *Trade and Commerce in Ancient India*, p. 213.

^{๑๒}บุญ แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถารณัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนคร : ส.ธรรมภักดี, ๒๕๐๓), หน้า ๒๒๖.

แห่งอุคคนครผู้เป็นสหายของอนาถบิณฑิกะนำสินค้าบรรทุกเกวียนไปค้าขายยังกรุงสววัตถี บางตอนกล่าวถึงพ่อค้าเข้าหันทันนำสินค้าไปขายต่างถิ่นแล้วนำผลกำไรมาแบ่งกัน^{๑๒}

เมื่อการค้าและการอุตสาหกรรมพัฒนาขึ้น เมืองกลายเป็นศูนย์กลางของการค้า เศรษฐกิจจึงมีบทบาทเป็นจุดศูนย์กลางการค้าทั้งในเมืองและรอบๆ เมือง โดยทั่วไปในที่สุดก็เกิดชนชั้นของเศรษฐี คือ (๑) นครเศรษฐีหรือมหาเศรษฐี (๒) จุลเศรษฐีหรืออนุเศรษฐี

นครเศรษฐีหรือมหาเศรษฐีไม่ได้เป็นผู้ผลิต แต่เป็นผู้ให้เงินช่วยเหลือในการผลิตกรรมต่างๆ และควบคุมการผลิตเป็นผู้ดำเนินธุรกิจการค้าภายในเมือง มหาเศรษฐีจะมีความสัมพันธ์เศรษฐีในชนบทด้วยเรื่องธุรกิจการค้า และเป็นผู้เก็บผลผลิตจากชนบทแล้วลำเลียงเข้าเมืองด้วยกองคาราวาน เมื่อขายผลผลิตเหล่านี้หมดจะได้เงินครั้งละมากๆ จึงทำให้ร่ำรวยขึ้นเรื่อยๆ จนมีทรัพย์สิน ๔๐ ถึง ๘๐ โกฏิ^{๑๓}

จุลเศรษฐีหรืออนุเศรษฐี เป็นผู้มีฐานะรองลงมาจากมหาเศรษฐีมักทำงานร่วมกับมหาเศรษฐี โดยมหาเศรษฐีเป็นผู้วางแผนและดำเนินธุรกิจโดยมีอนุเศรษฐีเป็นผู้ช่วยและมีที่ปรึกษาเพื่อช่วยเหลือกิจการต่างๆ เป็นผู้รู้ธรรมเนียม บริสุทธิตามไม่เห็นแก่เงินและเป็นผู้มีความปรารถนาดีต่อชุมชน^{๑๔}

ชาตภัฏฐกถาบางเรื่องมีเนื้อเรื่องความแยกระดับมหาเศรษฐีและอนุเศรษฐีไว้ชัดเจน เช่น เรื่องนิโครธชาดก^{๑๕} และเรื่องสุทธาโกชนชาดก^{๑๖} ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งระดับเศรษฐี แต่โดยทั่วไปไปแล้วมักใช้คำว่า “เศรษฐี” เท่านั้น โดยมีได้บ่งชัดถึงระดับของเศรษฐีแต่อย่างใด ยังเป็นผู้ถือครองที่ดินเป็นจำนวนมาก สะสมทรัพย์ไว้ในรูปของทองและเงินเหรียญต่างๆ มีโกดังเก็บสินค้าและธัญพืชมากมาย อาจให้ความช่วยเหลือด้านการเงินทั้งในวงการอุตสาหกรรมและการค้าในท้องถิ่น มิได้มีหน้าที่เพียงให้กู้ยืมเงินและทำการค้าเท่านั้นแต่ยังต้องรับภาระบางอย่างของสังคม พลเมืองและรับผิดชอบโดยตรงต่อศาสนาอีกด้วย บางโอกาสอาจต้องรับภาระพระมหากษัตริย์ และกลุ่มอาชีพของพ่อค้าไปพร้อมๆ กัน

ดังนั้น ชื่อเสียงของเศรษฐีจึงแพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง เขาได้รับเกียรติและความนับถือจากพระมหากษัตริย์ ประชาชนและพลเมืองในท้องถิ่นจึงมีความใกล้ชิดกับประชาชนโดยทั่วไป^{๑๗}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๖.

^{๑๓} Balram Srivastava, *Trade and Commerce in Ancient India*, pp. 215-216.

^{๑๔} Ibid., pp. 218-219.

^{๑๕} ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก, หน้า ๑๔๐.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

^{๑๗} Balram Srivastava, *Trade and Commerce in Ancient India*, pp. 218.

นอกจากนี้เศรษฐกิจที่เป็นหัวหน้ากลุ่มอาชีพ ยังเป็นผู้ออกเหรียญกษาปณ์ใช้ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนอีกด้วย ลักษณะเหรียญ เป็นเหรียญทองแดงรูปสี่เหลี่ยมหนักประมาณ ๑๔๖ เมล็ดข้าวสาร ผู้เป็นเจ้าของเงินจะรับประกันน้ำหนักและความสวยงามของเงินของตน แล้วทำเครื่องหมายไว้ที่เหรียญนั้น^{๑๘} จากเรื่องกุมภโฆสกะ กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ไว้ว่า เป็นบุตรเศรษฐกิจแห่งกรุงราชคฤห์ได้ปลอมตัวเป็นคนจน ทำงานรับจ้างเลี้ยงชีพ ต่อมานางสนมของพระเจ้าพิมพิสารได้ใช้อุบายขอเหรียญกษาปณ์จากเขา แล้วนำไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อทอดพระเนตรเหรียญนั้นแล้วก็แน่พระทัยว่ากุมภโฆสกะเป็นเศรษฐกิจจึงรับสั่งให้เรียกกุมภโฆสกะเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามถึงฐานะที่แท้จริง เพราะจำนด้วยหลักฐานคือเหรียญกษาปณ์นั้นจึงรับยอมรับจริง^{๑๙}

จากตัวอย่างนี้แสดงว่าเหรียญนั้นจะต้องมีเครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงทำให้พระเจ้าพิมพิสารทราบถึงฐานะของกุมภโฆสกะ นอกจากจะเป็นผู้ออกเหรียญแล้ว พ่อค้าใหญ่ในหัวเมืองใหญ่ๆ บางแห่งยังมีการใช้เอกสารเงินเชื่อหรือตั๋วเงิน^{๒๐} กันด้วย

เศรษฐกิจโดยทั่วไป จะมีการเลือกมาจากสมาชิกของกลุ่มอาชีพในชุมชน แต่มีเศรษฐกิจอีกประเภทหนึ่งที่มีฐานะพิเศษแตกต่างไปจากเศรษฐกิจประจำแคว้น ซึ่งใช้วิธีเลือกมาด้วยการนับจำนวนทรัพย์และความร่ำรวย ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระราชานั้นมีหลายท่านที่ปรากฏในหนังสือทางพุทธศาสนา เช่น โฆสกะเศรษฐกิจ^{๒๑} มุลลิสรีเศรษฐกิจ^{๒๒} อนาถบิณฑิกเศรษฐกิจ^{๒๓} เป็นต้น

แต่ทางหลักธรรมของพุทธศาสนาไม่ถือเรื่องวรรณะเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากเหตุการณ์บางตอนที่เกี่ยวข้องกับผู้เคร่งครัดในเรื่องวรรณะเท่านั้น แต่ก็มีหลายแห่งที่เรียกเศรษฐกิจว่า “คหบดี” เช่น จิตตคหบดี^{๒๔} และไม่เคยปรากฏว่าเรียกพราหมณ์หรือกษัตริย์ว่าคหบดี จึงพอสันนิษฐานได้ว่าเศรษฐกิจหรือคหบดีเป็นพวกไวศยะ เพราะข้อความบางตอนในพระไตรปิฎกใช้คำว่าคหบดีแทนไวศยะ บันทึกว่า “พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุเช่นไรควรได้อาสนะ น้ำและบิณฑบาตอันเลิศ ภิกษุบางพวกกราบทูลว่าภิกษุที่มาจากตระกูลกษัตริย์ควรได้บางพวกกราบทูลว่าภิกษุที่มาจากตระกูลพราหมณ์ควรได้ บางพวกกราบทูลว่าภิกษุที่มาจากตระกูลคหบดีควรได้”^{๒๕}

^{๑๘}T.W Rhys Davids, **Buddhist India**, pp. 42.

^{๑๙}ฐ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๙๙-๑๐๖.

^{๒๐}T.W Rhys Davids, **Buddhist India**, pp. 43.

^{๒๑}ฐ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๓๔.

^{๒๒}ฐ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๑๘๕.

^{๒๓}อง.ติ.ก. (ไทย) ๒๐/๑๑๐/๓๕๒.

^{๒๔}ฐ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐๓/๑๒๗.

^{๒๕}ฐ.จุ. (ไทย) ๗/๒๖๑/๗๓.

นอกจากนี้ยังมีพุทธตำราหลายตอน แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีหลักธรรม คำสอนให้เลิกลี้วระยะ เช่น ในกัณณกัตถสูตร^{๒๖} พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าวาระทั้งสี่คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็ถือว่าเสมอกันหมดเปรียบเสมือนไฟแม้จะ เกิดจากไม้ต่างชนิดกัน แต่เปลวไฟ สีไฟ แสงไฟย่อมไม่แตกต่างกัน^{๒๗}

ด้านความเป็นอยู่ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล เมื่อเป็นเศรษฐีร่ำรวยมหาศาลมี ทรัพย์สมบัติมากมาย จะสามารถสังเกตถึงความร่ำรวยของเศรษฐีได้จากข้อความที่กล่าวไว้ใน หนังสือทางพุทธศาสนา ดังจะยกให้เห็นความมั่นคงของเศรษฐีบางท่าน เช่น

การที่อนาถปิณฑิกะ ชื้ออุทยานของเจ้าเชตราชกุมาร เพื่อสร้างวิหารถวายเป็น สมบัติทางพุทธศาสนา ได้ใช้เงินวางเรียงบนที่ดินโดยให้เรียงชิดกันในเนื้อที่ที่ต้องการซื้อ ทั้งหมด^{๒๘}

โชติกะก็เป็นผู้มีความร่ำรวยมาก ในปราสาทของท่านไม่ใช่แสงสว่างจากดวง ประทีป แต่ใช้แสงสว่างของแก้วมณีแทน^{๒๙} และเคยซื้อผ้ากัมพล ราคา แสนกหาปณะให้นาง ทาสีไว้เช็ดเท้าก่อนเข้านอน

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความมั่งมีอย่างเหลือเฟือ ด้วยเหตุนี้ส่วนใหญ่จึงมี ความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย มีข้าทาสบริวารเพื่อช่วยเหลือในกิจการงานมากมาย

สำหรับสถานที่อยู่นั้น มีที่อยู่อาศัยอย่างหรูหราหลายท่านอยู่ปราสาท ๗ ชั้น ซึ่งมี หลักฐานบอกไว้หลายแห่งด้วยกัน เช่น โกสิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่^{๓๐} เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ผู้เป็นน้องเขยอนาถปิณฑิกะ นอกจากนี้ยังมีเครื่องตกแต่งสวยงามบางท่านมีปราสาทประจำฤดู ๓ หลัง สำหรับเป็นที่อยู่ในฤดูฝน ฤดูร้อนและฤดูหนาว^{๓๑} ยังกล่าวถึงเศรษฐีที่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย บำเรอความสุขให้ตนเอง โดยทำซุ้มสำหรับอาบน้ำประดับด้วยแก้วผลึกแสนกหาปณะ ทำ กระดานสำหรับอาบน้ำประดับด้วยแก้วผลึกแสนกหาปณะเช่นกัน ทำถาดสำหรับใส่อาหาร ทำ เติงรองถาดอาหาร สร้างสีหบัญชรไว้ในเรือนอีกรายการละแสนกหาปณะ แม้การถวายอาหาร และสิ่งของที่ขบใจแก่พระพุทธเจ้าแล้วแต่เป็นของดีทั้งสิ้น เช่น เนื้อสุกรอย่างดี^{๓๒} ข้าวสุก จากข้าวสาลีอย่างดีพร้อมด้วยกับข้าวมากมาย ผ้าที่ทำในแคว้นกาสี พร้อมด้วยเครื่องลาดที่ทำ ด้วยผ้าโกเชาวิชฌนแกะสีขาวยและหนังชะมดเป็นต้น สิ่งต่างๆ ที่ถวายนี้ล้วนเป็นสิ่งของที่ขบใจ

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๘/๔๖๓.

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๐/๔๖๖.

^{๒๘} วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๗.

^{๒๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๘/๑๗๕.

^{๓๐} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๔๖.

^{๓๑} วิ.ม.หา. (ไทย) ๔/๒๕/๓๑.

^{๓๒} เนื้อสุกรอย่างดี หมายถึงเนื้อสุกรที่มีอายุ ๑ ปี ที่ปรุงให้สุกด้วยเครื่องปรุงมีเมล็ดยี่ห่วย เป็นต้นผสมกับพุทรา รสอร่อย, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๐.

ของอุคคเศรษฐี แสดงให้เห็นว่าปกติท่านก็กินและใช้สิ่งของดีๆ เช่นนี้เป็นประจำจากตัวอย่างที่กล่าวมา ย่อมแสดงถึงความฟุ่มเฟือยของเศรษฐี

การสืบสกุลของเศรษฐีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์สินสมบัติมากและมีธุรกิจเกี่ยวกับงานอาชีพ กว้างขวางจึงต้องมีผู้สืบสกุล เพื่อดูแลทรัพย์สินสมบัติและดำเนินงานธุรกิจแทนตัวเมื่อถึงแก่กรรมการสืบสกุลของเศรษฐีสัมพันธ์โดยตรงกับโรคนั้น ผู้เป็นเจ้าของไม่มีสิทธิ์จะยกทรัพย์สินสมบัติอันเป็นมรดกให้แก่ใครๆ ตามความพอใจไม่ได้ทรัพย์สินต่างๆ จะถูกจัดการให้เรียบร้อยตามประเพณีและโดยความเห็นชอบของชาวบ้านส่วนมาก ซึ่งประเพณีที่ว่าเศรษฐีที่มีบุตร ธิดาก็ให้บุตรธิดาเป็นผู้สืบทอดมรดกต่อไป เมื่อหัวหน้าครอบครัวถึงแก่กรรมลงการทำงานในครอบครัวจะดำเนินต่อไปเหมือนเดิม ถ้ามีการแบ่งสมบัติกัน บุตรชายของผู้ตายจะได้รับส่วนแบ่งของที่ดินเท่ากันทุกคน

สำหรับเศรษฐีนี้มีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาหลายตอน เช่น มหาสุวรรณเป็นเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี มีบุตรชาย ๒ คน ชื่อมหาปาละและจุลปาละ เมื่อบุตรทั้งสองโตขึ้นบิดามารดาก็จัดการแต่งงานให้ ครั้นต่อมาบิดามารดาถึงแก่กรรม พวกญาติวงศ์ได้มอบสมบัติทั้งหมดแก่บุตรเศรษฐีทั้งสอง เพื่อดำเนินธุรกิจแทนบิดาเรื่อยมา^{๓๓}

กรณีเศรษฐีมีแต่ธิดา ทรัพย์สินสมบัติก็จะตกเป็นของธิดาเช่นกัน ธุรกิจการงานทั้งหลาย บุตรเขยของเศรษฐีเป็นผู้ดำเนินการ เช่น เศรษฐีผู้หนึ่งมีทรัพย์สินสมบัติ ๘๐ โกฏิ ท่านมีธิดา ๑ คน เมื่อโตขึ้นบิดามารดาได้ตกลงให้แต่งงานกับบุตรชายของเศรษฐีผู้หนึ่งมีทรัพย์สิน ๘๐ โกฏิ เช่นกัน ครั้นต่อมาบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายถึงแก่กรรม ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมด ๑๖๐ โกฏิ จึงตกเป็นของบุตรเศรษฐีและภรรยาเพื่อดำเนินธุรกิจต่อ^{๓๔}

เพราะฉะนั้นเศรษฐีจึงต้องเอาใจใส่ในการฝึกฝนบุตรของตนให้รู้จักวิธีการดำเนินธุรกิจการค้าอย่างมีประสิทธิภาพ มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำเนินธุรกิจของบิดาให้ยั่งยืนต่อไปได้ ผู้เป็นบุตรจะต้องศึกษาเกี่ยวกับกิจการค้าและหมั่นถามถึงเคล็ดลับหรือวิธีการ ที่ทำให้บิดาประสบความสำเร็จเพื่อให้ฐานะของตระกูลมั่นคงสืบต่อไปในคัมภีร์ขุททกนิทาย ธรรมบทวรรคกถาบันทึกว่า เศรษฐีผู้หนึ่งมีทรัพย์สินสมบัติมาก แต่แทนที่เขาจะฝึกฝนบุตรชายให้รู้จักดำเนินธุรกิจการค้า กลับให้เรียนศิลปการขับร้องและการฟ้อน เมื่อบิดาถึงแก่กรรมบุตรเศรษฐีก็ได้ดำเนินกิจการค้าต่อบิดา ได้แต่เที่ยวสนุกสนานคบเพื่อนนักเลงสุรา ไม่นานนักทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ก็หมดลง^{๓๕}

สำหรับเศรษฐีผู้ที่ไม่มีบุตรสืบสกุล เมื่อถึงแก่กรรมทรัพย์สินสมบัติและธุรกิจจะถูกยึดเป็นของหลวง เช่น อปุตตกเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถีเป็นผู้มีทรัพย์สินสมบัติมากแต่มีความตระหนี่

^{๓๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔.

^{๓๔} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๑๘๒.

^{๓๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๑๘๓-๑๘๔.

กินและใช้แต่ของชนิดไม่ดี ไม่เคยใช้จ่ายทรัพย์เพื่อสร้างกุศลหรือช่วยเหลือผู้อื่นเลย ท่านไม่มีบุตร ฉะนั้นเมื่อถึงแก่กรรมทรัพย์สมบัติทั้งหมดจึงตกเป็นของหลวง^{๓๖}

ดังนั้น พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้และสามารถแผ่ขยายออกไป จะต้องมีคนคอยทำหน้าที่เผยแผ่ พ่อค้า หรือ เศรษฐี เป็นผู้ที่อยู่ในชั้นวรรณะไวศยะกล่าวอีกนัยหนึ่งปัจจุบันเรามักเรียกว่า “นักธุรกิจ” เป็นผู้มีควมร่ำรวย จึงเป็นบุคคลสำคัญในสังคมที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๒.๒ หลักการบริหารของนักธุรกิจ

นักธุรกิจซึ่งเป็นผู้บริหารและควบคุมกิจการต่างๆ เกี่ยวกับการค้า เมื่อประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา เมื่อนักธุรกิจได้ประพฤติปฏิบัติ และประกาศตนเป็นอุบาสกมีพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งก็จะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อการบริหาร โดยผู้วิจัยแยกหลักของการบริหารออกเป็น ๓ ประการคือ การบริหารตน การบริหารคน การบริหารงาน ดังนี้

๒.๒.๑ การบริหารตน

พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการบริหารตน เป็นหลักการปฏิบัติทั่วไปของคฤหัสถ์ทรงสอนเพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ในวิทยานิพนธ์นี้ได้ศึกษาการส่งเสริมของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาที่ให้คุณประโยชน์ต่อสังคม เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนมากเป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยโภคทรัพย์มีกิจการเกี่ยวกับการค้าที่มั่นคงเป็นบุคคลที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์จนเป็นที่เคารพยกย่อง

พบว่าพื้นฐานแห่งการทำความดี เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ^{๓๗} ที่นักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้นำมาใช้ต่อการบริหารตนแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล (๓) การพัฒนาจิตสู่ภาวนา

^{๓๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/๑๕๕.

^{๓๗} บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง หลักการปฏิบัติขั้นพื้นฐานแห่งการสร้างคุณงามดีมี ๓ ประการ (๑) ทาน คือการให้ปันสิ่งของ (๒) ศีล คือการรักษาศีล (๓) ภาวนา คือการทำจิตใจให้สงบอบรมจิตใจให้มีสมาธิ, ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

๒.๒.๑.๑ การให้ทานสมัยพุทธกาล

ทาน คือ การให้ การบริจาค การเสียสละ มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และออกเผยแผ่แสดงธรรม ในเบื้องต้นของการแสดงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสต่อหลักคำสอนจึงแสดงอนุพุทฺธิกถาซึ่งมีทานกถาเป็นข้อแรก^{๓๘} ในบุญกิริยาวัตถุมีทานเป็นเบื้องต้น^{๓๙} ในสังคหวัตถุ ๔ มีทานเป็นข้อแรก^{๔๐} นอกจากนี้ทานยังปรากฏเป็นข้อแรกในบารมี ๑๐^{๔๑} ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาก่อนจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

จากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่นักธุรกิจสมัยพุทธกาลนิยมถือปฏิบัติกันเป็นขั้นพื้นฐานของการทำความดีในตัว คือ การให้ทาน จัดว่าเป็นหลักธรรมนำมาซึ่งการผูกมิตรไมตรีช่วยเหลือสังคม เพื่อชำระจิตใจให้สะอาดเป็นแนวทางนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด ดังนั้น การให้ทานของเหล่านักธุรกิจสมัยพุทธกาล จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมในยุคนั้น

การให้ทานในทางพระพุทธศาสนามีด้วยกัน ๒ ประเภท ได้แก่ ๑. อามิสทาน หรือ วัตถุทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ สรุปรวมเป็นปัจจัย ๔ เป็นกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นด้วยความรัก^{๔๒} ๒. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน^{๔๓} คำว่า “ธรรมทาน” ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน คือ แนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นตั้งอยู่ในธรรมหรือกล่าวธรรม ให้ความรู้ ความถูกต้องดีงาม คำสอนมุ่งเน้นให้นำไปปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง”^{๔๔}

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญในธรรมทานว่ามีผลเลิศกว่าอามิสทาน ดังปรากฏใน ทานสูตร ขุททกนิกาย อิติวุตตกะว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ (การให้สิ่งของ) ธรรมทาน ๑ (การให้ธรรม) ภิกษุทั้งหลายบรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”^{๔๕} การทำบุญให้ทานจะมีอานิสงส์น้อยมากหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบหลายประการ เพราะสิ่งที่ให้ทานมีทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งผู้รับและผู้ให้รวมถึงพฤติกรรมของผู้ให้ที่ไม่เจาะจงเรียกว่า สังฆทาน ส่วนเจาะจงเรียก ปฏิบุคลิกทาน ในคุณสมบัติ

^{๓๘} วิ.มท. (ไทย) ๔ /๒๗/๓๒.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๔๑} ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑/๔๑๔.

^{๔๒} อัง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒/๑๑๙.

^{๔๓} อัง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒/๑๒๐.

^{๔๔} อัง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๕๗/๑๒๔.

^{๔๕} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

ของผู้ให้และผู้รับ รวมถึงคุณภาพของสิ่งของที่ให้เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่บ่งชี้ถึงความพร้อมแห่งทาน

นักธุรกิจสมัยพุทธกาลหลายท่านที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติเรื่องการให้ทานเป็นการช่วยส่งเสริมให้คนกลายเป็นผู้มีจิตใจที่งดงามมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในภพภูมิที่มีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ไม่ต้องตกอยู่ในที่ทุกข์ยากลำบากนักธุรกิจสมัยพุทธกาลมีเรื่องราวการให้ทานอย่างสมบูรณ์ เป็นที่กล่าวขานได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในด้านการถวายทาน

ตัวอย่างเช่น นักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถี ชื่อว่า “สุทตตะ” หรือ สมณานามที่สังคมเรียกขานว่า “อนาถปิณฑิกะ” แปลว่า เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวแก่คนยากไร้^{๔๖} มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถวายทานด้วยการให้ทาน จากความเลื่อมใสศรัทธาดังกล่าวจึงมีความมุ่งมั่นที่จะต้องการสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า ได้เสาะแสวงหาจนพบอุทยานของเจ้าเชตราชกุมารซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองทางทิศใต้แห่งกรุงสาวัตถี^{๔๗} เป็นสถานที่เหมาะสมที่จะสร้างวัดจึงได้เข้าเฝ้าเจ้าเชตราชกุมาร ได้กราบทูลขอซื้ออุทยานเพื่อจะสร้างถวายเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า ที่แรกเจ้าเชตกุมารไม่ยอมขายอุทยานให้ แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นใจทรงยอมขายให้โดยตีราคาว่าต้องนำเหรียญเงินมาปูเต็มพื้นที่อุทยาน เมื่อตกลงซื้อขายกันแล้วจึงสั่งให้พวกคนงานเอาเกวียนบรรทุกเงินมาหลายเล่มเกวียน แล้วปูเงินเรียงติดกันในอุทยานจนเต็ม เจ้าเชตราชกุมาร ทรงเลื่อมใสศรัทธาต่อการกระทำของนักธุรกิจท่านนี้ ด้วยการใช้เงินปูเพื่อซื้ออุทยานเชตวัน เป็นจำนวน ๑๘ โกฏิ สร้างถาวรวัตถุทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๘ โกฏิ ได้จัดงานฉลองเป็นเวลา ๙ เดือน ใช้เงินในการฉลองอีกเป็นจำนวนเงิน ๑๘ โกฏิ รวมแล้วใช้เงินในการ

^{๔๖}ดูใน รังษี สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถปิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐,

๑. “อนาถานัน ปิณฑิก เอตสมี อตถิติ อนาถปิณฑิกโก” ดูใน ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๗๒, ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/๑๓๔,

๒. “อนาถานัน ปิณฑิกมาสติ อนาถปิณฑิกโก” ดูใน ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๖๖, ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๔๙, ขุ.ขุ.อ. (บาลี) ๙๗, ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๕๔,

๓. “อนาถานัน ปิณฑิก เอตสส อตถิติ อนาถปิณฑิกโก” ดูใน ม.ม.ฎีกา (บาลี) ๑/๑๗๘, แปลว่า เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนไร้ที่พึ่งทั้งหลาย ใช้ศัพท์แทนคำว่า “เอตสมี อตถิติ” “ปิณฑิกมาสติ” และ “เอตสส อตถิติ” ได้รูปเป็น อนาถปิณฑิกโก

คำว่า “อนาถปิณฑิกะ” เป็นเนมิตตกนาม คือ ชื่อเรียกขานกันตามคุณสมบัติ เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นภายหลัง ชื่อเดิม ดูใน วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๔๒/๒๒๙, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑๔๒/๓๖๒.

^{๔๗}ที.ปา. (ไทย) ๓ /๑/๑๖๗.

สร้างเป็นจำนวน ๕๔ โกฏิ และได้ถวายทานเครื่องอำนวยความสะดวกด้วยปัจจัย ๔^{๔๔} ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ตั้งชื่อว่า วัดพระเชตวัน ทุกครั้งที่ไปวัดพระเชตวันไม่เคยไปมือเปล่าจะต้องมีของเคี้ยวของฉัน เกสขทั้ง ๕^{๔๕} และน้ำปานะ ๘^{๔๖} อย่างไปถวายอยู่เสมอ^{๔๗} เป็นผู้ยินดีในการให้ทานแก่คนยากไร้อย่างสม่ำเสมอ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญและทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะในฐานะเป็นทนายผู้เลิศในทางให้ทาน^{๔๘}

และกรณีตัวอย่างของนักธุรกิจแห่งเมืองโกสัมพีนามว่า “โฆสกะ” มีเหตุปัจจัยในการให้ทานสืบเนื่องจากเมื่อชีวิตครั้งเยาว์วัย ได้รอดพ้นจากความตายมาหลายต่อหลายครั้ง จึงให้ความชวนชวายเป็นการทำทานอย่างมาก ถึงแม้ไม่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในด้านการให้ทาน แต่ก็มุ่งเน้นการให้ทานเป็นประจำทุกวันทั้งแก่พระสงฆ์ คนยากไร้และคนเดินทางไกล เพราะด้วยความศรัทธาและคิดอยู่เสมอว่า การที่รอดชีวิตจากการถูกบงการร้ายหลายต่อหลายครั้งเป็นเพราะอาณิงส์แห่งการให้ทานนั่นเอง^{๔๙}

ตัวอย่างนักธุรกิจแห่งเมืองมัจฉิกาสัณฑ์ แคว้นมคธ ชื่อว่า “จิตตคหบดี” มีความมั่นคงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนเผยแผ่ธรรม นำปัญญาความรู้ในหลักธรรมคอยแนะนำสั่งสอนผู้ไม่รู้ธรรมจนทำให้เกิดความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น พระโคตมตะที่เกิดความสงสัยไม่เข้าใจในหลักธรรมแล้วถามปัญหาเกี่ยวกับ ๔ ข้อ (๑) อนิมิตตาเจโตวิมุตติ

^{๔๔} ปัจจัย ๔ คือเครื่องอาศัยของบรรพชิตมี ๔ อย่างคือ (๑) ผ้าห่มห่ม (จีวร) (๒) อาหาร (บิณฑบาต) (๓) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) (๔) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๕๒๖.)

^{๔๕} เกสขทั้ง ๕ คือ (๑) สัปปี เนยใส (๒) นวนีตะ เนยข้น (๓) เกละ น้ำมัน (๔) มธุ น้ำผึ้ง (๕) ผาณิตะ น้ำอ้อย จัดเป็นสัตตาทหาลิกพระรับไว้และฉันได้ตลอด ๗ วัน (พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญะ) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๘.)

^{๔๖} น้ำปานะ คือ น้ำสำหรับดื่มที่คั้นจากลูกไม้ (น้ำผลไม้คั้น) มี ๘ อย่างคือ (๑) อัมพปานะ น้ำมะม่วง (๒) ชัมพพานะ น้ำชมพูหรือน้ำหว่า (๓) โจจปานะ น้ำกล้วยมีเม็ด (๔) โมจปานะ น้ำกล้วยไม่มีเม็ด (๕) มธุกปานะ น้ำมะพร้าว (๖) มุททิกปานะ น้ำลูกจันทน์ (๗) สาลกปานะ น้ำเหง้าอูบล (๘) ผารุสกปานะ น้ำมะพร้าวหรือลิ้นจี่ นิยมเรียกว่า น้ำอัฐฐิบาน จัดเป็นยามกาลิก จันเวลาวิกาล หรือหลังเที่ยงวันได้ (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘.)

^{๔๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕.

^{๔๘} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๒๔๙/๓๑.

^{๔๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๔-๔๓.

(๒) อากิญจัญญาเจโตวิมุตติ^{๕๔} (๓) สุกญุตตาเจโตวิมุตติ (๔) อนิมิตตาเจโตวิมุตติ^{๕๕} มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น จิตตคหบดีได้อธิบายถึงธรรมที่มีอรรถต่างกัน และมีพยัญชนะต่างกัน ก็เพราะภิกษุในธรรมวินัยนี้มีเมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิตและอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอด ทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน^{๕๖} ทิศเบื้องล่าง^{๕๗} ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานอันไพศาลเป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเป็นเบียดเบียนอยู่นี้เรียกว่า อปปมาณา เจโตวิมุตติ อากิญจัญญา เจโตวิมุตติ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล่วงวิญญาณ ฌณฺญาตจนจมาน โดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌานโดยกำหนด “ไม่มีอะไร” อยู่ สุกญุตตา เจโตวิมุตติ คือ ภิกษุในธรรมวินัยไปสู่ป่าบ้าง ไปสู่โคนไม้บ้าง ไปสู่เรือนว่างบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นวิมุตติว่า สิ่งนี้ว่างจากอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา และอนิมิตตา เจโตวิมุตติ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุอนิมิตตาเจโตสมาธิ เพราะไม่กำหนดนิมิตทั้งปวงอยู่ ด้วยเหตุนี้ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถต่างกัน และมีพยัญชนะต่างกัน

ส่วนธรรมที่มีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันพยัญชนะนั้นก็เพราะภิกษุชฌนาสพสามารถละกิเลส ราคะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นกิเลส ตัตรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ทำให้ไม่มีและไม่มีเกิดขึ้นต่อได้ เจโตวิมุตติอันภิกษุชฌนาสพผู้สามารถละกิเลสซึ่งเป็นเครื่องกังวล จากโลภะ โทสะ โมหะหรือว่างจาก โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นกิเลสเครื่องกระทำนินิต ตัตรากถอนโคนเหมือน ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ทำให้ไม่มีเกิดขึ้นต่อได้ เจโตวิมุตติอันไม่กำเรบ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่า อปปมาณาเจโตวิมุตติ เลิศกว่าอากิญจัญญาเจโตวิมุตติ และเลิศกว่า อนิมิตตาเจโตวิมุตติ ด้วยเหตุนี้ เจโตวิมุตติ อันไม่กำเรบ ไม่กำเรบ อันว่างและการละจากกิเลสโลภะ โทสะ โมหะ ธรรมเหล่านี้จึงมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะ เมื่อพระโคตมัตตะได้ฟังการอธิบายของจิตตคหบดีจบ กล่าวชมเชยในปัญญาว่าเป็นผู้มีปัญญากัญหยังลงในพระพุทฺธพจน์ที่ลึกซึ้ง^{๕๘} จากปัญญา

^{๕๔}ดูใน ไพโรจน์ สุภทิตปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทฺธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐, อากิญจัญญาเจโตวิมุตติ ได้แก่ ธรรม ๙ ประการ คือ อากิญจัญญายตนะ ๑ มรรค ๔ ผล ๔ อากิญจัญญายตนะชื่อว่า อากิญจัญญะ เพราะไม่มีกิเลสเครื่องกังวลเป็นอารมณ์ มรรคและผลชื่อว่า อากิญจัญญะ เพราะไม่มีกิเลสเครื่องกังวล คือ กิเลสเครื่องย่ำยีและกิเลสเครื่องผูก, ส.สพ.อ. (บาลี) ๗/๓๔๔/๑๖๐.

^{๕๕}อนิมิตตา เจโตวิมุตติ ได้แก่ ธรรม ๑๓ ประการ คือ วิปัสสนา ๑ อรูป ๔ มรรค ๔ ผล ๔, ส.สพ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๔/๑๖๑.

^{๕๖}ทิศเบื้องบน หมายถึง เทวโลก, วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (ไทย) ๑/๒๕๔/๔๓๕.

^{๕๗}ทิศเบื้องล่าง หมายถึง นรกและนาค, วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (ไทย) ๑/๒๕๔/๔๓๔.

^{๕๘}ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๔๘/๓๘๔-๓๘๗.

ความสามารถและคุณความดีของจิตตคหบดีในการเผยแผ่ธรรม เป็นที่เลื่อมใสของพุทธบริษัท ๔ เป็นที่ยำเกรงของนักบวชลัทธิอื่น พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะในด้านการแสดงธรรม^{๕๙}

จากการสร้างถวายพระเชตะวัน ถวายน้ำเกสขและน้ำปานะ เป็นต้น บ่งบอกได้ว่าเป็นผู้สามารถเข้าถึงการให้ด้วยวัตถุทาน เพราะสิ่งที่ให้ประกอบด้วยกุศลเจตนาที่เกิดจากความรักเป็นพฤติกรรมของผู้ให้ด้วยกิริยาอาการท่าทีให้เคารพ และจากการใช้ปัญญาอธิบายหลักธรรม ๔ ข้อจนทำให้เข้าใจในหลักธรรมมากขึ้นบ่งบอกได้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมเป็นทาน

การให้ทานของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลย่อมมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการให้ ซึ่งมีปรากฏให้เห็นในพระสูตรต่าง ๆ แม้ในมังคลัตถทีปนีได้กล่าวถึงจุดประสงค์การให้ทานไว้ กล่าวคือ ให้เพื่ออนุเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์คนยากไร้ด้วยความสงสารมีจิตเมตตา ไม่หวังผลตอบแทนจากสิ่งที่ตนให้ไป เพราะคิดว่าผู้ที่มีความเดือดร้อนยากลำบากเมื่อได้รับความช่วยเหลือจะส่งผลให้เขามีจิตใจและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากตัวอย่างข้างต้นต่อการให้สิ่งของเป็นวัตถุทาน เป็นสิ่งที่มาจากจิตที่บริสุทธิ์เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ผู้คนยากจนไร้ที่พึ่งพิง ตลอดบำรุงพระสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ส่วนการให้เพื่อบูชาคุณ กล่าวคือการถวายทานแก่พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์สาวกเพราะเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวโลก^{๖๐} จากตัวอย่างกรณีของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นผู้เสียสละทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก เช่น การสร้างวัดเพื่อเป็นที่พักสำหรับพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก สร้างเรือนไฟ^{๖๑} สร้างซุ้มประตู สระโบกขรณี มณฑป หอฉัน เป็นต้น^{๖๒}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การให้ทานของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นบุคคลที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เมื่อหันมาประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา ก็ยิ่งเพิ่มความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ด้วยการให้ทานและมีความเข้าใจในการให้ทานต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมในทางที่ถูกต้อง ล้วนแล้วแต่เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นที่ยกย่องจากพระพุทธเจ้าและหมู่สงฆ์ ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ทานจึงเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพื้นฐานของชีวิต

^{๕๙} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๓๒/๒๔๖.

^{๖๐} อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๕๒-๒๕๓.

^{๖๑} เรือนไฟ ใช้สำหรับอบกายให้แห้งออกแบบอบน้ำด้วยไอน้ำ, สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, หน้า ๓๒๐.

^{๖๒} ว.จู. (ไทย) ๗/๒๕๖/๑๑๑.

๒.๒.๑.๒ การรักษาศีล

ศีล คือ การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย อันเป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาความเป็นปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น^{๖๓} โดยสาระก็คือการไม่ละเมิดการรู้จักสำรวมกาย วาจา อาชีพของตน และหมายถึงเจตนาละความชั่วทางกายวาจาและอาชีพนั้นๆ^{๖๔}

นักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นผู้ที่อยู่ในหลักของศีล คือ การไม่เบียดเบียนกันทางกายและทางสังคมแล้ว ซึ่งบุคคลที่จะรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ก็ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะของตนระลึกรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้น ในสติสัมปชัญญะต้องมีมากพอต่อการตัดสินใจ เมื่อเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นโทษพยายามงดเว้นไม่กระทำ เพราะความจริงไม่ว่าความดี ความชั่ว ความรู้ ความเขลา จุดเริ่มต้นมาจากการสะสม จากการรักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ต้องอาศัยคุณธรรม การตระหนักถึงความเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ในปาริสุทธิศีล คือ ความหมดจดบริสุทธิ์แห่งศีลอันยังไม่บริสุทธิ์บริบูรณ์ ด้วยการใช้อนุญาประคับประคอง พยายามบากบั่น มุ่งมั่นเพื่อให้ตนสามารถสัมพัผลอันบริสุทธิ์ของศีล

นอกจากนี้ ศีลยังมีความสำคัญอีกหลายประการ กล่าวคือ ได้รับความสรรเสริญ ได้รับความปลื้มใจ^{๖๕} มีมิตรสหายมาก เป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งและเป็นบ่อเกิดแห่งความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เป็นเครื่องกันทุจริต^{๖๖} พระพุทธเจ้าทรงนำศีล ๕ มาเป็นบาทฐานเบื้องต้นเป็นหลักมนุษยธรรม กล่าวคือธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้มนุษย์สมบูรณ์ชื่อว่า ผู้สำรวมกายวาจา ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่ทำลายชีวิตของผู้อื่น ไม่ลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดสามีภรรยาผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันทางวาจาคือ ไม่พูดเท็จ และไม่หมดสติ เพราะเสเพลสิ่งเสเพลติดเป็นเหตุทำร้ายกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เป็นผู้โหดร้าย เป็นผู้มือไว เป็นผู้ใจเร็ว เป็นผู้พูดปดและเป็นผู้หมดสติ ดังจะพบได้ว่านักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะรักษาศีล ๕ ได้อย่างถูกต้องตามความหมายอย่างแท้จริง^{๖๗}

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๒๙๒.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ศีลพระ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๖๕} *ความปลื้มใจ* หมายถึง ทรัพย์สมบัติ ชู.อิต. (ไทย) ๗๖/๒๕๑.

^{๖๖} ชู.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๐๙-๒๑๓/๔๔๕.

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๒๘๐.

ตัวอย่างเช่น อนาคตบัณฑิตจะนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสรวัดถึเมื่อบรรลุนิติภาวะ^{๖๘} เพราะจิตบริสุทธิ์ที่ปราศจากกิเลสเครื่องกั้นทางพันทุกข์ ดังนั้นสิ่งที่จะทำให้คงสภาพต่อจิตที่บริสุทธิ์คือ การรักษาศีล ท่านจะกำชับให้ผู้ใกล้ชิดมี ภรรยา บุตร ธิดา คนรับใช้ชายหญิง พวกกรรมกรที่ทำงานรับค่าจ้างทุกคนก็ต้องรักษาศีล ๕ ไม่ให้บกพร่อง เมื่อถึงวันอุโบสถศีล ท่านก็จะให้ทุกคนถือศีลอุโบสถ แม้กระทั่งเด็กเล็กที่ยังไม่ดนมก็จะสมาทานอุโบสถศีลด้วย^{๖๙} จนพระภิกษุสงฆ์นำไปเป็นข้อสนทนากันในธรรมสภาว่า “นักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสรวัดถึเป็นคนที่จะอาศัยด้วยกาย วาจา ไปไหนมาไหนมีแต่คนชื่นชม” ถือได้ว่าเป็นนักธุรกิจที่เป็นแบบอย่างในการรักษาศีลอย่างมาก พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่นักธุรกิจในเวรสูตร ดังว่า “บุคคลผู้ทุศีลละเวรภัยไม่ได้ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ ประพฤติผิดในกาม กล่าวเท็จ และการดื่มสุราและเมรัยจะต้องตกนรก ส่วนบุคคลผู้มีศีลละเวรภัยได้แล้วจะเกิดในสุคติโลกสวรรค์”^{๗๐} และอีกเหตุการณ์หนึ่งท่านได้นำพาอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าออกวัดพระเชตะวันมหาวิหารพากันบำเพ็ญกุศลด้วยการถวายทานรักษาศีลอยู่เป็นประจำ^{๗๑}

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นอุบาสกผู้สมบูรณ์^{๗๒} ซึ่งมีความเด่นชัดต่อการรักษาศีล และเป็นผู้ที่ประพฤติทางกายและวาจาได้อย่างสมบูรณ์แบบต่อการรักษาศีล^{๗๓} เพื่อให้กายวาจาสงบเรียบร้อยเป็นพื้นฐานให้จิตเกิดสัมมาสมาธิ การรักษาศีลนำมาปฏิบัติเพื่อส่งผลให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิต และเกิดความสมดุลงานสังคมจำแนกง่าย ๆ ศีล ๕^{๗๔} ศีล ๘^{๗๕} (อุโบสถศีล) ศีล ๑๐^{๗๖} (สามเณร) ศีล ๒๒๗^{๗๗} (พระสงฆ์) และศีล ๓๓๑^{๗๘} (ภิกษุณี) เป็นต้น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วรักษาศีลจะเป็นผู้พิจารณาเห็นคุณและโทษของศีลเป็นผู้ดำรงมั่นคงอยู่ในศีล ๕ และในวันอุโบสถก็จะรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังให้ทานและเจริญภาวนาสมาเสมอ

^{๖๘} ดูรายละเอียดใน วิ.จู (ไทย) ๗/๓๐๕/๑๑๔-๑๑๕.

^{๖๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๗๕-๒๗๖.

^{๗๐} อญ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๒๙๑.

^{๗๑} อญ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๓.

^{๗๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๐.

^{๗๓} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ), อยู่เย็นเป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แปดสิบเจ็ด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๒๓.

^{๗๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๓๐๒-๓.

^{๗๕} อญ.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๕.

^{๗๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒/๒.

^{๗๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๑, วิ.ม. (ไทย) ๑, วิ.มหา. (บาลี) ๒, วิ.มหา. (ไทย) ๒.

^{๗๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓, วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓.

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การประพุดิปฏิบัติของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลต่อการรักษาศีล เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม อันมีลักษณะที่สำคัญเป็นพื้นฐานคือ ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่ดีอยู่ต่อการทำหน้าที่ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดีงามและจุดหมายสูงสุดในชีวิต (ศีลเป็นฐานของภาวนา) ทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนมีระเบียบวินัย มีความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้ตนสามารถควบคุมกายวาจาได้ขัดเกลาก่อนเองให้มีกิเลสเบาบางลงให้มีคุณธรรมเกิดกับจิตพร้อมที่จะรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย^{๗๙} ยังสร้างความสัมพันธ์เกื้อกูลทางสังคม ในลักษณะสร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้นพร้อมกับพัฒนาตนให้อยู่ในศีล ซึ่งเป็นเป้าหมายที่จะพัฒนาพฤติกรรมความดีงามให้เกิดขึ้นแก่ตนเป็นฐานในการยกระดับการศึกษาสู่ขั้น “ภาวนา” ต่อไป

๒.๒.๑.๓ การพัฒนาจิตสู่ภาวนา

การพัฒนาจิตสู่ภาวนาเป็นหลักปฏิบัติธรรมเบื้องต้น เป็นภารกิจหลักในภาคปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพื่อฝึกอบรมพัฒนาด้านปัญญา เมื่อนักธุรกิจมีความตื่นตัว และสามารถแก้ปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาทุกวัน เป็นการขัดเกลากิเลสภายในใจให้เบาบางลงเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและธุรกิจของตน

สำหรับนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลนั้น เมื่อเข้าถึงพระรัตนตรัยแล้วย่อมมีคุณละอายต่อตัวเองและผู้อื่น จะมั่นคงอยู่ในศีลธรรมและคุณธรรมซึ่งเป็นวิธีที่เข้าถึงความจริงสูงสุดของพระพุทธศาสนา ถึงพร้อมด้วยสุขภาพจิตที่พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมาย “ภาวนา” คือ เป็นการทำให้มีขึ้น, การทำให้เกิดขึ้นพัฒนาสู่ความเจริญ^{๘๐} ด้วยการบำเพ็ญและฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา^{๘๑} หลักที่ว่าด้วยเรื่องการฝึกพัฒนาจิตสู่ความสงบ และการพัฒนาจิตสู่ปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามธรรมชาติแห่งความเกิด-ดับ^{๘๒} การพัฒนาจิตสู่ภาวนา ๒ ประการนี้เป็นการพัฒนาที่เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวพันกัน กล่าวคือเริ่มต้นที่ สมถภาวนาเป็นฐานให้จิตของมนุษย์ที่มีปกติสัสดาย ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวหรือมีอารมณ์เดียว เช่น วิธีการอาณานปานสติภาวนา เป็นต้น เมื่อจิตสงบแล้วพุทธศาสนาก็ไม่หยุดอยู่ที่ความสงบเพราะถือว่าจิตหนุ่มพลควรแก่การงาน และเชื่อมสัมพันธ์มนุษย์ให้ยกระดับจิตที่สงบสู่จิตที่รู้ความจริงของธรรมชาติ

^{๗๙} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓, ๖๔/๑๑๑-๑๑๒.

^{๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๓.

^{๘๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๙๐.

^{๘๒} อด.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๕๗.

กล่าวคือการรู้แจ้งใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของธรรมชาติในสรรพสิ่งว่ามีลักษณะธรรมดา เรียกว่า ขันวิปัสสนาภาวนา เห็นแจ้งด้วยปัญญาตัวเอง การนำหลักภาวนา ๒ ประการนี้เป็นการอิงอาศัยกันของการพัฒนาจิตสู่ภาวนา ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านในอย่างสอดคล้องประสาน ทั้งความสงบ (จิตภาวนา) และความสว่าง (ปัญญาภาวนา) อันมีฐานมาจากความสะอาดทางกายและทางศีล

เหตุการณ์ตัวอย่าง ในการฝึกพัฒนาจิตสู่ภาวนาให้เกิดความสงบทางสมถภาวนา กล่าวคือ การเดินทางด้วยกองเกวียนเพื่อทำการค้าระหว่างเมืองของอนาถบิณฑิก และได้พำนักที่บ้านของน้องสาวเป็นประจำ จนได้ฟังคำว่า พระพุทธเจ้า จากน้องเขยที่เป็นนักธุรกิจในกรุงราชคฤห์ ทำให้เกิดการรับรู้ทางจิตเกิดความแปรเปลี่ยนเพราะไม่เคยได้ยินคำนี้มาก่อนทำให้ครุ่นคิดที่จะอยากจะเข้าเฝ้า^{๘๓} ด้วยว่าความสงบทางจิตดังกล่าวทำให้สามารถได้เข้าเฝ้าและฟังธรรม ถึงแม้ระหว่างทางเดินจะมีความคิดที่เกิดขึ้นจากจิตที่ต่อต้านกับสิ่งที่หวาดกลัวต่อความมืด แต่ก็มิได้ทำให้เกิดความหวั่นไหว จนบรรลุโสดาปัตติผลจากการฟังธรรมจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่า การพัฒนาจิตสู่ภาวนาโดยเฉพาะสมถภาวนา เป็นการทำให้จิตมีความสงบเกิดสมาธิตั้งมั่นที่จะฝ่าฝืนอุปสรรคต่างๆ ไปถึงเป้าหมายได้

ต่อเนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าว การพัฒนาจิตสู่วิปัสสนาภาวนา ที่ทำให้เกิดความสว่างด้วยปัญญาเห็นแจ้งตามธรรมชาติ กล่าวคือ ท่านได้ล้มป่วย^{๘๔} ไม่สามารถที่จะไปถวายทานแก่พระสงฆ์ได้ตามปกติ จึงได้สั่งคนใกล้ชิดให้ไปนิมนต์พระสารีบุตรมาแสดงธรรมโปรด เกิดการพัฒนาจิตสู่ปัญญาภาวนารู้แจ้งตามธรรมชาติของชีวิตสุดท้ายก็ถึงแก่กรรม^{๘๕} จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นกระบวนการพัฒนาจิตสู่ปัญญาเพื่อความรู้แจ้งตามกฎของธรรมชาติมีความเข้าต่อชีวิตและสรรพสิ่ง ทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้แก้ปัญหาทั้งด้านนอกและด้านในไปพร้อมๆ กันเพื่อให้มีความตื่นตัวสามารถแก้ปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาทุกวันยังขัดเกลากิเลสภายในใจให้เบาบางลง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การนำเสนอหลักการบริหารตนของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล เป็นบุคคลที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกอย่างถูกวิธี คือการให้ทาน การรักษาศีล และการพัฒนาจิตสู่ภาวนา นี่คือหลักธรรมพื้นฐานที่สามารถสร้างความศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามความเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นสิ่งพัฒนาคุณธรรมที่ตึงามต่อตนเองและต่อสังคม ทั้ง ๓ สิ่งทีกล่าวนมาเป็นองค์รวมที่ให้การศึกษและการประพฤติปฏิบัติอยู่ในตัวเดียวกัน

^{๘๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๒/๒๕๔-๒๕๖. รั้งษ์ สุทนต์, เศรษฐีแท้พิงธรรม (สุภาพใจ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒-๑๗.

^{๘๔} ดูในรายละเอียด ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๓-๓๘๔/๔๓๓-๔๓๔.

^{๘๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๗/๔๓๗.

๒.๒.๒ การบริหารคน

พระพุทธองค์ทรงแนะแนวการบริหารคน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความสำเร็จทรงตรัสถึงหลักการบริหารคนไว้ว่า “พระตถาคตเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตยทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๘๖}

จากข้อความดังกล่าว ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าหลักการบริหารคนที่พระองค์ทรงใช้คือ หลักอริปไตย^{๘๗} มาบริหารคน ประกอบด้วย อัตตาริปไตย ถือตนเป็นใหญ่ เป็นการทำความดียึดผลประโยชน์และความพอใจเป็นที่ตั้งเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ เป็นการทำความดีเป็นที่ยกย่องด้วยยืดยัตตะและคะแนนนิยมจากคนอื่น ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง มีเหตุผลเป็นการทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ยึดธรรมเป็นหน้าที่สำคัญ

จากการประกาศพระพุทธศาสนา ทำให้เหล่านักธุรกิจมีโอกาสพึงธรรมจากพระพุทธเจ้า และได้รู้ถึงหลักการบริหารคนที่พระพุทธองค์ทรงนำมาใช้กับการบริหารพระสงฆ์สาวก ทำให้เหล่านักธุรกิจได้นำหลักดังกล่าวมาบริหารคนที่ตนปกครองดูแล

ตัวอย่างเช่น อนาถบิณฑิกเป็นนักธุรกิจที่มีกิจการค้ามากมายหลายแห่งตามแคว้นต่าง ๆ และยังมีหมู่บ้านผลิตสินค้าเพื่อการค้าขายซึ่งท่านจะเป็นผู้สั่งการและมอบหมายงานด้านการบริหารคนให้หัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลแทน^{๘๘} และอีกกรณีตัวอย่างที่พบเห็น เมื่อคราวที่หลานชายของท่านเองกระทำความผิดเรื่องชู้สาว ซึ่งท่านก็ให้ลงโทษต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของหลานชายถูกจับแต่ก็ได้รับการปล่อยตัว^{๘๙}

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ระบบสั่งการของอนาถบิณฑิกเป็นการบริหารถือตนเป็นใหญ่ เนื่องจากสังคมในสมัยพุทธกาลยังเป็นระบบชนชั้นวรรณะมีข้าทาสไว้คอยใช้งาน แต่เนื่องจากกระบวนการด้านความคิดที่ได้รับฟังธรรมเทศนาบรรลุลุทธิธรรมเป็นโสดาปัตติผลด้วยความบริสุทธิ์แห่งจิตจึงทำให้กระบวนการบริหารคน จากการถือตนเป็นใหญ่มาเป็นการใช้หลักเหตุผลความจริงความถูกต้องมีธรรมเป็นใหญ่ในการบริหารคน ซึ่งทำให้

^{๘๖} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๘๘} ดูใน รังษี สุนทร, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๒.

^{๘๙} ข.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๐๔-๒๐๘.

บุคคลแวดล้อมให้ความเคารพนับถือ ไม่ว่าจะทำกิจอะไรย่อมเป็นที่สนใจ จึงเป็นสาเหตุให้การบริหารคนต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐานในการบริหารคน

๒.๒.๓ การบริหารงาน

พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการบริหารงาน ด้วยการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้เข้ากับคนที่พัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ^{๙๐} กล่าวคือ ทรงถือหลักให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของด้วยการแบ่งหุ้นส่วน พระพุทธศาสนาออกเป็น ๔ หุ้นส่วนใหญ่ๆ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่ใช่มีเพียงภิกษุเท่านั้น แต่ต้องอาศัยฆราวาส ทั้งชายและหญิงช่วยบริหารส่วนที่สอง คือทรงพัฒนาจิตใจของบุคคลด้วยการปฏิบัติให้เสมอกัน การฝึกฝนตนตามพระธรรมและวินัยเป็นการกลั่นกายกับใจให้สะอาดบริสุทธิ์ตามลำดับ ส่วนที่สาม คือทรงพัฒนาความประพฤติของบุคคลด้วยการปรับศีลให้เสมอกันมีวินัยที่จะควบคุมกาย วาจา ใจ ของแต่ละคน และส่วนที่สี่ คือทรงถือหลักให้เคารพกันตามอาวุโส เพราะการอยู่ร่วมกันผู้มีอาวุโสเมื่อได้รับการเคารพก็จะมีกำลังใจถ่ายทอดคุณธรรมให้แก่ผู้น้อย

มีคำว่าพระพุทธเจ้าทรงหลักการบริหารงานอย่างเดียว พระองค์ยังทรงวางเทคนิคการบริหารงานเพื่อความไม่เอารัดเอาเปรียบกัน^{๙๑} คือ

การถือหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ ใครมีความสามารถเชี่ยวชาญในด้านใดก็ทรงแยกให้เป็นใหญ่ในด้านนั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงอาวุโสซึ่งพบได้จากการที่พระองค์ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะในด้านต่างๆ ตามความสามารถ

ตัวอย่างเช่น นักธุรกิจสองพี่น้องคือ ตปุสกับภัลลิก ซึ่งถวายข้าวตูปสนน์น้ำผึ้งถวายแก่พระพุทธเจ้า และพระองค์ทรงอนุโมทนาแก่สองพี่น้องพอจบคำอนุโมทนา สองพี่น้องได้ขอถึงสรณะ ๒ คือ พระพุทธและพระธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสก ทรงตั้งเป็นเอตทัคคะด้านถึงสรณะก่อนใครในโลก^{๙๒} และกรณีตัวอย่างของอนาถปิณฑิกนักธุรกิจที่ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะด้านการถวายทานเป็นเลิศ อีกตัวอย่างของจิตตคหบดีชาวเมืองมัจฉิกาสถ์ พระองค์ทรงให้ดำรงตำแหน่งด้านแสดงธรรม เป็นต้น

^{๙๐} พิมพ์ศักดิ์ สังขกุล, “การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจ”. ศิลปศาสตร์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^{๙๑} พิมพ์ศักดิ์ สังขกุล, “การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจ”. ศิลปศาสตร์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗.

^{๙๒} ฎรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖/๙-๑๐., อจ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๕๗-๕๙.

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงวางเทคนิคตามความสามารถและความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคล เพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยคำชูอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง

การสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่มีความสามารถและมีผลงานดีเด่น โดยยกย่องให้เป็นบุคคลตัวอย่าง จากตัวอย่างข้างต้นจึงนำมาสรุปได้ว่า นักธุรกิจที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องในด้านต่างๆ ล้วนแต่เป็นบุคคลตัวอย่างที่น่าเคารพนับถือเป็นแบบอย่าง ไม่ว่าจะเป็นด้านการประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง และต่อสังคมโดยเฉพาะต่อพระพุทธศาสนา

การหมั่นประชุมเนืองนิตย์ กล่าวคือเพื่อสื่อสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และนำมาปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา

ตัวอย่างที่พบเห็นและสามารถนำมาสรุปได้ว่า การทำงานของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นการทำงานแบบครอบครัว ซึ่งยังไม่มีองค์กรที่เป็นระบบแบบแผน แต่ด้วยความที่เป็นบุคคลเอาใจใส่ต่อการทำธุรกิจท่านจะควบคุมสินค้าไปขายเอง และผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยว่าน่าจะมีการเรียกประชุมก่อนที่จะเดินทาง เพราะการค้าขายระหว่างเมืองต้องเดินทางไกล และสินค้ามีมากมายเสี่ยงต่ออันตรายที่จะถูกโจรปล้นระหว่างทางจึงต้องมีการเรียกประชุมกันเพื่อแบ่งหน้าที่กันทำงาน

ดังนั้นเมื่อประมวลผลจึงสามารถสรุปได้ว่า การบริหารงานของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล ได้นำเทคนิคของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการบริหารงานเพื่อความเจริญ และยังมีความสำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจตามแคว้นเมืองนั้นให้รุ่งเรืองอีก

เมื่อการบริหารตามหลักธรรมที่นักธุรกิจได้นำมาใช้ใน การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ล้วนแต่เป็นการช่วยส่งเสริมให้คนทั้งหลายตั้งอยู่ในความดีงาม สามารถเดินตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยความไม่ประมาท และจากหลักการบริหารดังกล่าว จึงทำให้ได้เข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาดังที่ผู้วิจัยจะกล่าว

๒.๓ กิจกรรมของนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

กิจกรรมทางด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่นักธุรกิจมีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่าความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาส่วนมากมาจากเหล่านักธุรกิจที่เข้ามาส่งเสริมคือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ กล่าวคือ

๒.๓.๑ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

กล่าวคือนักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะทำหน้าที่บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมาก ซึ่งเป็นการช่วยให้พระสงฆ์สามารถยังชีพอยู่ได้โดยมิต้องกังวล และสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมได้โดยสะดวก สำหรับการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย ถวายการบำรุงพระสงฆ์ ถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค และการสร้างเสนาสนะ

(ก) ถวายการบำรุงพระสงฆ์

กิจกรรมในด้านนี้มีอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนมากนักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้า ต่างพากันอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ โดยการถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมากถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพ เพราะพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปดำรงชีพอยู่ได้ก็เพราะอาหารจากผู้มีจิตศรัทธา สมดังพระพุทธพจน์ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร”^{๙๓} ตลอดเวลาเป็นการบ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วมากขึ้นยังสามารถสืบต่อไปถึงกาลภายหน้า

นักธุรกิจสมัยพุทธกาล เป็นผู้ให้การสนับสนุนในกิจการทางพระศาสนาอย่างมาก โดยเฉพาะการสร้างโรงทาน^{๙๔} เพื่อการถวายภัตตาหารส่วนมากแล้ว นักธุรกิจต่างก็จะมีโรงทานซึ่งใช้เป็นสถานที่ให้การถวายภัตตาหารอยู่ประจำบ้าน เพื่อเป็นการถวายแก่พระสงฆ์ที่มารับบิณฑบาตและให้ทานแก่ผู้ยากไร้ที่เดินทางมาไกล

ตัวอย่างเช่น นักธุรกิจแห่งเมืองภัททิยะนามว่า เมณฑกเศรษฐี ได้ถวายภัตตาหารต้อนรับพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ที่เมืองภัททิยะ และได้ทูลขอปวารณาเป็นคนอุปฐากถวายอาหารเป็นประจำตราบเท่าที่ยังเสด็จประทับอยู่ที่เมืองนี้ ทำให้พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกมีความสะดวกสบายขึ้นต่อการทำงานเผยแผ่ศาสนา^{๙๕}

นักธุรกิจนามว่า จูพอนาถบิณฑิก ได้ถวายอาหารบำรุงพระสงฆ์เป็นประจำบ้านของท่านจะมีงานจัดเลี้ยงภัตตาหารแก่พระสงฆ์ ๕๐๐ รูปเป็นประจำ^{๙๖}

^{๙๓}ที่.ปา. (ไทย) ๑/๓๐๓/๑๙๑.

^{๙๔}โรงทาน หมายถึง สถานที่ที่ให้ความสงเคราะห์ด้านอาหารแก่ประชาชนทั่วไปเป็นการกุศล.

^{๙๕}วินย.มหา. (ไทย) ๔/๘๖/๑๐๔-๑๐๖.

^{๙๖}ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๖-๗.

สองนักธุรกิจนามว่า กุกกุฏเศรษฐีและปาวาริกเศรษฐี ผู้เป็นสหายได้ทราบถึงพระเกียรติศัพท์ของพระพุทธเจ้าจากตาบส เกิดความเลื่อมใสได้พากันเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรมเกิดศรัทธาได้ถวายภัตตาหารเป็นประจำ^{๙๗}

นักธุรกิจแห่งกรุงสวตถีนามว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีความพอใจอย่างยิ่งในการถวายทาน คือ เครื่องอำนวยความสะดวกหรือปัจจัย ๔^{๙๘} ที่บ้านจะจัดเตรียมสถานที่เพื่อถวายภัตตาหารพระสงฆ์วันละ ๒,๐๐๐ รูป เป็นประจำและจะปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยความเป็นกันเอง ยังเป็นที่เข้าออกของพระสงฆ์ เพราะด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในบางครั้งพระสงฆ์ไปรับภัตตาหารที่พระราชวังของกษัตริย์มาแล้วก็ตาม พระสงฆ์ต่างพากันนำภัตตาหารที่รับจากพระราชวังมานั่งฉันที่บ้านของนักธุรกิจดังกล่าวเพราะด้วยความคุ้นเคยเป็นกันเอง^{๙๙}

นอกจากที่บ้านในกรุงสวตถีแล้ว ยังมีหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่แคว้นกาสิ ซึ่งได้ให้ความอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ โดยมอบหมายให้คนงานและคนรับใช้หมู่บ้านช่วยเป็นธุระจัดเตรียมภัตตาหารไว้เป็นประจำสำหรับถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เดินทางมาอีกด้วย^{๑๐๐} จากการบริจาคทรัพย์เพื่ออุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จนเป็นที่กล่าวขานของหมู่คณะสงฆ์ว่า “ผู้ที่เกิดเป็นชายแล้วบริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมากในพระพุทธศาสนาไม่มีใครอื่นเกินนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสวตถีนามว่า อนาถบิณฑิกะ”^{๑๐๑}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษาจากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การถวายการบำรุงพระสงฆ์ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล เป็นการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นบุคคลที่พระสงฆ์และประชาชนคนใกล้ชิดให้ความเคารพนับถือ

(ข) การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค

กิจกรรมด้านนี้ นักธุรกิจที่กระทำอยู่เป็นประจำเช่นเดียวกันกับการถวายอาหาร เนื่องจากว่าเครื่องอุปโภค อันหมายถึง เครื่องอัฐบริขารเช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างอื่น ๆ และยารักษาโรคเป็นสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์พึงต้องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสบายพอสมควรอันส่งผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจได้ มีนักธุรกิจจำนวนมากที่มีการถวายในลักษณะอย่างนี้

^{๙๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๖๕.

^{๙๘} ปัจจัย ๔ คือเครื่องอาศัยของบรรพชิตมี ๔ อย่าง (๑) ผ้านุ่งห่ม (จีวร) (๒) อาหาร (บิณฑบาต) (๓) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) (๔) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕, หน้า ๕๒๖).

^{๙๙} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๖๘๐-๖๘๑.

^{๑๐๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๔/๕๙๕-๕๙๖.

^{๑๐๑} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๑๖๗.

ตัวอย่างเช่น อนาคตบิณฑิกะนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสรวดี และจิตตคหบดีและนักธุรกิจท่านอื่นๆ เป็นผู้เปี่ยมด้วยการให้ได้ถวายสิ่งของอุปโภคบริวารอยู่เป็นประจำ รวมถึงสิ่งของอื่นๆ เช่น ของเคี้ยวของฉัน น้ำปานะ เกสซ์ทั้ง๕^{๑๐๒} ที่เป็นยารักษาโรคไปถวายพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สม้าเสมอ^{๑๐๓}

หมอชีวกโกมารภัจ เป็นแพทย์ผู้มีชื่อเสียงมากในสมัยพุทธกาล เป็นได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าพิมพิสารให้ดำรงตำแหน่งแพทย์ประจำพระราชสำนัก ต่อมาได้ถวายการรักษาโรคของพระพุทธเจ้าเกิดความศรัทธาในพระองค์อย่างยิ่ง จึงถวายตัวเป็นแพทย์ประจำพระองค์ และประจำพระสงฆ์^{๑๐๔}

การรวมตัวของนักธุรกิจทั้ง ๓ ท่านคือ โฆสกเศรษฐี กุกกุฏเศรษฐีและปาวาริกเศรษฐี ได้จัดเกวียนคนละ ๕๐๐ เล่ม ได้บรรทุกสิ่งของที่เป็นองค์ประกอบในการถวายมีเครื่องอัฐบริวาร และเกสซ์เพื่อถวายสิ่งของแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ตลอด ๑๕ วัน^{๑๐๕}

(ค) การสร้างเสนาสนะ^{๑๐๖}

นักธุรกิจสมัยพุทธกาลมีบทบาทในการสร้างเสนาสนะหลายท่าน ช่วงต้นพุทธกาลพระพุทธองค์ยังมีได้ทรงอนุญาตให้สร้างเสนาสนะแก่พระภิกษุสงฆ์ โดยทั่วไปพระภิกษุสงฆ์ได้อาศัยอยู่ตามป่าบ้าง โคนต้นไม้บ้าง ภูเขาบ้าง ซอกเขาบ้าง ป่าช้าที่รกชัฏบ้าง ที่กลางแจ้งหรือลอมฟางบ้าง ดังปรากฏใน คัมภีร์วินัยปิฎกจูฬวรรค บันทึกรไว้ว่า

เรื่องการถวายวิหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ครั้นถึงเวลาเช้าพระภิกษุสงฆ์ต่างกันออกจากที่พักเพื่อบิณฑบาต นักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์ได้เห็นพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นออกมาจากที่พักด้วยอิริยาบถอันสำรวมเกิดความเลื่อมใสและต้องการสร้างเสนาสนะ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้อยู่อาศัยจึงเข้าไปถามว่า ถ้าจะสร้างเสนาสนะถวายจะเข้าอยู่ได้หรือไม่^{๑๐๗}

^{๑๐๒} เกสซ์ทั้ง ๕ คือ (๑) สปิ เนยใส (๒) นวนีตะ เนยข้น (๓) เตละ น้ำมัน (๔) มธุ น้ำผึ้ง (๕) ผาณิตะ น้ำอ้อย จัดเป็นสัตตาทกालิกพระรับไว้และฉันได้ตลอด ๗ วัน (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์, หน้า ๒๗๘.)

^{๑๐๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕.

^{๑๐๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๑/๑๘๖.

^{๑๐๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๖๔.

^{๑๐๖} เสนาสนะ คือ เสนะ “ที่นอน” อาสนะ “ที่นั่ง” หมายถึงที่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แม้อันไม้ เมื่อใช้เป็นอาศัยก็เรียก เสนาสนะ (พระเทพเวที, (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๙.)

^{๑๐๗} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๐.

ครั้งนั้นพระภิกษุสงฆ์ตอบว่า “พระพุทธเจ้ายังมีได้ทรงอนุญาตให้อยู่ในเสนาสนะ” นักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์จึงขอให้พระภิกษุสงฆ์ทูลถามพระพุทธเจ้า เมื่อได้เข้าเฝ้าและทูลถามถึงเรื่องดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในเสนาสนะได้ พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาเหตุแล้วทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์พักในเสนาสนะ ๕ ชนิด^{๑๐๘} คือ วิหาร^{๑๐๙} เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น^{๑๑๐} และถ้าที่ตบแต่งภายในทำให้นักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์สร้างวิหารที่พักทั้งหมด ๖๐ หลัง^{๑๑๑} และกราบทูลนิมนต์พระพุทธองค์พร้อมกับพระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหาร และได้ทำการมอบถวายซึ่งพระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้นักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์ถวายวิหาร ๖๐ หลัง เป็นการอุทิศให้สงฆ์ที่อยู่ในทิศทั้ง ๔ ทั้งที่มาและยังไม่ได้มา

พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาทานที่นักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์ ด้วยอานิสงส์การสร้างวิหารถวายสงฆ์ ๑๗ ประการ^{๑๑๒} นับว่านักธุรกิจชาวกรุงราชคฤห์คนแรกที่ขออนุญาตให้มีการสร้างที่พักให้พระสงฆ์

นักธุรกิจแห่งเมืองโกสัมพีนามว่า โฆสกเศรษฐี เป็นผู้สร้างเสนาสนะ ชื่อว่า “โฆสิตาราม” ตั้งอยู่ ณ เมืองโกสัมพี เป็นสถานที่สำคัญอีกมีเหตุการณ์ ที่ปรากฏ ดังว่า

ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โฆสิตารามวิหาร ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ข้อหนึ่งว่าถ้าภิกษุจะให้ทำวิหารเพื่อตน ต้องนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงสถานที่และต้องเป็นสถานที่ที่ไม่มีผู้ใดจองไว้และให้มีชานโดยรอบด้วย ทั้งนี้เพราะมีต้นเหตุมาจากมีนักธุรกิจผู้เป็นอุปฐากของพระฉันนะต้องการจะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้พระฉันนะบอกสถานที่ให้ซึ่งพระฉันนะให้ทราบพื้นที่โดยให้ตัดต้นไม้ที่ชาวบ้านนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านจึงพากันดิ้นรนความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าวนี้^{๑๑๓}

นักธุรกิจผู้มีเปี่ยมด้วยคุณธรรมนามว่า จิตตคหบดี ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งได้ถวายสวนมะกอกเพื่อให้สร้างเสนาสนะ ชื่อว่า “อัมพภาฏากวัน” ตั้งอยู่ในเมืองมัจฉิกาสัณฑ์ และมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนามีเหตุการณ์ที่สำคัญบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ

^{๑๐๘}วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๙๑.

^{๑๐๙}วิหาร คือที่อยู่ ที่อยู่ของภิกษุสงฆ์, ที่ประดิษฐานหรือพระพุทธรูปคู่กับโบสถ์, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๙๕.

^{๑๑๐}เรือนโล้น หมายถึง ปราสาท คือ เรือนชั้นที่มีหลังคาโล้น มีดาดฟ้า มีลานชมแสงจันทร์, วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๙๔/๓๑๙.

^{๑๑๑}วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๙๑-๙๑.

^{๑๑๒}ดูรายละเอียดใน, อานิสงส์ ๑๗ ประการ ที่.ส.อ. (ไทย) ๑/๒/๙๕-๙๖.

^{๑๑๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๕/๔๐๒.

ครั้งหนึ่งได้พบพระมหานามะหนึ่งในพระปฏิจวัคคีย์^{๑๑๔} ได้พบเห็นกิริยาอันสำรวม ขณะเดินบิณฑบาตจึงเข้าไปสนทนาธรรมได้นิมนต์ไปฉันภัตตาหารอาหารที่บ้าน พระมหานามะ ได้พิจารณาเห็นอุปนิสัยได้แสดงธรรมเทศนา เรื่องอายตนะ ๖ ครั้งฟังธรรมเทศนาจบมีจิต เลื่อมใสศรัทธาอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูป พระธรรมและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันสูงสุดจึงมีความประสงค์ที่จะถวายสวนมะกอกเพื่อสร้างเสนาสนะของสงฆ์ขึ้นมา ในขณะที่ท่านหลั่งน้ำลงในมือของพระเถระเพื่อเป็นการมอบถวายที่ดินนั้นพื้นปฐพี ได้เกิดอาการหวั่นไหว ลึกถึงน้ำรองแผ่นดินเป็นนิมิตหมายอันดีบอกเหตุให้รู้ว่า “พระพุทธรูปศาสนาได้ตั้งมั่นแล้ว”^{๑๑๕}

นักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสวตถิ์นามว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนาได้บริจาคทรัพย์ต้องการสร้างวัดถวายพระพุทธรูปเจ้า ในลักษณะเดียวกับพระเวฬุวันจึงได้เสาะแสวงหา ได้พบสวนของเจ้าเชตราชกุมารซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองทางทิศใต้แห่งกรุงสวตถิ์ เป็นสถานที่เหมาะที่จะสร้างวิหารจึงได้เข้าเฝ้า เจ้าเชตราชกุมาร ได้กราบทูลขอซื้ออุทยานเพื่อจะสร้างถวายเป็นที่พักของพระพุทธรูปเจ้า

คัมภีร์ชาดกอรธกถา^{๑๑๖} ได้บันทึกถึงการก่อสร้างเสนาสนะในพระเชตะวัน ว่าได้เริ่มก่อสร้างเสนาสนะ โดยสร้างพระคันธกุฎีสำหรับเป็นที่ประทับของพระพุทธรูปเจ้าไว้ตรงกลาง สร้างกุฎีที่พักสำหรับพระอสีติมหาสาวกแต่ละองค์ แวดล้อมพระคันธกุฎีแล้วสร้างกุฎีที่พัก ๑ หลัง ๒ หลัง กระจายอยู่ในบริเวณสำหรับพระภิกษุสงฆ์ สร้างศาลายาว สร้างมณฑป

สรุปแล้วการซื้อสวนเชตะวันด้วยการเอาเงินปูเรียงติดกัน และสร้างถาวรวัตถุรวมถึงจัดงานฉลองรวมแล้วเป็นจำนวน ๕๔ โกฏิ ตั้งชื่อว่า “พระเชตะวัน” และยังปรากฏพบว่าพระพุทธรูปประทับอยู่จำพรรษามากที่สุดในบรรดาวัดต่างๆ ที่นักธุรกิจสร้างถวายและยังปรากฏเหตุการณ์สำคัญๆ ในพระพุทธรูปศาสนามากมาย

จากการศึกษาในกิจกรรมของนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา ผู้วิจัยพบว่าการสร้างศาสนสถานและเสนาสนะ นั้นถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ จัดเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัย ๔ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์ นักธุรกิจเหล่านี้จึงเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญและเป็นกำลังสำคัญที่สนับสนุน สามารถช่วยเป็นธุระในการทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างดี

^{๑๑๔} พระปฏิจวัคคีย์ ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิเป็นพระอรหันตสาวกรุ่นแรกของพระพุทธรูปเจ้า, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๖-๓๑.

^{๑๑๕} จำเนียร ทองฤกษ์, *ชีวประวัติพุทธอุบาสก*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^{๑๑๖} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๕๐.

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า จากหลักฐานที่เป็นกิจกรรมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของเหล่านักธุรกิจได้ปฏิบัติหน้าที่ ที่พึงกระทำต่อพระสงฆ์ไม่บกพร่องให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เป็นกิจวัตรประจำวัน ยังให้ความดูแลการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรคตลอดจนการสร้างเสนาสนะ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติศาสนกิจของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระสงฆ์ได้สละแล้วซึ่งทรัพย์สินสมบัติและความสุขที่อิงอาศัยวัตถุสิ่งของ เป็นผู้เลิกการประกอบอาชีพการงาน จึงต้องฝากการเลี้ยงชีพไว้กับเหล่านักธุรกิจที่ประกาศตนถึงพระรัตนตรัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติตามกิจหน้าที่ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงสืบไป และนอกจากนักธุรกิจเหล่านี้แล้วยังมีนักธุรกิจคนอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่มีส่วนในกิจกรรมลักษณะเดียวกันนี้ ผู้วิจัยไม่ได้นำเรื่องราวของท่านมากล่าวไว้เพราะท่านเหล่านั้นต่างก็มีส่วนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา จึงได้แสดงเฉพาะเรื่องของนักธุรกิจบางท่านเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปศึกษาต่อไป

๒.๓.๒ การสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์

กิจกรรมด้านนี้ ทำให้เกิดความสามัคคีในคณะสงฆ์เพื่อด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะถ้าหมู่คณะมีความสามัคคีกันแล้วสามารถที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง ดังมีในพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี”^{๑๑๗} หมายถึง ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะให้เกิดสุข นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ และจะมีส่วนเกี่ยวข้องให้พิจารณาเรื่องอิทธิฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ รวมถึงปัญหาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่คณะสงฆ์ที่ต้องดำเนินการ^{๑๑๘}

ถึงแม้ว่าเรื่องอิทธิฤทธิ์จะเป็นเรื่องของทางสงฆ์ก็ตาม แต่นักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่อคณะสงฆ์อย่างมาก จนเป็นที่ยอมรับของทางคณะสงฆ์ให้ได้รับเชิญมาร่วมระงับข้อพิพาทและสานความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความสามัคคี

ตัวอย่างเช่น กรณีการตั้งครุฑก่อนบวชของภิกษุณี^{๑๑๙} การทะเลาะกันของพระสงฆ์ชาวโกสัมพี^{๑๒๐} การประพฤติตนไม่เหมาะสมของพระสงฆ์จนต้องปรับอาบัติ^{๑๒๑} เป็นต้น ดังเรื่องราวเหตุการณ์ของอิทธิฤทธิ์

^{๑๑๗} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน. (โรงพิมพ์เลียงเชียง : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๑๑๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด...คำวัด. ๒๕๔๘, หน้า ๑๒๐๐.

^{๑๑๙} ชุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๕๕/๒๓๖-๒๓๘.

^{๑๒๐} ดุรายละเอียดยใน, โกสัมพีขันธ์ วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๑-๔๗๘/๓๓๓-๓๗๔.

^{๑๒๑} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๓๓/๖๕.

ณ กรุงสวตถิ เกิดกรณีที่มีภิกษุณีสาวตั้งครรภ์ขณะบวช โดยมีการโจษขานซึ่งพระเทวทัตเจ้าสำนักที่ภิกษุณีสาวพำนักอยู่ต้องการขับออกจากที่นั่นเสีย แต่ภิกษุณีสาวได้เดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อให้พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งพระองค์ก็ทรงทราบมาก่อนแล้ว แต่จะต้องทำให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงรับสั่งให้มีการสอบสวนเพื่อระงับอธิกรณ์เกิดขึ้น โดยเชิญกษัตริย์ผู้ปกครองกรุงสวตถิ และได้เชิญนักธรรมาจริยใหญ่แห่งกรุงสวตถิและเชิญนักธรรมาจริยอีกหลายท่าน ที่ทางคณะพระภิกษุสงฆ์และประชาชนให้ความเคารพนับถือ มาร่วมประชุมปรึกษาหารือในเรื่องอธิกรณ์ดังกล่าว โดยมีพระอุบาลีเป็นประธานจากการตรวจสอบสรุปได้ความว่าภิกษุณีสาวไม่ได้ตั้งครรภ์ตอนบวชแต่ได้ตั้งครรภ์มาก่อนบวช^{๑๒๒} เรื่องดังกล่าวเป็นอันว่าระงับอธิกรณ์ลงด้วยดี โดยที่ภิกษุณีสาวไม่มีความผิดตามพระธรรมวินัย

อีกกรณีใหญ่ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ชาวโกสัมพีทะเลาะกันและจะมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเชตวัน เมื่อทราบข่าวดังกล่าวนักธรรมาจริยในฐานะผู้อุปถัมภ์ไม่รู้จะปฏิบัติตนอย่างไรจึง เข้าเฝ้าทูลถามถึงวิธีปฏิบัติตนต่อพระภิกษุชาวโกสัมพี พระองค์ได้รับสั่งว่า “ให้ถวายนานในภิกษุทั้งสองฝ่าย แล้วฟังธรรมทั้งสองฝ่ายถ้าพอใจความเห็นความเชื่อก็ถือเลือกเฉพาะภิกษุที่เป็นธรรมวาที” ในที่สุดพระภิกษุชาวโกสัมพีก็ได้ปรองดองสามัคคี^{๑๒๓}

จากการประพฤติดิปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ ไม่ดีเองก็มีส่วนให้ถูกลงโทษด้วยการปรับอาบัติ ดังมีเหตุการณ์เกิดขึ้น

ในเมืองมัจฉิกาสถิต นักธรรมาจริยผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมมีภูมิธรรมเป็นพระอนาคามีได้นิมนต์พระสุธรรมมาเป็นเจ้าอาวาสในวัดที่ตนสร้างขึ้น และทุกครั้งที่นิมนต์พระภิกษุอาคันตุกะรูปใดหรือคณะใดจะต้องบอกกล่าวผู้เป็นเจ้าอาวาสให้รู้ ต่อมาพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะพร้อมทั้งพระเถระทั้งหลายเดินทางมา มีความประสงค์จะสงเคราะห์เพราะได้ยินถึงคุณงามความดีที่ได้ทำอยู่ตลอด นักธรรมาจริยจึงนิมนต์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้นโดยมิได้บอกกับพระสุธรรมล่วงหน้าก่อน ฝ่ายพระสุธรรมในฐานะเจ้าอาวาสคิดว่าแต่ก่อนจะนิมนต์ใครต้องบอกเราก่อน เมื่อมาบอกเราทีหลังเหมือนกับหลบหลู่เราและเมินเฉยต่อการบอกกล่าวของนักธรรมาจริย เช้าวันรุ่งขึ้นนักธรรมาจริยใหญ่สั่งให้คนงานช่วยจัดแจงอาหารอย่างประณีตเพื่อนำถวายแด่พระเถระทั้งหลาย พระสุธรรมได้ถือบาตรเข้าไปยังเรือนเพื่อสำรวจ

^{๑๒๒} พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๕๕/๒๓๖-๒๓๘.

^{๑๒๓} ตูรายละเอียดยน, โกสัมพีขันธะ วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๑-๔๗๘/๓๓๓-๓๗๔.

อาหารและกล่าวกระทบว่า “อาหารอันควรขบเคี้ยวควรบริโภคท่านได้จัดไว้อย่างมากมายแต่ยังขาดอยู่อย่างเดียวคือ ขนมหางงา”^{๑๒๔}

นักธุรกิจผู้เปี่ยมคุณงามความดีได้พูดต่อว่าพระสุธรรมว่า “พระพุทธพจน์มีอยู่มากมายท่านไม่กล่าวแต่กลับมากล่าวว่าขนมหางงา และได้เปรียบเทียบเรื่องของพ่อค้าชาวทักสิณาบถที่นำไก่มาจากชนบทมาเลี้ยง ต่อมาแม่ไก่ได้ผสมสุกับฟอกาและออกลูก เวลาที่ลูกไก่ต้องการก็ร้องอย่างกามีเสียงกาปนเสียงไก่ และเวลาลูกไก่ต้องการร้องอย่างไก็มีเสียงไก่ปนเสียงกา ฉันใด เมื่อพระพุทธพจน์มีอยู่มากมายแต่กลับมากล่าวว่า ขนมหางงาข้อนี้ฉันนั้น” พระสุธรรมโกรธคิดว่าท่านจึงบอกคือนวัดที่อยู่ และจะเดินทางไปกรุงสาวัตถีเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตะวัน

พระองค์ทรงตำหนิพระสุธรรมว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม พูดจาด้วยถ้อยคำอันต่ำทรามเป็นการกระทำไม่น่าเลื่อมใสของคนทั่วไป ไม่สมควรที่จะพูดกับนักธุรกิจผู้มีภูมิธรรมเปี่ยมด้วยความศรัทธาเลื่อมใส เป็นทายกผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ครั้นแล้วทรงตรัสกับเหล่าพระภิกษุสงฆ์ให้กระทำปฏิสารณียกรรม^{๑๒๕} แล้วให้พระสุธรรมเดินทางกลับไปเพื่อขอขมาต่อนักธุรกิจเพื่อยกโทษให้

จากเหตุการณ์ทั้งสองตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่านักธุรกิจสมัยพุทธกาลที่ประกาศตนเป็นอุบาสกย่อมมีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะต้องปกป้องในเรื่องจะส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ทำให้นักธุรกิจเหล่านี้ได้ช่วยกันปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาให้พ้นจากการคำติเตียน ในทางเสียหายจากพวกนักบวชในศาสนาอื่นๆ จึงทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับก็เพราะนักธุรกิจสมัยพุทธกาลทั้งหลายเหล่านี้ที่เป็นขุมกำลังที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ จากกรณีนี้แสดงให้เห็นว่านักธุรกิจสมัยพุทธกาลนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจอันดีในทางพระพุทธศาสนา เพราะส่วนหนึ่งได้จากการประพฤติปฏิบัติและได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าและจากพระสาวกจึงมีความเข้าใจอย่างดี นักธุรกิจเหล่านี้ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นเรื่องของทางคณะสงฆ์หรือเรื่องส่วนตัวจนเป็นเหตุจนวอนจนใหญ่โต ก็ตามแต่ในความเป็นจริงแล้วพระพุทธศาสนาย่อมอยู่ได้ด้วยพุทธบริษัท ๔ อันมี ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา

^{๑๒๔} **ขนมหางงา** เป็นขนมคลุกงาเป็นของต้นตระกูลของนักธุรกิจนามว่า จิตตะ มีอาชีพทำขนมคลุกงาขายสื่อเห็นว่าพระสุธรรมประสงค์ใช้คำพูดว่ากระทบต้นตระกูลของนักธุรกิจ, อนุ.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๖๑-๖๒.

^{๑๒๕} **ปฏิสารณียกรรม** คือ การลงโทษให้พระภิกษุไปขอขมาคฤหัสถ์ กรรมนี้สงฆ์ทำกับ ภิกษุ ปากกล้า ดำว่าคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นทายกอุปฐากสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นทางแก่ผู้คนที่ยังไม่ได้เลื่อมใสให้เลื่อมใสและผู้ทีเลื่อมใสอยู่แล้วให้เป็นอย่างอื่นไปเสีย, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๔๖.

๒.๔ บทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

นักธุรกิจสมัยพุทธกาลมีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ โดยผู้วิจัยจะศึกษาตามบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา กล่าวคือ บทบาทการสร้างศาสนทายาท บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

๒.๔.๑ บทบาทการสร้างศาสนทายาท

คำว่าศาสนทายาท มาจากคำว่า ศาสน^{๑๒๖} คือ ว่าด้วยคำสอน และกิจการทั่วไปของหมู่ชนผู้นับถือลัทธิความเชื่อ ทายาท คือ ผู้สืบสกุล ผู้รับหรือผู้อยู่ในฐานะที่จะรับตำแหน่งหน้าที่ต่อบุคคล เมื่อนำมารวมกันแล้ว คือ ผู้สืบทอดในคำสั่งสอนของลัทธิในศาสนานั้นๆ จากการศึกษาพบว่าผู้ที่เป็ศาสนทายาทเป็นผู้ที่มีความเหมาะสม และสมควรที่จะเป็นผู้รับมรดกสืบทอดต่อเจตนารมณ์ ดังนี้

นักธุรกิจสมัยพุทธกาลมีบทบาทในสร้างศาสนทายาทไว้เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยให้การส่งเสริมกุลบุตรกุลธิดาให้มีคุณธรรมเข้าถึงพระรัตนตรัย ด้วยการอบรมดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีแนะนำในสิ่งที่ดี กล่าวคือ ห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้การศึกษาศิลปวิทยา หากผู้ครองที่สมควรให้ และมอบทรัพย์สินสมบัติให้ในเวลาอันสมควร^{๑๒๗} ซึ่งบทบาทการสร้างศาสนทายาทพบเห็นเด่นชัดในพระไตรปิฎก

ตัวอย่างเช่น อนาคตบัณฑิตกมมหาเศรษฐีเป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวย ในครอบครัวมีทายาทด้วยกัน ๕ คน บุตรชาย ๒ คนและธิดา ๓ คน ครั้งแรกได้พบพระพุทธเจ้าและได้ฟังพระธรรมเทศนาจึงขอประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งแล้ว ท่านก็ให้ท่าน รักษาศีล บำเพ็ญจิตภาวนาโดยการฟังธรรมเทศนามิได้ขาด และทำเป็นแบบอย่างแก่ลูกๆ จึงทำให้ลูกๆ ได้เห็นการประพฤติปฏิบัติของบิดาประกอบกับการได้รับอบรมสั่งสอนให้อยู่ในศีลในธรรม และด้วยความเป็นบุคคลที่ใญ่ญมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ประชาชนทุกคนทำให้เป็นที่เคารพนับถือของคณะสงฆ์และประชาชน และเมื่อมีงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ท่านจะได้รับเชิญให้ออกงานต่างๆ ที่เป็นมงคลและอวมงคล จึงทำให้ไม่สามารถอยู่ดูแลถวายทานแก่พระสงฆ์ที่มาฉันภัตตาหารที่บ้านของตนได้ ท่านได้

^{๑๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๙๑.

^{๑๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

มอบให้ลูกๆ ได้ทำหน้าที่แทนทุกครั้ง^{๑๒๘} โดยมอบให้ลูกสาวคนโตชื่อนางมหาสุภัททาต่อมา นางแต่งงานมีสามีแล้วได้ไปอยู่กับสามี นางจุฬสุภัททาได้รับหน้าที่ต่อจากพี่สาวด้วยการถวาย ภัตตาหารแก่พระสงฆ์ และได้ฟังธรรมจนบรรลุโศดาปัตติผล ต่อมานางแต่งงานมีสามีได้ไปอยู่ บ้านสามี ท่านจึงมอบหมายให้นางสุนาลูกสาวคนเล็กทำหน้าที่แทนสุดท้ายนางก็ถึงแก่กรรม ตายไป^{๑๒๙}

ส่วนบุตรชาย ๒ คน คนหนึ่งมีประวัติชัดเจนชื่อกาละ^{๑๓๐} และอีกคนหนึ่งไปบวช อยู่กับพระสุภูติเถระผู้เป็นอา ท่านกลัวนายกาละจะตกนรกเพราะไม่ได้ให้ไปปฏิบัติเหมือนกับ เซนพี่สาว จึงให้ลูกชายมีความปรารถนาจะพบหรือฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เนื่องจากการกระทำของนายกาละที่ไม่มีความสนใจ และไม่ใคร่ปรารถนาที่จะฟังธรรมหรืออุปัฏฐาก พระสงฆ์ จึงใช้อุบายให้ลูกชายไปฟังธรรมที่วัดพระเชตะวัน ให้รักษาศีลและจดจำข้อธรรมที่ พระพุทธองค์ทรงแสดงมาแล้วบอกให้ฟังและจะให้รางวัลเป็นเงิน ๑๐๐ กหาปณะ สุดท้าย บุตรชายได้บรรลุธรรมมีความแจ่มแจ้งในธรรมเป็นโศดาปัตติผล^{๑๓๑}

จากท้องเรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จึงสรุปได้ว่านักธุรกิจใหญ่อย่าง อนาคตบิณฑิกะต้องการที่จะปลูกฝังและส่งเสริมกุลบุตรและกุลธิดา ให้เป็นคนมีคุณธรรมและ จริยธรรมมีจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งสามารถชักจูงให้ลูกๆ เข้าถึงพระรัตนตรัยได้ยัง ให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตนทุกอย่างถือได้ว่าเป็นบทบาทต่อการสร้างศาสนทายาทที่เห็นได้ชัด อีกอย่างหนึ่งยังเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย

๒.๔.๒ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ทรงเริ่มทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการ แสดงธรรมแก่พระสงฆ์ทั้งหลายจนเกิดมีพระอรหันต์สาวกขึ้นในโลก จากนั้นพระองค์ทรงเริ่ม ส่งพระสงฆ์เหล่านั้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีจุดประสงค์ คือ เพื่ออนุเคราะห์แก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายเข้าใจในหลักธรรม ทั้งหัวข้อธรรมและ ความหมายของธรรมะอย่างชัดเจน ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า

^{๑๒๘} รังษี สุนนท์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาภิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏ ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๘๓-๘๔.

^{๑๒๙} คูรายละเอียดยใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๐๓-๒๐๔.

^{๑๓๐} คูรายละเอียดยใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๗๐-๒๗๔.

^{๑๓๑} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๗๘/๘๘.

ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ท้าวตามนุษย์จง แสดงธรรมงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและงามในที่สุด สัตว์ทั้งหลายที่มีรูป คือ กิเลสในจักขุ น้อยเพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม เราก็จักไปยังที่ต่างๆ เพื่อแสดงธรรม^{๑๓๒}

จากข้อความในพระสูตรข้างต้นกล่าวเกี่ยวกับ การส่งพระสาวกไปประกาศ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแผ่ให้กับ บุคคลผู้ยังมีกิเลสให้เข้าใจหลักธรรมคำสอน แต่การที่จะประกาศอย่างเดียวนั้นไม่พอต้องมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลต่างๆ ด้วยเหตุนี้เองการประกาศตนเป็นอุบาสกของนักรุกกีสสมัยพุทธกาล ที่เป็นฐานะในด้านกำลังส่งเสริม อำนาจความสะดวกด้วยปัจจัยต่างๆ พร้อมกับทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว คือ การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม การชักจูงไปฟังธรรม การสนทนาธรรม

(ก) การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม

การสนับสนุนด้านปัจจัยต่อการเผยแผ่ธรรมของนักรุกกีสสมัยพุทธกาล ทำได้หลายวิธีแต่ที่เห็นเด่นชัดก็ใช้การเผยแผ่ธรรมะเป็นปัจจัย ถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่านักรุกกีสสมัยพุทธกาลไม่ใช่นักบวช แต่ท่านเป็นอยู่เบื้องหลังของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เป็นชุมกำลังที่สำคัญรองลงมาจากพระสาวก เป็นบุคคลที่ให้ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญาคอยให้ความอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ แก่พระสงฆ์ และเป็นเครื่องจักรตัวสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ไม่ใช่จะคอยให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แต่ยังทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

นักรุกกีสสมัยพุทธกาลหลายท่าน ได้มีการสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรมหลายวิธี เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การถามปัญหา การสนับสนุนปัจจัยสี่กับพระสงฆ์และบุคคลอื่นที่นับถือลัทธิอื่นๆ

ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรมของนักรุกกีสได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ จิตตคหบดี^{๑๓๓} นอกจากท่านจะสนับสนุนด้านปัจจัยเป็นอาหารและวัตถุสิ่งของแล้ว ท่านได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดงธรรมนำปัญญาความรู้ในหลักธรรม คอยแนะนำสั่งสอนผู้ไม่รู้ ธรรมจนทำให้เกิดความเข้าใจและเลื่อมใสศรัทธา บางท่านได้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา เช่น

^{๑๓๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

^{๑๓๓} อญ.เอกก.อ. (ไทย) ๓๓/๖๔.

ปฐมกามภุสฺสตร^{๓๔} เป็นการสนทนาระหว่างพระกามภุที่อัมพวาฏการามว่า พระคาถาพุทธภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงดูรถซึ่งมีส่วนประกอบอันไม่มีโทษ มีหลังคาขาว มีเพลาเดียว ไม่มีทูกซ์ แล่นไปถึงที่หมาย ตัดกระแส ไม่มีเครื่องผู้มัด” ว่าเนื้อความโดยย่อ ดังนี้มีความหมายว่าอย่างไร จิตตคหบดีตอบว่า “คำว่าส่วนประกอบอันไม่มีโทษเป็นชื่อของศีล คำว่าหลังคาขาวเป็นชื่อของวิมุตติ คำว่าเพลาเดียวเป็นชื่อของสติ คำว่าแล่นไปเป็นชื่อของการก้าวไปและการถอยกลับ คำว่ารถเป็นชื่อของกายนี้ ซึ่งประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เที่ยงแท้ต้องอบต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา มีราคะ โทสะ โมหะ เป็นทูกซ์ซึ่งทูกซ์เหล่านั้นภิกษุขีณาสพจะได้แล้วตัดรากถอนโคนไปแล้ว ทำให้ไม่มีเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้เพราะฉะนั้นพระองค์จึงตรัสเรียกว่า ผู้ไม่มีทูกซ์” พระกามภุหนึ่งวิเคราะห์ได้ว่า ร่างกายนี้ซึ่งประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ และอุปาทายรูปเป็นการเปรียบเทียบถึงบุคคลทั้งหลายซึ่งเป็นผู้ที่มีศีล มีสติ เป็นตัวประกอบในการดับกิเลส (นิโรธ) ให้เข้าถึงความหลุดพ้น (วิมุตติ) ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีทูกซ์

นอกจากจะสนทนาระหว่างพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านยังได้สนทนาระหว่างกับสหายเก่าแม้จะบวชในลัทธิอื่น เช่น อเจลลกัสสปะ^{๓๕} ได้บวชเป็นนักบวชเปลือยมา ๓๐ ปี แต่ยังไม่ได้อุตสาหะอันประเสริฐ ต่างกับจิตตคหบดีที่ยืนยันว่าเป็นอุบาสกของพระพุทธเจ้ามา ๓๐ ปี และได้บรรลุฌานสมาบัติขั้นสูง ในที่สุดจิตตคหบดีก็นาสหายเก่าไปขอบรรพชาอุปสมบทกับพระรูปหนึ่งไม่นานท่านอเจลลกัสสปะก็ได้บรรลุพระอรหันต์^{๓๖}

อุคคหบดีเป็นนักธุรกิจชาวเมืองเวสาลี ได้ให้การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแพร่ธรรมด้วยอาหารรสเลิศชนิดต่างๆ มาถวายเลี้ยงดูพระสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่อเป็นกำลังในการปฏิบัติภารกิจของพระศาสนา และอุคคหบดีเป็นนักธุรกิจชาวเมืองหัตถิคาม ที่ได้ให้การสนับสนุน กล่าวคือท่านให้การอุปฐากพระสงฆ์ด้วยการถวายทานถึงแม้จะทราบความจริงว่าพระสงฆ์รูปนี้ทุศีลว่าได้สำเร็จวิชา ๓ อภิญญา ๖ ก็ตามแต่ท่านก็ยังถวายทานด้วยจิตที่เสมอกันไม่แบ่งแยกว่าพระสงฆ์สำเร็จหรือไม่สำเร็จ มีศีลหรือไม่มีศีล

(ข) การชักจูงไปฟังธรรม

การชักนำผู้คนไปฟังธรรม เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่นักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้กระทำเพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาพบว่า มีบุคคลหลายท่านที่ได้ฟังธรรมและบรรลุธรรมหันมานับถือพระพุทธศาสนาและให้การบำรุงอุปถัมภ์ เป็นเพราะการชักนำนั่นเองนั่นหมายถึงว่าพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองกว้างไกล ดังจะเห็นบทบาทด้านดังนี้

^{๓๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๔๗/๓๘๐-๓๘๑.

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๕๑/๓๘๙-๓๙๑.

^{๓๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔/๒๔๖.

ตัวอย่างเช่น อนาคตบัณฑิตกอบข้อมความในคัมภีร์อังคุดตรนิกาย ปญจกนิบาต ว่าได้พาอุบาสกจำนวน ๕๐๐ คน พวกกันเดินเข้าออกพระเชตะวันวิหารเพื่อถวายทาน รักษา ศิลปกรรมเป็นประจำ^{๑๓๗} และยังได้ชักชวนสาวกอัญญเดียรถียมาฟังธรรม ถวายทาน รักษา ศิลป เป็นประจำพระพุทธรเจ้าทรงแสดงธรรมโปรด บุคคลเหล่านั้นจนสำเร็จโสดาปัตติผลและได้ ประกาศตนเป็นอุบาสกนับถือพระรัตนตรัย^{๑๓๘}

และอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่จิตตคหบดีได้ชักจูงสหายเก่าที่เชื่อว่าอเจลกัสสะปะเข้าไป บรรพชาอุปสมบท เพราะได้ฟังธรรมจากจิตตคหบดีจนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาในที่สุดก็ บรรลุพระอรหันต์

จากตัวอย่างข้างต้นที่ยกขึ้นเป็นกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า การชักจูงไปฟังธรรม ของนักธุรกิจ เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง ยิ่งขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสืบต่ออายุพระศาสนาในทางหนึ่ง นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงอยู่ได้

(ค) การสนทนาธรรม

การสนทนาธรรมเป็นบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นหน้าที่ของ พระสงฆ์แต่เพียงผู้เดียว แต่เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท ๔ การสนทนาเป็นการทำความเข้าใจ แก่ผู้ที่มองพระพุทธศาสนาในทางที่ผิด โดยเฉพาะนักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้ใช้เวลาการสนทนา ธรรมเพื่ออธิบายให้เข้าใจได้ถูกต้องพร้อมกับการชี้แนะ นำ พบว่าบทบาทการสนทนาธรรมที่ ปรากฏพบเห็นจากคัมภีร์อังคุดตรนิกาย ทสกนิบาต ในพระสูตรชื่อว่า กิงกิฏฐิกสูตร^{๑๓๙}

ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งอนาคตบัณฑิตแก่นักธุรกิจใหญ่แห่งเมืองสาวัตถี ออกจากบ้าน แต่เช้าเพื่อไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะกำลังเดินทางท่านมีความคิดว่ายังไม่สมควรจะเข้าเฝ้า เพราะพระองค์ทรงหลีกเร้นอยู่ ดังนั้นควรจะไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถียปริพาชก จึงเข้า ไปยังอาราม พวกอัญญเดียรถียปริพาชกกำลังนั่งประชุมสนทนา หลายเรื่องส่งเสียงดัง แต่พอ เห็นอนาคตบัณฑิตะเดินทางเข้ามาจึงวางทำอิริยาบถ พวกนั้นนั่งเรียบร้อย เมื่ออนาคตบัณฑิต เข้าไปถึงได้สนทนาทักทายไต่ถามความเป็นอยู่ จากนั้นพวกอัญญเดียรถียปริพาชกได้ถามว่า “คหบดีช่วยบอกที สมณโคดมมีทักขิฏฐิอย่างไร” โดยมีประเด็นการสนทนาเรื่องทักขิ

^{๑๓๗} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๖/๒๕๓, ๑๗๙/๒๕๙.

^{๑๓๘} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑๕๔-๑๗๐., รั้งษ์ สุทนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ อนาคตบัณฑิตอุบาสกที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๒๐๒-๒๐๙.

^{๑๓๙} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๖-๒๑๙.

พวกอัญเดียรถียปริพาชกแต่ละท่านได้บอกในทิวฏฐิของตน ๑๐ ประเด็น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสเรียกทิวฏฐิเหล่านี้ว่า อันตคาหิกทิวฏฐิ^{๔๐} (๑) เห็นว่าโลกเที่ยงข้อนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นไม่ (๒) เห็นว่าโลกไม่เที่ยง ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๓) เห็นว่าโลกมีที่ สุด ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๔) เห็นว่าโลกไม่มีที่ สุด ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๕) เห็นว่าชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๖) เห็นว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๗) เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีก ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๘) เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมไม่เกิด ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๙) เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี ข้อนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (๑๐) เห็นว่าหลังจากตายแล้ว สัตว์ย่อมเกิดอีกก็ไม่ใช่ ย่อมไม่เกิดอีก ก็ไม่ใช่ ข้อนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นไม่จริง

เมื่อได้ฟังประเด็นที่อัญเดียรถีย์บอกจบแล้ว นักธุรกิจใหญ่ได้กล่าวโต้กลับว่าเมื่อสรุปได้ความว่า “ทุกท่านที่มีทิวฏฐิอย่างนี้ เพราะพิจารณาโดยไม่แยกกาย เพราะได้ฟังมาจากผู้อื่น ทิวฏฐิเหล่านี้เกิดมี ถูกปรุงแต่งและก่อกำเนิดขึ้นมา โดยอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นมา ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ สิ่งนั้นที่พวกท่านผู้นั่งติดอยู่และเข้าถึง” และได้กล่าวในทิวฏฐิของตนว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดมี ถูกปรุงแต่ง ก่อขึ้นมาจากอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นมา สิ่งนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ นั้นไม่ใช่ของเราเราไม่เป็น นั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา” และกล่าวอีกว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดมีถูกปรุงแต่งก่อกำเนิดขึ้นมา อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นมา สิ่งนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ข้าพเจ้าได้เห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั้น นั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา และข้าพเจ้าย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นวิธีสลัดสิ่งนั้นทิ้งอย่างเด็ดขาด”

เมื่อบอกกล่าวเสร็จ อัญเดียรถีย์ปริพาชกต่างพากันนั่งก้มหน้าหมั่นทนทางโต้ตอบก็ขอตัวลากลับและได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูล เรื่องที่ตนได้สนทนารธรรมกับพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกแก่พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนา ทรงตรัสรับสั่งชมเชย การกระทำของนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถีให้เหล่าพระภิกษุสงฆ์ฟังว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่บวชได้ ๑๐๐ พรรษา จึงจะฟังชมพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกได้อย่างมีเหตุผล เทียบเท่ากับนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถีข่มได้”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า การสนทนาธรรมระหว่างอนาถบิณฑิกะกับพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชก เป็นการสนทนาธรรมเชิงถามตอบปัญหาที่กันซึ่งท่านก็ได้ใช้สติปัญญาสามารถอธิบายเรื่องอันตคาหิกทิวฏฐิ ๑๐ ประการได้อย่างดี แสดงว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ และได้รับการศึกษาตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีสามารถถ่ายทอดให้มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

^{๔๐}อันตคาหิกทิวฏฐิ คือ ความเห็นที่แล่นไปสุดโต่ง., อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๓/๑๔๙.

๒.๔.๓ บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนการอยู่ในสังคมหลายประการไม่ว่าจะเป็น นักธุรกิจผู้เป็นปุถุชน หรือนักธุรกิจผู้เป็นพระอริยบุคคลเมื่ออยู่ครองเรือนก็ต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนเช่นเดียวกัน การปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลอื่นเป็นสิ่งที่จะละเลยไม่ได้ เพราะทุกคนจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยธรรม ซึ่งจะศึกษาตามลำดับ กล่าวคือ การอนุเคราะห์ญาติ การสงเคราะห์มิตรสหาย การสงเคราะห์บริวาร การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ดังนี้

(ก) การอนุเคราะห์ญาติ

บทบาทในการอนุเคราะห์ญาติของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล ที่เห็นและเป็นเรื่องปรากฏและตรงกับผู้วิจัยได้ศึกษา คือ การอนุเคราะห์ญาติของนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถี บุคคลที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นที่เลื่องลือในหมู่คณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ดังที่ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเสนอตามที่ปรากฏในคัมภีร์ ดังนี้

ท่านมีหลานชายคนหนึ่งชื่อว่า เขมกะ เป็นคนรูปหล่อและเจ้าชู้ เมื่อหญิงใดเห็นแล้วส่วนมากก็จะหลงรัก ในครั้งหนึ่งนายเขมกะได้ถูกทหารในวังจับตัวมีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นผู้ไต่สวนในข้อหาคบชู้ภรรยาคนอื่น แต่ก็ปล่อยตัวไปเนื่องจากความเกรงใจในนักธุรกิจใหญ่อย่างอนาถบิณฑิกะ ถึงแม้ว่านายเขมกะจะกระทำผิดอีกเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ก็ตามก็ทรงปล่อยตัวเหมือนอย่างเคย เมื่อเรื่องราวดังกล่าวทราบถึงอนาถบิณฑิกะจึงพาหลานชายเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดนายเขมกะเรื่องโทษของการคบภรรยาคนอื่นดังว่า นรชนผู้ประมาท ชอบคบชู้ภรรยาของคนอื่น ย่อมประสบฐานะ ๔ ประการ คือ (๑) ได้บาป (๒) นอนไม่เป็นสุข (๓) ถูกนินทา (๔) ตกนรก เพราะการที่ได้ประสพสิ่งที่มีโทษบุญทำให้มีคติไม่ดี เพราะฉะนั้น นรชนจึงไม่ควรเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบ นายเขมกะ ได้ดวงตาเห็นธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความเจ้าชู้ของนายเขมกะได้หายไป ทำให้ชาวบ้านอยู่อย่างสงบไม่ระแวงว่าจะมายุ่งเกี่ยวกับภรรยา พี่สาว น้องสาวและลูกสาวอีกต่อไป^{๑๔๑}

จากเรื่องที่ปรากฏนั้นทำให้เห็นว่า บทบาทการอนุเคราะห์ญาติของนักธุรกิจใหญ่อย่างอนาถบิณฑิกะ ที่ให้โอกาสด้วยการพาไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลเรื่องดังกล่าว พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรด จนนายเขมกะเกิดความสลดสังเวชต่อการกระทำของตนเมื่อฟังธรรมเทศนาจบก็บรรลुโสดาปัตติผล ตั้งแต่นั้นมาประกาศตนเป็นอุบาสก ประพฤติปฏิบัติต่อหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

^{๑๔๑} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐๙/๑๒๙.

นักธุรกิจแห่งกรุงโกสัมพีนามว่า โฆสกะ ได้ให้การอนุเคราะห์นางสามาวดี ซึ่งเป็นลูกสาวของเพื่อนสนิท ที่นับถือเหมือนญาติเป็นนักธุรกิจแห่งเมืองภัททวดีนครไว้เป็นบุตรบุญธรรมของตน เนื่องจากได้เกิดอหิวาตกโรคระบาดที่เมืองภัททวดีนครจึงพาภรรยาและลูกสาวหนีโรคระบาด เดินทางไปหาที่กรุงโกสัมพีแต่ผู้เป็นบิดาและมารดาของนางสามาวดีเสียชีวิตลงก่อนที่จะได้พบโฆสกะ เมื่อได้พบและทราบว่านางสามาวดีเป็นบุตรสาวของเพื่อนสนิทจึงรับไว้เป็นบุตรธรรม และส่งเสริมให้นางได้ถวายทานฟังธรรมเป็นประจำจนได้บรรลุธรรมประกาศตนเป็นอุบาสิกาได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศทางเจริญเมตตา นางได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าอุเทนผู้ครองนครโกสัมพี^{๑๔๒}

(ข) การสงเคราะห์มิตรสหาย

มิตรในทางพุทธศาสนา นับว่ามีความสำคัญมากต่อชีวิตของบุคคลทุกคน ดังนั้น การคบคนดีเป็นมิตรมีจิตน้อมไปในความตั้งใจเชื่อฟัง ถ้อยคำของคนดีย่อมเป็นประโยชน์เป็นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ นักธุรกิจหรือเศรษฐี คหบดี นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีทรัพย์มากหากแม้ว่าคบมิตรเทียม กล่าวคือเป็นศัตรูผู้มาในร่างของมิตร^{๑๔๓} ย่อมทำให้ทรัพย์ที่มีพินทุหมดไปได้ แม้แต่การบรรลุมรรคพรหมจรรย์ก็ย่อมอาศัยมิตรดีหรือกัลยาณมิตร ถ้าบุคคลไม่คบธรรมไม่เคารพเชื่อฟังพระพุทธเจ้าก็ย่อมไม่สามารถตรัสรู้ได้ ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่เชื่อไม่คบคนดีแต่ไปคบคนพาลเป็นมิตร ย่อมนำไปสู่ความเสียหาย

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องของการคบมิตรไว้ในมงคลสูตร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำมาปฏิบัติ นักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้ชื่อว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีมิตรสหาย ที่เป็นกัลยาณมิตรทำให้ท่านได้รับคำแนะนำในสิ่งที่มีประโยชน์ ส่งเสริมให้ท่านดำเนินไปในหนทางที่ถึงมาซึ่ง

อย่างไรก็ตาม นักธุรกิจสมัยพุทธกาลที่ทำการธุรกิจค้าขายย่อมมีผู้ร่วมงานจำนวนมากทั้งที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเอง และทั้งที่เป็นมิตรสหายทำธุรกิจด้วยกันที่ปรากฏพบจากการศึกษาที่คอยช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยกันชื่อว่า วิสาละ^{๑๔๔} หรือเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ผู้เป็นน้องเขยที่ทำให้พี่เขย (อนาถบิณฑิกะ) ได้พบขุมทรัพย์ที่หาค่ามิได้ ด้วยการเข้าไปพบพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกที่ป่าสีตวัน ดังรายละเอียดที่ปรากฏในคัมภีร์วินัยปิฎกจูฬวรรค คัมภีร์สังยุตตนิกาย สคาถวรรค และคัมภีร์อรธกถา^{๑๔๕}

^{๑๔๒} พ.ร.อ. (ไทย) ๒/๓๗-๔๓.

^{๑๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบรรจงสนธิ, ๒๕๔๘), หน้า ๖๖-๖๗.

^{๑๔๔} ชินัตถปกาลสินีอรรถใน ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๒ หน้า ๑๕๖.

^{๑๔๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๔-๓๐๗/๑๑๑-๑๑๙, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๒/๓๔๖-๓๔๙, ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๔๑๓-๔๑๘, อ.อ. (ไทย) ๑/๕๙-๖๑.

การเดินทางไปกรุงราชคฤห์ เพื่อทำการค้ามีสินค้าบรรทุกกองเกวียน ๕๐๐ เล่ม และไปพักที่บ้านน้องสาว ซึ่งเป็นภรรยาของสหาย ในวันที่เดินทางไปถึงเศรษฐีสหายไปฟังธรรมแล้วนิมนต์พระพุทธรเจ้าพร้อมพระสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น แล้วส่งงานให้คนรับใช้คนงานจัดเตรียมภัตตาหาร พอเสร็จกิจก็ได้สนทนาปราศรัยแล้วบอกกล่าวกับพี่เขยว่าได้นิมนต์พระพุทธรเจ้าและพระสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น จากการได้พบฟังธรรมจากพระพุทธรเจ้า และได้ประกาศตนเป็นอุบาสกมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้วก็ได้ชักชวนมิตรสหายที่อยู่ตามระยะทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี ให้เตรียมถวายความอุปถัมภ์พระพุทธรเจ้าพร้อมพระสงฆ์ ร่วมกันสร้างวิหารที่พักตลอดระยะทาง ๔๕ โยชน์ ทั้งหมด ๔๕ แห่งตลอดทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี^{๔๖}

อีกตัวอย่าง ของนักธุรกิจผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีนามว่า จิตตะ เป็นผู้มีมิตรสหายมากมายเพราะการประพฤติตนตามหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธรเจ้าทรงวางรากฐานการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ และตามวินัยของผู้ครองเรือนตามคำสอนของพระพุทธรเจ้า

ครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุที่ต้องทำการค้าขายได้มีการติดต่อกับนักธุรกิจทั้งในที่ใกล้และที่ไกลถ้าบางแห่งที่ไกลออกไปการเดินทางไม่สะดวก ก็จะใช้วิธีการเขียนจดหมายโต้ตอบกัน และขณะเดียวกันถือโอกาสสอดแทรกหลักธรรมคำสอนให้กับผู้นั้นได้อ่าน บางครั้งการโต้ตอบกันถึงกับได้ดวงตาเห็นธรรม เช่น อสิทตตะเป็นบุตรของหัวหน้ากองเกวียนในวัชฌคาม แคว้นอวันตี เป็นมิตรสหายทำการค้าด้วยกันโดยไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน แต่ได้ติดต่อสื่อสารกันโดยการเขียนจดหมายโต้ตอบกัน โดยได้สอดแทรกหลักธรรมและเขียนพรรณนาถึงคุณของพระพุทธรเจ้า คุณของพระธรรมและคุณพระสงฆ์ จนทำให้อสิทตตะเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และได้มาบวชที่สำนักของพระมหากัจจายนเถระได้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ผล^{๔๗}

จากตัวอย่างที่ยกขึ้นเป็นกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นผู้ได้กระทำในเรื่องความเป็นมิตรทั้งต่อครอบครัวและต่อผู้อื่น ดังที่ปรากฏจากข้อความที่กล่าวมาแล้วจัดเป็นผู้ที่อยู่ในลักษณะมิตรแท้^{๔๘} คือ เป็นมิตรสหายที่คบหากันร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยสัมมาทิฐิมีความเกื้อกูลกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกันตลอดถึงความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทที่แสดงออก ยังเป็นที่พึงพาอาศัยกันและกันได้^{๔๙} แต่ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ถือว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังในความสำเร็จในการทำงานทุกๆ ด้านนั้นคือบริวาร ดังที่จะกล่าวต่อไป

^{๔๖} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๗.

^{๔๗} ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๕๓๙-๕๔๑.

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๒/๒๐๑.

^{๔๙} ดูรายละเอียดใน, พุทธศาสนิกขุ, เดือนใจวัยรุ่น, หน้า ๑๑๐.

(ค) การสงเคราะห์บริวาร

บริวาร^{๑๕๐} คือ ผู้ที่มีบุคคลคอยแวดล้อมติดตามและรับใช้งาน ดังนั้นนักธุรกิจไม่ว่าจะเป็นเจ้าของกิจการขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ต้องมีบุคคลคอยติดตามหรือคอยรับใช้ในงานนั้นๆ และยิ่งนักธุรกิจสมัยพุทธกาลมีบริวารคอยรับใช้มาก เมื่อจะไปทำธุระที่ไหนต้องมีคนคอยติดตามรับใช้ไปด้วยเสมอ

นักธุรกิจในสมัยพุทธกาลมีบริวารทั้งชายหญิง ที่มีประวัติปรากฏในคัมภีร์เกี่ยวกับบทบาทระหว่างนักธุรกิจกับบริวารเห็นเด่นชัดเป็นหญิงรับใช้ ดังเรื่องราวที่ปรากฏ

นางปุลณนา เป็นหญิงรับใช้ในบ้านของนักธุรกิจใหญ่แห่งเมืองสาวัตถีมีหน้าที่ตักน้ำมาใส่ตุ่มเพื่อใช้บริโภคภายในบ้านของนักธุรกิจ ไม่นานนักก็ได้รับการปลดปล่อยจากความเป็นหญิงรับใช้ และได้ไปขออนุญาตจากนักธุรกิจผู้เป็นนายเพื่อนำนางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าต่อการขออนุญาตบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อบวชเป็นภิกษุณีแล้วได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนจนสำเร็จอรหัตผล^{๑๕๑} ตามพระพุทธบัญญัติคนที่เป็มหาสรับใช้มาก่อนจะมาบวชในพระพุทธศาสนาไม่ทรงอนุญาตให้บวชถ้าพ้นจากความเป็นทาสจึงอนุญาตให้บวชได้

อีกหนึ่งเป็นชายที่ปรากฏเรื่องในคัมภีร์ขุททกนิกาย อุทาน^{๑๕๒} คัมภีร์ธรรมบท อรรถกถา^{๑๕๓} ชื่อว่า นายนันทะเป็นคนเลี้ยงโคให้กับนักธุรกิจใหญ่เมืองสาวัตถีต่อมาได้พานายนันทะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ฟังพระธรรมเทศนา เมื่อจบธรรมเทศนาได้บรรลุธรรมเช่นกัน แต่สุดท้ายก็เสียชีวิตเพราะการใช้อิทธิพลในการครอบครองสำราญ ได้ทะเลาะกับชาวบ้านซึ่งมีชายในหมู่บ้านมีจิตผูกอาฆาตกับนายนันทะอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่พระสงฆ์ว่า “โจรเห็นโจรหรือผู้จองเวรเห็นผู้จองเวร พึงทำความเสียหายอย่างไร ให้จิตที่ตั้งไว้ผิดพึงทำให้เขาเลวลงกว่าความเสียหายนั้น”^{๑๕๔}

นักธุรกิจใหญ่แห่งเมืองสาวัตถียังมีบริวารและคนรับใช้ ที่อยู่ประจำที่หมู่บ้านในแคว้นกาฬิได้มอบหมายให้เป็นธุระในการจัดถวายภัตตาหารแก่พระอาคันตุกะ และบริจาคทานแก่ผู้ยากไร้เดินทางไกล^{๑๕๕} ไม่เฉพาะในหมู่บ้านอย่างเดียวท่านยังให้คนรับใช้ไปทำความสะอาดที่วัดพระเชตะวันทุกวัน ชื่อว่า นายทาสกะ ซึ่งได้รับมอบหมาย จากความตั้งใจประกอบกับได้พบพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรมเป็นประจำเกิดความศรัทธา นักธุรกิจใหญ่ได้ทราบก็ขออนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้ทรงอุปสมบทแก่นายทาสกะ เมื่อบวชเป็นพระสงฆ์กลับมีความเกียจคร้านไม่ทำวัตรปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยไม่สนใจในข้อวัตรของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงทราบ

^{๑๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๔.

^{๑๕๑} ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓๔๓.

^{๑๕๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๒๓๘-๒๓๙.

^{๑๕๓} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๔๑-๔๔๔.

^{๑๕๔} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๒/๓๙.

^{๑๕๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๔/๕๙๕-๕๙๖.

และได้แสดงธรรมแก่พระทาสกะเกิดความสลดใจ มีความตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมที่สุดก็บรรลुพระอรหัตตผล^{๑๕๖}

เมื่อโดยสรุป จากการยกตัวอย่างขึ้นเป็นกรณีศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่า การส่งเสริมบริวารคนรับใช้ของนักธุรกิจ โดยเฉพาะที่ผู้วิจัยยกขึ้นเป็นกรณีศึกษาบทบาทของนักธุรกิจต่อการส่งเสริมบริวารเพื่อเป็นการสร้างรากฐานทางธรรม ให้เข้าถึงหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากเรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ที่ต่างๆ เป็นผู้เปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับทั้งที่ต่ำต้อยกว่าตนเองให้ได้พบพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยเริ่มจากที่ครอบครัวเป็นหลักพื้นฐานและขยายต่อไปยังบุคคลทั้งหลายด้วยจิตที่เมตตา

(ง) การสงเคราะห์ผู้ยากไร้

การใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจย่อมส่งผลให้ครอบครัวของตนมีเศรษฐกิจที่ดีมีความมั่นคง เมื่อภายในครอบครัวมีเศรษฐกิจการเงินที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นของครอบครัวที่จะต้องรู้จักสร้างฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนในเรื่องของทรัพย์ที่นักธุรกิจหามาได้ ดังที่ปรากฏในอาทียสูตร ว่า ทรัพย์ที่หามาได้จากการประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร ต้องนำมาเลี้ยงตน บิณฑบาต บุตรภรรยา และเลี้ยงคนในปกครอง นำทรัพย์ที่หามาได้ไปบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานนำทรัพย์ที่หามาได้ไปปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ เกิดจาก ไฟ น้ำ ผู้ปกครองเมือง โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือทายาท นำทรัพย์ที่หามาได้ไป ทำพลีคือ สละบำรุงและบูชาสิ่งที่เคารพ ประกอบด้วย ญาติพลี ส่งเสริมญาติ อติถิพลี ต้อนรับแขกที่มาเยือน ปุพพเปตพลี ทำบุญเพื่ออุทิศแก่ผู้ล่วงลับ ราชพลี เสียภาษีช่วยเหลือเมือง เทวตาสพลี ทำบุญอุทิศในสิ่งที่ตนเคารพบูชา และนำทรัพย์ที่หามาได้จัดถวายทักษิณาทานแด่สมณพราหมณ์^{๑๕๗}

จากข้อความนี้ผู้วิจัยแสดงความเห็นว่า นอกจากที่จะนำทรัพย์ที่หามาได้เพื่อนำไปใช้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งได้จากการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ถูกต้อง ชื่อสัตย์สุจริต และไม่เบียดเบียนผู้อื่น แล้วนำมาใช้จ่ายเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวตลอดจนทำบุญทำทานแล้วยังนำทรัพย์มากระจายเพื่อเข้าไปช่วยสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้

ตัวอย่างส่วนหนึ่งการนำทรัพย์ไปใช้ในการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ของอนาถบิณฑิกะ นักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถี ได้รับผู้ยากไร้คนหนึ่งเข้ามาทำงานที่บ้านและวันนั้นเป็นวันอุโบสถ ท่านจึงสมทานอุโบสถทั้งบ้านรวมถึงคนงานที่รับค่าจ้างด้วยแต่ด้วยผู้ยากไร้คนหนึ่งที่เพิ่งรับเข้ามาทำงานไม่ทราบ และได้ไต่ถามเพื่อนร่วมงานด้วยกันจึงเกิดความเลื่อมใสต่อการกระทำของนายจ้าง จึงสมทานอุโบสถศีลด้วยและไม่ได้กินอาหารจนถึง แก่กรรม ไปเกิดเป็น

^{๑๕๖} พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๗/๓๐๙.

^{๑๕๗} อญ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔.

เทวดาที่มีฤทธิ์านุภาพมาก สามารถดลบันดาลสิ่งของที่ผู้อื่นต้องการให้ได้สมความปรารถนา เพราะด้วยวิบากกรรมที่ตนได้กระทำไว้ครั้งเป็นคณงานรับจ้าง^{๑๕๘} และอีกตัวอย่างหนึ่ง จากการทำบุญและทำทานของอนาถบิณฑิกะค่อยๆ หมดลงทำให้ยากจน และมีเด็กสาวคนหนึ่งในบ้านได้ออกจากบ้านของอนาถบิณฑิกะไปอยู่ที่เสตวาหนรัฐไปทำงาน และได้พบกับพระเจ้าเสตวาหรราชได้ทรงอภิเษกเป็นอัครมเหสี ซึ่งเด็กสาวยากไร้คนนั้นเคยได้รับโอกาสให้ทำงานอยู่ที่บ้านของอนาถบิณฑิกะ เธอก็ไม่ได้ลืมบุญคุณที่เคยได้รับมา และมีความศรัทธาต่อท่านอนาถบิณฑิกะจึงนำความประพฤติมาเป็นแบบอย่าง ก็ได้ทำถวายทานแก่พระสงฆ์และทำทานแก่ผู้ยากไร้ตลอดมา^{๑๕๙}

ดังสรุปได้จากการศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่าการเป็นผู้นำที่ดีต้องเริ่มปฏิบัติต่อครอบครัวก่อนและจึงค่อยขยายผลต่อไปยังสังคม นักธุรกิจในสมัยพุทธกาลมีความเอาใจใส่อย่างดี แม้กระทั่งความเป็นห่วงต่อบุตรธิดาและญาติ มิตรสหาย ตลอดจนการเป็นผู้ที่ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในความมีเมตตาต่อผู้ยากไร้ และบริหารด้วยการกระทำต่างๆ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างต่อนักธุรกิจทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และเป็นกำลังที่สำคัญในการช่วยปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงได้อย่างสมบูรณ์จวบจนปัจจุบัน

^{๑๕๘}ดูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๗๕-๒๗๗, ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๔๔๑-๔๔๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๔/๕๓๕-๕๓๖.

^{๑๕๙}ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๘๔.

บทที่ ๓

บทบาทในการส่งเสริมของดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา

๓.๑ ความเป็นมาของดร.บุญยง ว่องวานิช

พระพุทธศาสนากำเนิดที่ประเทศอินเดียแล้วแผ่ขยายไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลก พุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ในอินเดียระยะหนึ่งแล้วก็สูญหายไป ช่วงเวลาที่ถือว่าพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน

การที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้และเผยแผ่มาจนถึงปัจจุบันนี้นั้น เพราะการทำหน้าที่และบทบาทของพุทธบริษัททั้ง ๔ อย่างจริงจังในการเอาใจใส่ต่อหน้าที่ของตน โดยไม่คิดว่าเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของพุทธบริษัทด้วยกันทุกคนที่ต้องทำตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้พระพุทธศาสนามั่นคงดำรงอยู่ได้นาน ซึ่งอาจจะต้องทำไปพร้อมๆ กันหลายด้านเช่น ในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ต่อพระพุทธศาสนาได้

การศึกษาวิจัยในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบทบาทในการส่งเสริมของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ท่านเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ คือ อุบาสกบริษัท เป็นคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับคนไทยส่วนใหญ่ แต่ที่พิเศษกว่านั้นท่านเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม^๑ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาในหลายๆ ด้าน ได้แก่ การศึกษา การปฏิบัติธรรม การส่งเสริมเผยแผ่และสนับสนุนอุปถัมภ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น บทบาทการทำหน้าที่ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของบิดาตั้งแต่ยังเยาว์วัย จนมีผู้เปรียบเทียบเอาไว้ว่า ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้ถอดแบบคุณพ่อในด้านความรู้สึกนึกคิดหลักคำสอนความสนใจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง^๒ บางครั้งเขาได้ทุ่มเทเอาใจจริงเองยิ่งมากกว่าบิดาเสียอีกท่านมีลักษณะพิเศษกว่าบรรดานักธุรกิจทั่วไปอยู่หลายประการ เช่น แนวคิดและวิธีการทางธุรกิจที่มักจะแฝงด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา จนเป็นที่ยอมรับของวงการนักธุรกิจ

^๑สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๔.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ดร.บุญยง ว่องวานิช เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๘ ณ อำเภอสามพันธง กรุงเทพมหานคร จบประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ และจบไฮสกูลจากวิทยาลัย เซนต์สตีเฟ่น คอลเลจ ประเทศฮ่องกงเมื่อปี ๒๕๘๒ และวุฒิปัตการบริหารชั้นสูงมหาวิทยาลัยอินเดียมา ประเทศสหรัฐอเมริกาปี ๒๕๐๖ และได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง บิดานามว่า ล้วน มารดานามว่า เพิ่มพูล ว่องวานิช บิดา (ล้วน) เป็นต้นตระกูล ว่องวานิช โดยมีบุตรธิดา ๖ คน คือ นายแพทย์บุญชิต ว่องวานิช, ดร.บุญยง ว่องวานิช ธิดา ๓ คนคือ คุณวรรณ ว่องวานิช, คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช, คุณบุญศรี ว่องวานิช (ถึงแก่กรรม), และคุณวลัย ว่องวานิช

ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้แต่งงานกับคุณสาวิกา มีบุตรธิดารวม ๔ คน คือ คุณอัญญา เมธารธรรม, คุณอนุรุท ว่องวานิช, คุณล้วนชาย ว่องวานิช, คุณเพิ่มหญิง ว่องวานิช ดร.บุญยงแม้จะเกิดมาในครอบครัวที่ค่อนข้างจะพร้อมทุกอย่าง เพราะบิดาเป็นผู้ก่อสร้างสร้างตัวขึ้นมาได้ระดับหนึ่ง แต่เส้นทางชีวิตของบิดาก็ผูกพันช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ถูกเนรเทศออกนอกประเทศ ขอลา “ก่อตั้งสมาคมลับอันเป็นภัยต่อสังคม” ไปอยู่ที่ประเทศฮ่องกงก็เปิดร้านขายยาขึ้น และให้การสนับสนุนช่วยเหลือคนจีนและคนไทยในขบวนการเสรีไทย ด้วยการสนับสนุนทางด้านการรักษาพยาบาลและยารักษาโรค

ขณะที่เมืองไทยกิจการห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ในกรุงเทพมหานคร ผู้เป็นแม่ต้องรับผิดชอบดูแลกิจการ โดยมีคุณบุญชิต คุณบุญยงและคุณวรรณ เป็นผู้ช่วยดูแลกิจการการเดินทางกลับมาประเทศไทยเพื่อช่วยครอบครัวดำเนินธุรกิจ ดร.บุญยงด้วยวัย ๑๗ ปีได้เข้ามารับตำแหน่งผู้ช่วยจัดการ มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในด้านการบริหารงานทั่วไปและควบคุมด้านการตลาดเป็นพิเศษ มีข้อความสัมภาษณ์ที่กล่าวถึงดร.บุญยง ว่องวานิชไว้ว่า “ดร.บุญยง ช่วงเรียนไฮสกูล ท่านเรียนที่เซนต์ สตีเฟ่นที่ฮ่องกง มันในช่วงสงครามจึงต้องกลับมา แล้วกลับไปเรียนใหม่ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ทางด้านเคมีและยังได้ทุนจากมูลนิธิฟอร์ด ให้ไปเรียนทางด้านบริหารธุรกิจ ดร.บุญยงจึงมาจาก ๒ สาย”^๓

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในปี ๒๕๔๘ บิดา (ล้วน) ได้เดินทางจากประเทศฮ่องกงกลับมาฟื้นฟูกิจการในประเทศไทยให้ตึกคึกขึ้นมาใหม่ เนื่องจากในช่วงสงครามสินค้าขาดตลาด สำหรับการบริหารกิจการห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ช่วงหลังปี ๒๕๐๐ เป็นช่วงที่บุตรธิดาได้เข้ามาบริหารภาระหน้าที่การบริหารตามลำดับ หนึ่งในกลยุทธ์ในการตลาดที่บิดาวางไว้คือ การออกไปพบลูกค้าด้วยสินค้าในต่างจังหวัด พร้อมกับนำภาพยนตร์ไปฉายให้ดูฟรีเป็นการโฆษณาสินค้าที่ได้ผลดียิ่ง และได้คิดค้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นทั้งเครื่องสำอางและยารักษาโรคในตัว

^๓ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว ๕๕ ตระกูลดัง ภาค ๒, (บริษัทเนชั่นมัลติมีเดีย กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๐.

เดียวกัน เป็นสินค้าที่นิยมและติดตลาดในสมัยนั้นคือ สบู่ยาเซ่นลูกซ์, น้ำมันเซ่นลูกซ์และขี้ผึ้งเซ่นลูกซ์ เป็นต้น สืบเนื่องจากการบริหารของบิดา (ล้วน) และถ่ายทอดการบริหารในยุคของดร.บุญยง เป็นการบริหารแบบอนุรักษ์ที่เน้นความมั่นคงเป็นหลัก ด้วยการเป็นเอเยนต์สินค้าต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็เริ่มก้าวเข้าสู่การผลิตและจำหน่ายเองในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ โดยเปิดโรงงานเพื่อดำเนินการผลิตแป้งและเครื่องสำอางอื่นๆ ขณะเดียวกันก็ผลิตยาภายใต้เครื่องหมายการค้าตรางู ขึ้นมาใหม่เช่น ยาแก้ไอน้ำดำตรางู น้ำมันเซ่นลูกซ์ ยาแก้ไขเด็ก (ตรางู) และวิตามินมัลแทป รวมทั้งผลิตแป้งปรีกลีฮิตรตรางู แป้งเด็กเซ่นลูกซ์ ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางต่างๆ ประเภทครีม เนื่องมาจากบริษัทต่างประเทศที่ส่งสินค้ามาให้ ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จำหน่ายในประเทศไทย ต่างก็ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าของตน รวมทั้งผู้ผลิตสินค้ากดดันห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) มากยิ่งขึ้นนั่นเอง^๙ ภายใต้การควบคุมดูแลบริษัทจัดตั้งขึ้นใหม่นามว่า บริษัท แอล.พี.แอสตันดาร์ต แลบบอราทอรีส์ จำกัด และบริษัท บี.วาย.เทรตติ้ง จำกัด โดยมีดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นกรรมการอำนวยการ

ต่อมาตระกูลว่องวานิชได้บุกเบิกธุรกิจต่างๆ และจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด ว่องวานิช เป็นเสมือนโฮลดิ้งคัมปะนีของตระกูล ปีพ.ศ. ๒๕๐๗ เกิดความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของตระกูลว่องวานิช เพราะผู้นำหลักคือ บิดา (ล้วน) ว่องวานิช ถึงแก่กรรม โดยก่อนถึงแก่กรรมได้แบ่งภาระหน้าที่ให้แก่บุตรธิดาในการสืบสานธุรกิจของตระกูลตามความเหมาะสมแล้ว นับตั้งแต่นั้นบรรดาธุรกิจของตระกูลได้ตกมาอยู่การควบคุมดูแลรับผิดชอบของหูกพี่น้อง เป็นผู้ร่วมในการสืบสานกิจการของตระกูลคือ บริษัท ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู)

ดร.บุญยง ว่องวานิช ผู้เป็นหัวเรือใหญ่ในการนำพาธุรกิจของตระกูล ได้ยึดมั่นหลักในปรัชญาการดำเนินธุรกิจ ๓ ประการจากผู้เป็นบิดาที่ได้วางไว้คือ ๑) เพื่อประโยชน์ของผู้ลงทุน ๒) เพื่อประโยชน์ของผู้ร่วมงาน ๓) เพื่อช่วยพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ดร.บุญยงมีความสนใจทางธรรมะมาตั้งแต่เยาว์วัย เป็นผู้ก่อตั้งยุวพุทธกิสมาคมฯ ด้วยขณะนั้นใช้ชื่อว่า คณะยุวพุทธ และแปรเปลี่ยนเป็น ยุวพุทธกิสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีกิจกรรมและบทบาทต่อพระพุทธศาสนาอย่างมาก โดยเน้นการปลูกฝังเยาวชนเป็นหลักสำคัญ เป็นกำลังสำคัญต่อพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จากการศึกษาความเป็นมาของดร.บุญยง ว่องวานิช พอสังเขป ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาตามหลักธรรม กิจกรรมและบทบาทในการส่งเสริมของดร.บุญยง ว่องวานิชมีต่อพระพุทธศาสนา ตามกรอบการศึกษาต่อไป

^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

๓.๒ หลักการบริหารของดร.บุญยง ว่องวานิช

ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นผู้บริหารกิจการต่างๆ และเป็นนักธุรกิจที่สามารถใช้ธรรมชาตินำธุรกิจ ด้วยการนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการบริหารและดำเนินกิจการ จนทำให้ธุรกิจการค้าที่นั้นมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นที่กล่าวขานในแวดวงนักธุรกิจว่า เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จทั้งโลกและทางธรรม ซึ่งการบริหารตามหลักธรรมแบ่งเป็น ๓ ด้านคือ ๑) การบริหารตน ๒) การบริหารคน ๓) การบริหารงาน ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ การบริหารตน

ปัจจุบันการพัฒนาองค์กร มีความกระจายลึกลงไปในทักษะเกือบทุกแขนง โดยเฉพาะการบริหาร ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้ก้าวขึ้นเป็นนักธุรกิจและผู้บริหารตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี เนื่องจากบิดาได้ถูกเนรเทศออกนอกประเทศ^๕ ทั้งธุรกิจไว้กับครอบครัวโดยมีดร.บุญยง และพี่ชายร่วมกันบริหารกิจการที่บิดาได้สร้างขึ้น จากการได้รับคำสอนจากบิดามารดาให้ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และเป็นผู้ที่สนใจต่อพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่เยาว์วัยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อก้าวมาสู่ความเป็นนักธุรกิจที่ต้องบริหารกิจการต่างๆ ต้องมีหลักธรรมมาเป็นแผนที่คอยชี้ทาง และประยุกต์ใช้ต่อกิจการและการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นพบว่า จากหนังสือที่อ้างอิงตามเอกสารต่างๆ และจากการสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิด ถึงหลักการบริหารตนที่ดร.บุญยง ว่องวานิชได้นำมาใช้แบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ หมวดที่ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล (๓) การพัฒนาจิตสู่ภาวนา

๓.๒.๑.๑ การให้ทานดร.บุญยง ว่องวานิช

การให้ทานดร.บุญยง ว่องวานิช สามารถศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาในบทที่ ๒ คือ การให้ทานสมัยพุทธกาลดังต่อไปนี้

เมื่อทานเป็นเรื่องของการเรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา คือการที่จะฝึกตัวเองให้ละจากกิเลส ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว และยังพัฒนาชีวิตตัวเองได้อย่างดี จึงมีการศึกษาเพราะสามารถที่จะยกจิตใจของผู้ให้ทานสูงขึ้น

ดร.บุญยง ว่องวานิชได้ให้ทานทั้งที่เป็นวัตถุและที่เป็นธรรม ตัวอย่างการให้วัตถุเป็นทาน เช่น การมอบทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน และมอบทุนการศึกษาเนื่องในโอกาสอื่นๆ กล่าวคือท่านเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนยุวพุทธพิทยา เปิดสอนนักเรียน

^๕สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๕.

ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ เมื่อปี พุทธศักราช ๒๕๒๔ และขยายระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๒ ในปีถัดมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นธรรมทายาทเป็นพลเมืองที่ดี และเป็นการสงเคราะห์เด็กที่ขาดแคลนให้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาบรมโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาการทุกด้านให้เท่าเทียมกับเด็กคนอื่น ๆ วัสดุอุปกรณ์สิ่งจำเป็นทั้งหลายของโรงเรียนได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา^๖

อีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็น เช่น ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ ได้เกิดสงครามขึ้นในประเทศกัมพูชา มีชาวกัมพูชาอพยพหลบภัยสงครามเข้ามาที่ชายแดนไทยเป็นจำนวนมาก ผู้อพยพเหล่านี้ได้รับความอดอยากทุกข์ยากอย่างน่าสังเวช ดร.บุญยง ว่องวานิชในฐานะนายกยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย และรองประธานองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก พร้อมด้วยคุณปรก อัมระนันท์ในฐานะประธานองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกได้มีโอกาสไปเยี่ยมทำให้เกิดความสนใจ จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่บรรเทาทุกข์ชื่อหน่วยธรรมยาตรา^๗ โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก องค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก และยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นทุนดำเนินการ ได้จัดคณะทำงานอาสาสมัครให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนชาวไทยที่อาศัยอยู่ชายแดน และบำรุงขวัญทหารไทยตามแนวชายแดน ได้บริจาคยารักษาโรคและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่คนยากจนที่ได้รับผลกระทบ และตามถิ่นทุรกันดารใกล้เคียง^๘

ส่วนตัวอย่างการให้ธรรมเป็นทาน สืบเนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงนิมนต์พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และอนุศาสนาจารย์ออกไปบรรยายธรรมให้แก่ผู้ได้รับทุกข์ภัยเหล่านั้นฟัง นับว่าเป็นชาวพุทธหน่วยแรกที่ออกไปใช้ธรรมโอสธ เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ผู้ประสบภัยเป็นอย่างมาก ตลอดจนได้ส่งแพทย์ พยาบาล อาสาสมัครออกไปร่วมบรรเทาทุกข์จากการเจ็บป่วยในครั้งนั้นด้วย ซึ่งโครงการนี้ยังปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำถึงปัจจุบัน โดยมีอาสาสมัครที่ออกไปปฏิบัติงานมีทั้งชาวไทยและชาวพุทธจากต่างประเทศ

จากการก่อตั้งคณะยุวพุทธซึ่งเป็นกระบอกเสียงทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นการอบรมเยาวชนตามโรงเรียนต่างๆ และการได้รับเชิญไปบรรยายธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ แม้ขณะอุปสมบทยังได้รับนิมนต์ไป

^๖ สัมภาษณ์ คุณล้นชาย ว่องวานิช, (บุตรชายคนที่สอง) ประธานกรรมการห้างหุ้นส่วนจำกัด ว่องวานิชที่ดินและเคหะ, ๒๔ มกราคม ๒๕๕๒.

^๗ ธรรมบรรณาการจากยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสิเนสพรีนท์), หน้า ๒๒.

^๘ สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, (บุตรชายคนที่หนึ่ง) ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรา (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

บรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเรื่อง “ของดีที่เรายังคงอยู่” เป็นการถวายความรู้แก่พระนิสิต^{๕๓}

ดร.บุญยง ว่องวานิช มีลักษณะของการให้ทานจะเป็นผู้ที่ทำการศึกษาถึงความจำเป็นของสิ่งที่จะให้ทานคือ “จะทำการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเมื่อให้ไปแล้ว สิ่งที่จะเกิดประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตมากน้อยเพียงไร”^{๕๔} พบว่ามีจุดประสงค์คือการให้เพื่อสงเคราะห์ กล่าวคือดร.บุญยง ว่องวานิชมองเห็นถึงความทุกข์ยากลำบากของประชาชน โดยส่วนตัวเป็นผู้มีความสงสารเมตตาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วก็ประพฤติกปฏิบัติต่อการให้ทานเป็นประจำ จากการก่อตั้งกลุ่มยุวพุทธรักษ์ขึ้นเป็นสมาคมเล็กๆ จนกระทั่งมีชื่อเสียงเพราะมีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือสังคมและศาสนา ให้การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากที่พึ่งพิงไม่ว่าจะเป็นวัตถุล้างลอยหรือการให้ธรรมเป็นทาน จากตัวอย่างข้างต้นที่ดร.บุญยง ว่องวานิช นำคณะยุวพุทธรักษ์สมาคม ออกไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยสงครามที่อำเภออรัญประเทศ สิ่งเหล่านี้ก็เพื่อต้องการให้ประชาชน และสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีมีศีลธรรม คุณธรรม ส่วนการให้เพื่อบูชา กล่าวคือดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา เพราะคิดว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐมีจิตใจสูง การมีศีลธรรมคุณธรรมย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยต่อการดำรงชีวิตในทางที่ถูกต้อง ท่านจะเสียสละทรัพย์เพื่อยกระดับจิตของประชาชนด้วยการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม และบูรณะศาลา กุฏิ อุโบสถตามวัดต่างๆ เพื่อเป็นการบูชาคุณของพระรัตนตรัย

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การให้ทานของดร.บุญยง ว่องวานิชได้กระทำเป็นที่ปรากฏชัดเจน เป็นพุทธบริษัทที่มีความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนามีความเข้าใจดีต่อการให้ทานที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม เป็นตัวกระตุ้นต่อการสร้างความคิดที่ดีที่จิตใจสว่าง ผ่อนปรนจากกิเลส และความตระหนี่จนสามารถปล่อยวางจากปัญหาต่างๆ สามารถรู้วิธีแก้ปัญหาที่เผชิญต่อตนและสังคมได้เป็นอย่างดี

๓.๒.๑.๒ การรักษาศีล

ในสังคมศีลมีความสำคัญมาก กล่าวคือการฝึกมุ่งเน้นที่การสำรวจเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ ที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนและการเบียดเบียนกัน เป็นขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิด สัมมาวาจา สัมมาภังคะ สัมมาจิต และสัมมาอาชีวะเจริญงอกงามขึ้น มีเจตนาไม่คิด

^{๕๓}ดูรายละเอียดใน, สมนึก เขมชีวะ, คือ...ชีวิตและความหมาย ดร.บุญยง ว่องวานิช, หน้า ๕๓-๖๐.

^{๕๔}สัมภาษณ์ คุณอนุสรณ์ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรา (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

ล่องละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สินสมบัติต่อการดำรงตน และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี มีชีวิตที่เกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์สรรพสัตว์และสิ่งแวดล้อม ต้องมีความประพฤติดีประพฤติชอบ

การรักษาศีลของดร.บุญยง ว่องวานิช กล่าวคือการกระทำที่มั่นคงด้วยทางกาย และวาจา มาพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะท่านมีความเชื่อว่าการรักษาศีลให้สมบูรณ์เป็นบ่อเกิดคุณธรรมศีลธรรม รวมถึงการพัฒนาสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในทางที่ถูกต้อง ดังนั้นจะปฏิบัติเรื่องศีลครบสมบูรณ์อยู่ตลอดจึงทำให้มีสติปัญญาด้านความคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ^{๑๑} ซึ่งเป็นผลพวงต่อการทำธุรกิจ ด้วยความประพฤติอยู่ในศีลที่ดีงามมีระเบียบวินัยและมีกิจกรรมทางงาม ตลอดถึงการไม่เบียดเบียนหรือการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขด้วยการรักษาศีล^{๑๒} ซึ่งพบว่าการรักษาศีลของดร.บุญยง ว่องวานิช กล่าวคือ

จากเหตุการณ์ที่คุณสมพร เทพสิทธา ประธานสภาอุตุพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ กล่าวถึงดร.บุญยง ว่องวานิช ในเรื่องการรักษาศีล ว่าเป็นผู้รักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด คือ ในศีลข้อ ๑ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตัวอย่างเช่น ครั้นหนึ่งไปปฏิบัติธรรมด้วยกัน ขณะนั่งสมาธิอยู่มีงูมากัดซึ่งท่านก็ไม่ทำอันตรายต่องูนั้น เพราะท่านเชื่อว่างูก็เป็นสัตว์ที่มีชีวิตตัวหนึ่งถึงจะไม่ให้คุณก็ตาม การไปฆ่าหรือทำลายชีวิตย่อมไม่ส่งผลดีต่อการปฏิบัติธรรมและจะทำให้จิตเศร้าหมอง ศีลข้อ ๒ งดเว้นการจากลักขโมย กล่าวคือ ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นนักธุรกิจชั้นแนวหน้าท่านก็ไม่เคยและมีความคิดที่จะลักทรัพย์จากผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือว่าทรัพย์ทางปัญญาในการทำธุรกิจ จะคิดอยู่เสมอถึงคำพูดของบิดาว่า ให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น^{๑๓} ศีลข้อ ๓ งดเว้นจากการประพฤติดินกาม ตัวอย่างเช่น ท่านเป็นคนที่ให้เกียรติและเชิดชูภรรยามากเห็นได้จากการสูญเสียภรรยา ท่านจะทำบุญและอุทิศส่วนกุศลให้ทุกครั้ง และคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการสร้างศูนย์ป้องกันโรคมะเร็งที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์^{๑๔} ศีลข้อ ๔ งดเว้นจากการพูดปด เพื่อเจ้า กล่าวคือ การทำงานของท่านจะเป็นแบบอย่างให้บุตรธิดาและบุคคลใกล้ชิด ด้วยการลงมือ

^{๑๑}สัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๕๙๗.

^{๑๓}ปยชนกบุชา ...แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน ธรรมบรรณาการ จากอุตุพุทธิกการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสิเนสพรีนท์), หน้า ๒๐-๒๑.

ทำให้เห็นพุดจริงทำจริงไม่ใช่มีแต่คำพูดสอนอย่างเดียว และจะให้สัจจะความจริงใจต่อคำพูด^{๑๕} และเพื่อนร่วมงาน ศีลข้อ ๕ งดเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ ตัวอย่างเช่นในการเลี้ยงฉลองมงคลสมรสของดร.บุญยงและคุณสาวิกา ในงานดังกล่าวจะมีไม่มีการเลี้ยงสุราและไม่สับบุหรืเหมือนงานมงคลอื่นๆ เพราะเป็นความประสงค์ของดร.บุญยงที่ไม่ต้องการสิ่งที่เป็นอบายมุขเข้ามาเกี่ยวข้องกับวันสมรสอันเป็นมงคล^{๑๖}

จึงสามารถสรุปได้ว่า ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นอุบาสกที่รักษาศีล ๕ ได้ครบถ้วน แต่ยังคงอาศัยความเพียรต่อการศึกษาจนมีความละเอียดรอบาป รู้จักควบคุมตัวเองไม่ทำ ความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง จากนั้นก็เริ่มเข้าสู่การพัฒนาจิตด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นที่ปรากฏเห็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม

๓.๒.๑.๓ การพัฒนาจิตสู่ภาวนา

การพัฒนาจิตสู่การปฏิบัติภาวนาของดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นการปฏิบัติธรรมที่ เจริญรอยตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาจิตสู่ความสงบและการ พัฒนาจิตให้เกิดปัญญาความรู้แจ้งของชีวิต สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่เนื่องด้วยกับ การบริหารตนต่อการดำรงชีวิต

สืบเนื่องมาจากดร.บุญยงมีโอกาสูปสมบทมี คุณเสถียร โพธิ์นันทะกัลยาณมิตร ผู้เป็นพระจัดการเรื่องอุปสมบท โดยอุปสมบทที่วัดเทพศิรินทราวาส มีโอกาสได้สนทนาธรรม กับพระยานรรัตนราชมานิต^{๑๗} (เจ้าคุณนร) และท่านได้เมตตาตามาเยี่ยมถึงในกุฏิเป็นประจำทำให้ พระบุญยงได้ทราบเรื่องราวต่างๆ ทั้งเกี่ยวกับข้อประพฤติปฏิบัติในการพัฒนาจิตสู่ภาวนา เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน

หลังจากได้ลาสิกขาแล้ว ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้น้อมนำแนวทางและหลักปฏิบัติ มาใช้ในการบริหารตน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ดร.บุญยง ว่องวานิช เข้าสู่การพัฒนาจิตสู่ ภาวนาเป็นการฝึกพัฒนาจิตให้มีความสงบ เรียกว่า สมถภาวนา กล่าวคือ การได้เข้าร่วมเพื่อ ปฏิบัติสมถภาวนาที่วัดเขาสุกิม จังหวัดจันทบุรี โดยมีคุณแม่สิริ กรินชัยเป็นผู้อบรม^{๑๘}

^{๑๕} สัมภาษณ์ คุณโกสุม ดุลละล้มพะ, ที่ปรึกษาด้านบัญชี มูลนิธิว่องวานิช, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๑๖} ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสิเนสพรีนท์), หน้า ก ๔๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตราง (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

จากเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ดร.บุญยง ว่องวานิช มีการพัฒนาฝึกฝนด้านจิตให้เกิดความสงบทางจิตใจเนื่องจากสาเหตุที่ได้เข้าร่วมเพราะการสูญเสียภรรยา

และจากเหตุการณ์เดียว เมื่อความสงบของสมณภวานาที่เกิดขึ้นจากพัฒนาทำให้ดร.บุญยง ว่องวานิชมีความเข้าใจตามธรรมชาติว่ามีเกิดมีดับไปเป็นธรรมดาของสรรพสิ่งเกิดภาวะความแปรเปลี่ยนจากความสงบเป็นปัญญา ฉะนั้นท่านจึงริเริ่มให้บุคคลที่ใกล้ชิดและร่วมงานได้เข้าร่วมอบรมการพัฒนาจิตสู่ภวานา เพราะเห็นว่าในสังคมมนุษย์ย่อมมีสิ่งยั่วยุกิเลสเข้ามากระทบซึ่งจะทำให้ไปตกสู่ที่อบาย และสิ่งที่จะสามารถช่วยลดได้ คือการพัฒนาจิตนั่นเอง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การบริหารตนของดร.บุญยง ว่องวานิช ใช้หลักธรรมมาเป็นแผนที่ชี้ทางในการดำเนินชีวิต โดยเริ่มจากการศึกษาและลงมือสู่ภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความจริงของชีวิตในขั้นพื้นฐานเป็นทางแห่งความดีด้วยการทำบุญเต็ม ๓ ขั้น คือ ทำบุญนอกตัวด้วยการบริจาคเป็นขั้นแรก เรียกว่าการให้ทาน ขั้นที่สองทำบุญติดตัวด้วยการรักษาศีล และขั้นที่สามนับว่าเป็นขั้นสำคัญยิ่ง คือทำบุญในตัวมิใช่เพียงสวดมนต์ไหว้พระตามปกติธรรมดาเท่านั้นแต่เป็นการเข้ารับการพัฒนาจิตสู่ภวานา เมื่อสิ่งที่ได้เกิดผลก็นำไปเข้าสู่การบริหารคนเพื่อเป็นแนวทางต่อการดำเนินชีวิตต่อไป

๓.๒.๒ การบริหารคน

การบริหารคนของดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นผู้ที่ยึดมั่นหลักการ ความถูกต้อง และเหตุผลที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย มาใช้คู่กับการทำงาน เพราะได้ตระหนักกว่าการที่จะดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จได้ดีมีปัจจัยสำคัญคือ “คน”^{๑๙} หรือ มนุษย์ เพราะความก้าวหน้าของคนเกิดขึ้นได้จากการบริหารที่ดี (Human Progress through Better Management) ประกอบด้วย ๔ ด้าน^{๒๐} คือ คน (Men) เงินทุน (Money) วัตถุดิบ (Materials) การจัดการ (Management) ดังที่บิดาได้บอกกับดร.บุญยงว่า “ต้นทุนที่แท้จริงไม่ใช่เงินแต่คือคน”^{๒๑} เป็นเหตุผลสำคัญนำมาสู่การบริหารคน ที่เน้นการให้ความรักความอบอุ่นแก่พนักงานทุกคน จนทำให้กิจการของตระกูลว่องวานิชเจริญรุ่งเรืองมาได้จนถึงปัจจุบัน

^{๑๙} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๒๐} กัลยธีรา สรรพสัมฤทธิ์, “นักธุรกิจกับพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาศาสนศึกษา : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๓๗.

ท่านจะศึกษาหลักการบริหารคนทั้งทฤษฎีของตะวันตกกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง พบว่าการบริหารคนที่ถูกต้องและมีหลักการเป็นเหตุเป็นผลมาจากการบริหารพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง และท่านก็นำมาพัฒนาการบริหารคนในองค์กร

ตัวอย่างเช่น การบริหารคนของดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านจะให้โอกาสคนเข้ามาทำงานจะเป็นผู้พิจารณาเลือกความเหมาะสมให้เข้ากับงาน สุขุมใจเย็น รอบคอบ ไม่มีการดุด่าหรือใช้อำนาจในฐานะนายจ้าง มีเหตุผล และให้ความสำคัญกับบุคคลต่างๆ เปรียบเสมือนญาติของตน ซึ่งจนพนักงานทุกคนที่ร่วมงานมีความประทับใจ^{๒๒}

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการบริหารคนของดร.บุญยง ว่องวานิชใช้ความเป็นธรรมชาติไปโดยมาบริหารคน สืบเนื่องจากการได้ถูกหล่อหลอมพัฒนาด้านจิตใจทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นที่รักและเคารพต่อบุคคลต่างๆ ที่ได้ร่วมงาน

๓.๒.๓ การบริหารงาน

หากจะมีใครสักคนบอกว่า ธรรมะ กับ ธุรกิจ ไปด้วยกันได้ซึ่งหลายคนอาจตำหนิเพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าการแข่งขันในวงการธุรกิจ มีความพยายามหาทุกวิถีทางที่จะเอาชนะคู่แข่งตลอดจนการหาหนทางที่จะเป็นหนึ่งในธุรกิจนั้นๆ ทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้มองหาลัทธิธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารงาน ถึงขนาดมีบางคนพูดว่า “ธรรมะ กับ ธุรกิจ เป็นเส้นขนานกันไม่มีวันที่จะมาบรรจบกันได้”^{๒๓}

จากเงินหนึ่งแสนบาทเป็นบทพิสูจน์ฝีมือการบริหารธุรกิจต่อจากฝรั่ง คุณหมอล้วนได้ซื้อกิจการทั้งหมดของห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จากชาวอังกฤษด้วยเหตุผลว่าต้องการเดินทางกลับประเทศตนเอง^{๒๔} การจากไปของบิดา (ล้วน) ทำให้ขาดเสาหลักในการบริหารธุรกิจ ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นผู้สานต่องานธุรกิจของตระกูล และได้ถือหลักเทคนิคที่พระพุทธเจ้าทรงวางมาเป็นแนวทางต่อการบริหารงาน กล่าวคือการใช้หลักเกณฑ์ความสามารถและความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ โดยจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความเหมาะสมของบุคคลให้เหมาะสมกับงาน (Put the Right Man in to the Right Job)

ตัวอย่างเช่น สมัยที่บิดา (ล้วน) ยังมีชีวิตอยู่ท่านวางรากฐานและเห็นความสามารถในตัวบุตรชาย คือดร.บุญยง ประจวบกับถูกเนรเทศออกนอกประเทศทำให้ดร.บุญยง ต้องเข้ามารับหน้าที่บริหารงานแทนบิดาโดยแบ่งหน้าที่กันคือ ดร.นายแพทย์บุญชิต

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๒๓} ๑๐๐ ปี ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู), (มิถุนายน ๒๕๓๕) : ๑๐๙.

^{๒๔} สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๑๙.

จะดูแลเกี่ยวกับสินค้าด้านการผลิตและดูแลโรงงาน ส่วนดร.บุญยง จะดูแลด้านการบริหารงานทั่วไป และควบคุมด้านการตลาดซึ่งเป็นหัวใจของธุรกิจ^{๒๕} และอีกตัวอย่างหนึ่งเป็นการถ่ายทอดการบริหารงานไปสู่รุ่นหลานซึ่งเป็นบุตรธิดา ของพี่น้องทั้ง ๖ คนในตระกูลว่องวานิช ที่มีเข้ามามีบทบาทน่าสนใจคือบุตรธิดาของดร.บุญยง ว่องวานิช เพราะมีความสามารถและโดดเด่นที่จะรับช่วงกิจการรุ่นปู่และพ่อสร้างไว้ คือ คุณอนุรุทธ และคุณล้นชาย ว่องวานิช ทั้งคู่ได้รับการอบรมทั้งทางโลกและทางธรรมมีความสามารถไม่แพ้ดร.บุญยง โดยคุณอนุรุทธปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด ดูแลรับผิดชอบบริษัท ส่วนคุณล้นชาย ว่องวานิช ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการห้างหุ้นส่วนจำกัด ว่องวานิชที่ดินและเคหะ และธิดาอีกสองท่านก็เข้ามาบริหารงานตามความสามารถและความเชี่ยวชาญของแต่ละท่าน^{๒๖} อีกกรณีที่ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งขณะนั้นเพิ่งมีอายุ ๒๕ ปีเท่านั้นเอง^{๒๗} และยังได้รับการคัดเลือกจากมูลนิธิฟอร์ดเข้าร่วมประชุมใหญ่และสัมมนาในหลักสูตรผู้บริหารชั้นสูง ที่มีนักธุรกิจชั้นนำทั่วโลกที่ได้รับคัดเลือก ๒๐๐ ท่านเข้าร่วมประชุม^{๒๘}

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เทคนิคการบริหารงานตามความสามารถ และเชี่ยวชาญที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ เป็นสิ่งที่บิดา (ล้น) ได้นำมาใช้กับดร.บุญยงและดร.บุญยงก็ได้นำเทคนิคดังกล่าวมาใช้กับบุตรธิดา เพราะเห็นผลในกระทำและความเชื่อมั่นในความสามารถของบุตรธิดาที่จะสานต่อผลักดันธุรกิจให้เจริญรุ่งเรืองได้

การสร้างขวัญและให้การยกย่องกับผู้มีความสามารถมีผลงานดีเด่น กล่าวคือพบได้จากตัวอย่างข้างต้นที่ โดยเฉพาะการบริหารงานที่ดร.บุญยง ว่องวานิชได้รับช่วงบริหารงานต่อบิดา และสามารถรักษาภาพลักษณ์และเพิ่มความเข้มข้นด้านธรรมะ จนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันในแวดวงธุรกิจว่าเป็นนักธุรกิจที่มีคุณธรรมนำธรรมะมาสู่ธุรกิจ และมาพัฒนาบุคคลใกล้ชิดและบุคลากรต่างๆ ที่ได้ร่วมงาน

การหมั่นประชุม เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อผู้บริหารกับผู้ร่วมงานเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นจากการทำงาน ให้มีความเป็นระบบ ระเบียบมีการพัฒนาตลอด ในการประชุมแต่ละครั้งไม่ว่าจะเรื่องธุรกิจหรือเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาดร.บุญยง ว่องวานิช จะใช้เวทีที่ประชุมให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ ท่านจะสรุปข้อมูลจากการประชุม และจะชี้แนวทางการแก้ไข พร้อมทั้งอธิบายเนื้อความให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจซึ่งจะสอดแทรก

^{๒๕} ฐนาค แดมรัตน์, **Young Executive**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๕๐ (ธันวาคม ๒๕๓๓) : ๒๔.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๓๘.

^{๒๗} ตูรายละเอียดยใน สิงขร ร่อนรา, **ผู้นำธุรกิจ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๖.

^{๒๘} ตูรายละเอียดยใน **ธรรมบรรณาการจาก ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์**, (พับลิคิสเนสพริ้นท์), หน้า ๕.

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จนเป็นที่เคารพนับถือของพนักงานในบริษัท และเพื่อน
นักธุรกิจว่าเป็นบุคคลที่ใช้ธรรมะชี้นำธุรกิจ^{๒๙}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ดร.บุญยง ว่องวานิชได้ใช้หลักการบริหารงานตาม
เทคนิคที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ คือ การถือหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ เป็นการเลือกคนให้
เหมาะสมกับงาน การสร้างขวัญและการยกย่องเป็นการให้กำลังใจ และการหมั่นประชุมเพื่อสร้าง
ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งเทคนิคดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการบริหารงานที่สามารถใช้เป็น
แนวทางเพื่อการพัฒนาองค์กรได้อย่างดี

๓.๓ กิจกรรมของดร.บุญยง ว่องวานิช ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

กิจกรรมการส่งเสริมทางพระพุทธศาสนาเป็นบทบาทหนึ่งของดร.บุญยง ว่องวานิช
ที่ให้ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะนอกจากการศึกษาและการปฏิบัติธรรมตาม
หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้ว การสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงออกถึง
ความเป็นชาวพุทธและในฐานะเป็นที่นักธุรกิจด้วยแล้ว ยังต้องเผยแผ่ความรู้ให้แก่ผู้สนใจ
สร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาอีกด้วย^{๓๐}

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมของดร.บุญยง ว่องวานิช เข้ามาส่งเสริม
พระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา
โดยจะศึกษาต่อไปนี้

๓.๓.๑ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นชาวพุทธศาสนิกชนที่เห็นความสำคัญพระพุทธศาสนาจึง
ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และเสียสละทรัพย์พร้อมแรงกายตลอดสติปัญญาของตน
เพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาที่ท่านกระทำ คือการถวาย
บำรุงพระสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค และการสร้างเสนาสนะ

^{๒๙} ดูรายละเอียดใน สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๔.

^{๓๐} พระฉานพิทย สุธะศักดิ์, นายปรีดี พนมยงค์ : แนวความคิดและบทบาททางพระพุทธศาสนา,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗.

(ก) ถวายการบำรุงพระสงฆ์

ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการถวายทานแก่พระสงฆ์ สามเณรตามวัดต่างๆ เป็นประจำโดยที่มีได้เลือกจำเพราะเจาะจง

ตัวอย่างเช่น ขณะดำรงตำแหน่งนายกยุวพุทธภิกษุสมาคม ท่านเดินทางไปประชุมพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดีย และนำคณะไปกราบนมัสการสังฆนายกสถานทั้ง ๔ และสถานที่สำคัญต่างๆ ทางศาสนาของประเทศอินเดียและเนปาล และได้้นำปัจจัยไปถวายเพื่อการบำรุงพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัดไทยพุทธคยา และตลอดจนพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทหลายแห่ง^{๓๑} ยังได้จัดทำหนังสือและเอกสารธรรมะเพื่อนำมาใช้ในการอบรม และบรรยายธรรมเป็นธรรมทาน แก่นิสิตและประชาชนผู้มีความสนใจต่อการศึกษา^{๓๒}

จากการบริหารบริษัทห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จำกัด จนมีชื่อเสียงและได้ตระหนักถึงการที่จะให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยการจัดตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต้องการถวายการบำรุงพระสงฆ์^{๓๓} ยังส่งเสริมคนดีมีคุณธรรมและทำคุณประโยชน์แก่สังคม ด้วยการช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน เช่น กำไรจากมูลนิธิว่องวานิช ๕ เปอร์เซ็นต์ จะนำมาถวายการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๓๔}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การถวายการบำรุงพระสงฆ์ของดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นผู้ที่ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองแล้วแผ่ขยายมากขึ้น

(ข) การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค

บริษัทห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จำกัด เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจประเภทสินค้าอุปโภคและยารักษาโรคตั้งแต่แรก มีสินค้าหลากหลายชนิดด้วยกันทั้งสั่งนำเข้าจากต่างประเทศและผลิตสินค้าขึ้น เช่น แป้งเด็กเซ่นลูกซ์ แป้งตรางู เป็นต้น สินค้าหลายชนิดต่างเป็นที่รู้จักและนิยมใช้กัน ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นอุปาสกที่มีความสำคัญและทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในยุคปัจจุบัน จากการประกาศตนเป็นอุปาสกที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพระพุทธศาสนาและงานสาธารณประโยชน์ ที่ได้รับการหล่อ

^{๓๑}ดูรายละเอียดใน ธรรมบรรณาการจาก ยุวพุทธภิกษุสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคบิสเนสพริ้นท์), หน้า ๔๓.

^{๓๒}สัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๓๓}สัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๓๔}สัมภาษณ์ คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช, ที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน มูลนิธิว่องวานิช, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

หลอมในด้านความคิดและพฤติกรรมมาตั้งแต่ยังเด็กพบว่า กิจกรรมของดร.บุญยง ว่องวานิช ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ในสินค้าของบริษัท ด้วยการนำเครื่องใช้สอยมาถวายแก่พระสงฆ์ ตัวอย่างเช่น ครั้นยังดำรงตำแหน่งนายกิตติมศักดิ์ยุวพุทธิกสมาคมฯ ได้เดินทางพร้อมกับ คณะกรรมการและสมาชิกองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ไปประชุมที่ประเทศ สหรัฐอเมริกายังได้ถวาย เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค รวมทั้งถวายปัจจัยเพื่อเป็นการ ก่อสร้างวัดไทยลอสแอนเจลิส^{๓๕} เพื่อใช้สอยตามความเหมาะสมแก่พระสงฆ์ และส่วนหนึ่งได้ ช่วยเหลือผู้อพยพจากภัยสงครามเข้ามาที่ชายแดนไทยจำนวนมาก ด้วยการร่วมมือกับ คณะสงฆ์ไทยและคณะสงฆ์จากประเทศญี่ปุ่น พร้อมทั้งได้ส่งแพทย์ พยาบาลและอาสาสมัครไป ร่วมบรรเทาทุกข์ภัยจากการเจ็บป่วย^{๓๖} ด้วยความเป็นผู้ที่มีศรัทธาและเสียสละทุ่มเทเพื่อ พระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา

(ค) การสร้างเสนาสนะ

เสนาสนะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางกิจพระศาสนา รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์และสิ่ง ที่เคารพกราบไหว้บูชาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็น มากสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ จัดเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่เพื่อช่วยให้ท่าน สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาพบว่า ดร.บุญยง ว่องวานิชมีความตั้งใจในการทำบุญทำทาน มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้สร้างถาวรวัตถุต่างๆ เช่น โบสถ์ วิหารศาลา การเปรียญ สถูป เจดีย์และสิ่งอื่นๆ ที่เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นที่เคารพ กราบไหว้และเป็นอนุสรณ์ของผู้สร้างรวมถึงสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แบ่งไว้เป็น ๒ ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๓๗}

(๑) ประโยชน์ต่อศาสนา

ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้เห็นว่าแนวทางในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมอัน เนื่องมาจากปัญหาสังคมในปัจจุบัน และความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอย่าง รวดเร็วและกว้างขวาง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย จิตใจและ

^{๓๕}ดูรายละเอียดใน, ธรรมบรรณาการจาก ยุวพุทธิกการสมาคมแห่งประเทศไทยใน พระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสิเนสพริ้นท์), หน้า ๔๒.

^{๓๖}สัมภาษณ์ คุณอนุรุฑ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๓๗}สัมภาษณ์ คุณอนุรุฑ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

สิ่งแวดล้อม จึงมีความคิดที่จะหาทางออกเพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ให้ดีขึ้นถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ คือ การก่อตั้งยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยเพื่อเน้นเยาวชน การสร้างศาสนสถาน ท่านจะย้ำเสมอว่าถ้าสร้างต้องมีประโยชน์ต่อพระศาสนา แต่ถ้าสร้างแล้วไม่เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาท่านจะไม่สร้าง^{๓๘} เห็นได้จากการสร้างศาสนสถานตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการระดมทุนบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา และส่วนหนึ่งจากการเสียสละทรัพย์ส่วนตัว

ตัวอย่างเช่น การสร้างเสนาสนะอันเป็นที่พักของพระสงฆ์และสามเณร อันมีศาลาและกุฏิให้กับวัดต่างๆ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการอุทิศให้กับบิดาและภรรยาผู้จากไป^{๓๙} เช่น ศาลาวิปัสสนากรรมฐาน ๑ หลัง ที่วัดระกาศ จังหวัดสมุทรปราการ, กุฏิวิปัสสนา ๑ หลัง ที่วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่, กุฏิวิปัสสนา ๑ หลัง ที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี, กุฏิและศาลา ๒ หลัง ที่วัดดำนกกก จังหวัดพะเยา, ศาลาอเนกประสงค์ ๑ หลังที่วัดคูบัว จังหวัดราชบุรี และกุฏิอเนกประสงค์ ๑ หลัง ที่วัดบ้านทรายใต้ จังหวัดลำปาง เป็นต้น

(๒) ประโยชน์ต่อสังคม

ดร.บุญยง ว่องวานิช โดยได้บริจาคทรัพย์เพื่อบำเพ็ญสาธารณสุข ได้สร้างศูนย์ป้องกันและรักษาโรคมะเร็งให้กับสภาอากาศไทย ชื่อว่า “ตึกถ้วน-เพิ่มพูน ว่องวานิช” สืบเนื่องมาจากคุณสาวิกา (ภรรยา) ได้ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง ดร.บุญยง ทุ่มเททุกอย่างเพื่อช่วยชีวิตของภรรยา และในช่วงที่รักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์พบเห็นความทุกข์ทรมานของผู้ป่วยรายอื่นที่เป็นโรคมะเร็ง เห็นความขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์ การมรณกรรมของภรรยาทำให้สะท้อนใจต่อตัวเองและครอบครัวอย่างมาก จึงมีปณิธานที่จะช่วยต่อสู้กับโรคมะเร็งและไม่อยากให้เกิดกับครอบครัวคนอื่น ๆ อีกจึงสร้างตึกเพื่อเป็นศูนย์ป้องกันและรักษาโรคมะเร็ง เป็นตึกที่ทันสมัยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์^{๔๐}

อีกตัวอย่างเพื่อสังคม คือ อาคารสำนักงานของยุวพุทธิกสมาคมฯ เป็นศูนย์วิปัสสนากรรมฐาน เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการปฏิบัติธรรมและเป็นศูนย์อบรมคุณธรรมจริยธรรมพัฒนาสติปัญญา และยังบริจาคที่ดินเพื่อก่อสร้างมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่

^{๓๘} สัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๓๙} ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธิกการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสเนสพริ้นท์), หน้า ๑๑.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐- ๒๑.

อำเภอเขียงกราน จังหวัดน่าน เพื่อต้องการปลูกฝังเยาวชน และให้ถือปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม^{๔๑}

จากตัวอย่างดังกล่าวที่ดร.บุญยง ว่องวานิชได้กระทำการสร้างเสนาสนะที่เล็งเห็นถึงประโยชน์ ๒ ลักษณะ ผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นแบบอย่างของนักธุรกิจที่ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาและต่อสังคม เพราะการสร้างเสนาสนะเป็นการประกาศธรรมทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า จากกรณีศึกษาแสดงให้เห็นต่อการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นพุทธบริษัทอุบาสกที่ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาและสังคม เป็นแบบอย่างของนักธุรกิจด้วยการกระทำดังกล่าวข้างต้น

๓.๓.๒ การสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์

จากการศึกษาพบว่า ดร.บุญยง ว่องวานิช นอกจากจะเป็นนักธุรกิจและบริหารธุรกิจของบริษัทห้างขายอังกฤษ (ตรางู) จำกัด และบริษัทในเครือแต่ท่านก็ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่ายเป็นบุคคลสำคัญที่ทุ่มเททั้งกำลังกาย สติปัญญา โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาท่านจะอุทิศตนเองให้กับพระพุทธศาสนาและสังคม ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีความเจริญมั่นคง และกิจกรรมที่ท่านถือว่าโดดเด่น คือท่านเป็นผู้ประสานงานและเชื่อมความสัมพันธ์ภาพอันดีแก่องค์กรพระพุทธศาสนา ที่อยู่ในและต่างประเทศตลอดจนเป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับองค์กรศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้มีความสามัคคีเป็นไปเพื่อความสุขสงบและสันติ

ตัวอย่างเช่น การไปสานความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์และชาวพุทธ ทางฝ่ายมหายานกับชาวพุทธฝ่ายเถรวาทและคณะสงฆ์ต่างลัทธิ ที่นับถือพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงในพระพุทธศาสนาที่ประเทศจีน โดยนายจำวฟูซุ นายกพุทธสมาคมของประเทศจีนให้การต้อนรับ^{๔๒} และการเดินทางไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปา ปอลที่ ๖ เพื่อเชื่อมสานความสัมพันธ์เกี่ยวกับศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ณ สำนักวาติกัน กรุงโรม ประเทศอิตาลี และถวายพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย โดยมีคณะสงฆ์ไทยและพระสังฆราชเปโตร คาเริตโต สังฆมณฑล จ.สุราษฎร์ธานี^{๔๓} ตลอดจนการเดินทางเพื่อเชื่อมสานสัมพันธ์ด้านศาสนาพร้อมกับ

^{๔๑}สัมภาษณ์ คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๔๒}ดูรายละเอียดใน ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธวิกรมการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พบลิตบิสเนสพรีนทร์), หน้า ๔๔.

^{๔๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

เยี่ยมชมกิจกรรมทางศาสนาวิว และมอบพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยให้แก่หัวหน้าสมณทูตแห่งกรุงเยรูซาเล็มที่ประเทศอิสราเอล

ดังนั้นจากตัวอย่างข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการสร้างความไม่ตรีระหว่างคณะสงฆ์ในศาสนาพุทธกับนักบวชต่างศาสนา ด้วยการสานความสัมพันธ์ที่ดีแก่กันระหว่างต่างศาสนา นับว่าน้อยคนที่จะกระทำในเรื่องนี้ด้วยภาวะที่ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นนักธุรกิจที่ต้องติดต่อทำการค้าขาย แต่ท่านก็สามารถสละเวลาอันมีค่ามาทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมพระพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว

๓.๔ บทบาทของดร.บุญยง ว่องวานิชในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ดร.บุญยง ว่องวานิช มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่มีชื่อเสียงในฐานะนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง เป็นหุ้นส่วนและเจ้าของกิจการขนาดใหญ่หลายแห่งอุทิศตนเพื่อพัฒนาสังคมมาตลอด และเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาให้มีความส่งเสริมและสงเคราะห์ประชาชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จนปรากฏให้เห็นเด่นชัดทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาตามบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา กล่าวคือ บทบาทการสร้างศาสนทายาท บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

๓.๔.๑ บทบาทการสร้างศาสนทายาท

ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นขุมกำลังในฝ่ายอุบาสกและฐานะนักธุรกิจที่ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อพระพุทธศาสนา ท่านได้ปฏิบัติตนให้การส่งเสริมศาสนทายาท กล่าวคือให้ลูกๆ ห้องเข้าพระสวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นประจำจนทำให้ลูกๆ มีความเคยชินไม่มีใครกลัวห้องพระและจะใช้เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๔๔}

ท่านจะทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่บุตรธิดาให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นการทำหน้าที่บิดาที่ดี^{๔๕} คือหน้าที่ทางกายด้วยการสอนให้ลูกไม่ทำชั่ว ให้แนะนำให้ลูกทำความดี ส่งเสริมให้ลูกเรียนศิลปวิทยา ช่วยเลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้กับลูก และหน้าที่ทางใจ จะพาลูกเข้าวัดศึกษาพระธรรมคำสอน ชักจูงสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ชักนำลูกให้ทำบุญรักษาศีล และชัก

^{๔๔} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๔๕} พุทธศาสนิกฯ, เดือนใจวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๒๔.

นำลูกให้ได้บวช ซึ่งส่งผลดีของการทำหน้าที่บิดาที่ดี ท่านได้รับความปีติภาคภูมิใจ ทำให้ครอบครัวมีความสงบร่มเย็นเป็นสุขทำให้สังคมสงบสุข และทำให้ประเทศชาติก็ได้คนดี

นอกจากการทำหน้าที่ของดร.บุญยง ที่กระทำต่อบุตรธิดาแล้วยังต้องปลูกฝังให้ครอบครัวเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแม้ว่าลูกๆ จะไปเรียนต่อต่างประเทศตั้งแต่วัยรุ่นแต่ทุกคนก็ไม่ได้ตัดวัฒนธรรมตะวันตกมาแต่อย่างใด ยังคงยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมของไทยโดยเฉพาะการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบชาวพุทธ ท่านเป็นนักธุรกิจที่แหว่งสังคมเรียกว่า “นายห้าง” มีทายาท ๔ คนคือ ธิดา ๒ คนและบุตรชาย ๒ คน ได้ปลูกฝังให้ลูกๆ เข้าถึงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ท่านจะหัดให้ลูกๆ เข้าห้องพระสวดมนต์ทำสมาธิ โดยมีกลวิธีให้ลูกได้เข้าห้องพระแข่งกันสวดมนต์และมีรางวัลให้ทำให้อีกๆ ทุกคนสวดมนต์และนั่งสมาธิทุกเช้า^{๔๖} โดยเฉพาะบุตรชายทั้งสองคนเข้ารับการอุปสมบทตามประเพณี ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างศาสนทายาทด้านพระพุทธศาสนา และจะส่งบุตรธิดาเข้ารับการอบรมการพัฒนาจิตคือ การเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ ทำให้เป็นการสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นกับครอบครัวมิใช่เกิดขึ้นเฉพาะในครอบครัวอย่างเดียว

ยังให้การส่งเสริมต่อการสร้างศาสนทายาทด้านสังคม กล่าวคือด้วยจุดกำเนิดของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การก่อตั้งขึ้นที่โรงเรียนยุวพุทธพิทยา เปิดสอนนักเรียน ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ และต่อมาขยายระดับชั้นอนุบาลปีที่ ๒ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นธรรมทายาทเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นการสงเคราะห์เด็กที่ขาดแคลน ให้มีโอกาสเข้ารับการศึกษารอบรู้โดยไม่เสียค่าเล่าเรียนตลอดจนส่งเสริมให้มีการพัฒนาการทุกด้านเท่าเทียมกับเด็กคนอื่นๆ เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีพื้นฐานทางด้านศาสนาและศีลธรรมตั้งแต่เยาว์วัย

จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทการสร้างศาสนทายาทของดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นส่วนของการผลักดันการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ด้วยการเริ่มจากครอบครัวและแผ่ขยายสู่สังคมเป็นการสร้างศาสนทายาทให้กว้างไกลยิ่งขึ้น ซึ่งเน้นความเป็นคนดีและมีคุณธรรมต่อสังคม แต่การสร้างศาสนทายาทอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอที่จะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ ต้องมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชาวโลกได้รับรู้พระพุทธศาสนา

^{๔๖} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตราง (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

๓.๔.๒ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธบริษัท ๔ ในปัจจุบัน เป็นเครื่องพิสูจน์ให้ถึงความเสียสละและอุทิศตนต่อพระพุทธศาสนา เป็นผู้ได้รับการศึกษาและอบรมมาอย่างดี นับว่าเป็นขุมกำลังสำคัญอย่างยิ่ง ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นหนึ่งในขุมกำลังที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาและได้เข้าไปมีบทบาทในด้านนี้ กล่าวคือ การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม การชักจูงไปฟังธรรม การสนทนาธรรม

(ก) การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม

การสนับสนุนด้วยปัจจัยในด้านต่างๆ ต่อการเผยแผ่ธรรมเป็นสิ่งที่ดร.บุญยงได้กระทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการชักชวน เชิญชวน ด้วยการใช้สื่อต่างๆ เป็นปัจจัยในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน รวมถึงการสนับสนุนด้วยปัจจัยสี่เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเผยแผ่ธรรมโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ แต่ท่านเห็นว่าพระสงฆ์อย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จึงเริ่มก่อตั้งเป็นกลุ่มคณะเล็กๆ เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนด้านปัจจัยต่อการเผยแผ่ธรรมเป็นการช่วยพระสงฆ์อีกทางหนึ่ง จากหนุ่มที่มีอายุ ๒๐ ปี ที่ให้ความสนใจพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง จากกลุ่มคณะเล็กๆ กลายเป็นสมาคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากคณะสงฆ์ทั้งในและต่างประเทศ มีแนวร่วมกับมิตรสหายที่สนใจพระพุทธศาสนาทางเดียวกัน ให้การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนารูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏเด่นชัด

กรณีศึกษาการตั้งยุวพุทธิกะ ซึ่งเป็นปัจจัยอีกด้านในการสนับสนุนการเผยแผ่ธรรม มีความมุ่งหวังดึงเยาวชนให้เข้าไปสัมผัสใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา มีผู้ให้เหตุผลว่าทำไมเด็กหนุ่มคนนี้จึงมีความคิดที่จะดึงเยาวชนเข้ามาสัมผัสใกล้ชิดพระพุทธศาสนา สืบเนื่องมาจากประสบการณ์วัยเด็กเคยคลุกคลี อยู่ท่ามกลางกลุ่มชนที่นับถือศาสนาคริสต์มาโดยตลอด ไม่ว่าจะในโรงเรียนอัสสัมชัญหรือโรงเรียนที่ไปศึกษาหาความรู้ในต่างประเทศ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ทั้งสิ้น และศาสนาคริสต์มีวิธีการเผยแผ่ศาสนา โดยนำศาสนาเข้าไปสู่คนหนุ่มสาวอยู่ตลอดเวลาต่างกับศาสนาพุทธที่ เห็นแต่คนแก่ที่เดินเข้าวัดไม่มีคนหนุ่มสาวเดินเข้าวัด^{๔๗} จนได้พบกัลยาณมิตร ๒ คน คือ คุณเสถียร โพธิ์นันทะ และคุณสุพจน์ แสงสมบูรณ์มีความเห็นตรงกันว่า “ธรรมะมีประโยชน์และจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของคนหนุ่มสาว ธรรมะไม่เพียงอยู่เฉพาะแต่กับผู้ถึงวัยชรา หรือเพียงสำหรับผู้ต้องพึ่งพาเพราะอับจนเพียงเท่านั้นด้วยว่า ธรรมะคือสัจธรรมที่ใสสว่างเป็นของสากลของทุกคนทุกเพศทุกวัย”^{๔๘} จึงร่วมกันก่อตั้ง

^{๔๗} สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๖.

^{๔๘} ๕๐ ปี ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, (บริษัท มายานิมิต จำกัด, ๒๕๔๓) : หน้า ๑๑.

คณะยุวพุทธ (YOUNG BUDDHIST GROUP) จากนั้นได้แปรเปลี่ยนเป็นยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๒ มีมิตรสหายทางธรรมเข้ามาเป็นกำลังสำคัญอีกหลายท่าน โดยดร.บุญยง ว่องวานิช ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมคนแรกขณะนั้นอายุ ๒๕ ปี

คำว่า “ยุวพุทธิกะ” มาจาก *ยุว* แปลว่า *ผู้เยาว์* และ *พุทธิกะ* แปลว่า *ผู้ที่นับถือในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า* ยุวพุทธิกะ จึงหมายถึง ผู้เยาว์ที่นับถือในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๔๙} เริ่มแรกได้รับความเมตตาจาก พระศรีวิสุทธิญาณ หรือสุชีโวภิกขุ (สุชีพ ปญฺญานูปา) ให้ใช้สถานที่ภายในวัดกันมาตุยารามเป็นสำนักงานชั่วคราวไว้คอยพบปะกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนการขยายความคิดเห็น แนวคิด ไตร่ตรองปริกษาหารือและศึกษาค้นหาเหตุและผลจากสาระธรรมต่าง ๆ โดยมีคุณหลวงเทพดรุณานุศิษฐ์ เป็นธุระช่วยเหลือและแนะนำ

จากจุดเริ่มต้นในที่สุดดร.บุญยง ว่องวานิช ได้มีบทบาทและทำหน้าที่ในด้านสนับสนุนปัจจัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบได้จากการทำกิจกรรมของสมาคมยุวพุทธิก

ตัวอย่างเช่น พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้เกิดสงครามขึ้นในประเทศกัมพูชา ได้มีชาวกัมพูชาอพยพหลบภัยสงครามเข้ามาที่ชายแดนไทยเป็นจำนวนมาก ผู้อพยพเหล่านี้ได้รับความอดอยากทุกข์ยากอย่างน่าสังเวช ดร. บุญยง ว่องวานิช ในฐานะนายกยุวพุทธิกสมาคมฯ และรองประธานองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก และคุณปรก อัมระนันท์ ในฐานะประธานองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ได้มีโอกาสไปเยี่ยมทำให้เกิดความสนใจ จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่บรรเทาทุกข์ ชื่อหน่วยธรรมยาตรา ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นทุนดำเนินการสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การสนับสนุนปัจจัยการเผยแผ่ธรรมได้ร่วมกันกระทำเป็นกลุ่มคณะ แต่เมื่อค้นคว้าอีกพบว่าการสนับสนุนปัจจัยในการเผยแผ่ธรรมของดร.บุญยง ว่องวานิช ยังอุทิศตนด้วยกำลังกาย และกำลังทรัพย์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ด้วยการบริจาคที่ดินเพื่อก่อสร้างธรรมสถานเพื่อต้องการให้เป็นเมืองศาสนา^{๕๐} และอีกบทบาทด้านหนึ่งท่านมีส่วนช่วยจัดทำแผนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^{๕๑}

^{๔๙}http://www.ybat.org/history_1.htm, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๒.

^{๕๐} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตราง (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน, ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธิกการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสเนสพริ้นท์), หน้า ก ๔๓.

(ข) การชักจูงไปฟังธรรม

ดร.บุญยง ว่องวานิชมีวิธีการชักจูงเยาวชนคนหนุ่มสาวและประชาชนทั่วไปหันมาสนใจศึกษาธรรมะโดยเป็นผู้นำคณะออกไปแสดงธรรมตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล และตามบริษัทต่างๆ โดยใช้สื่อทางเทคโนโลยีเป็นการประชาสัมพันธ์ ด้วยการโฆษณาไม่ว่าจะเป็นทางโทรทัศน์ วิทยุ วารสารหนังสือพิมพ์ จนได้รับความนิยมเลื่อมใสเป็นแรงผลักดันให้เกิดเครือข่ายสมาคมต่างๆ ทั่วประเทศ จุดเริ่มต้น การชักจูงไปฟังธรรม คือการอาศัยสถานที่วัดกันมาตุยารามเป็นที่ตั้งสมาคมพบปะแลกเปลี่ยนทัศนะสนทนาธรรม บางครั้งมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและพระสงฆ์ผู้มีความรู้มาให้การอบรม

ตัวอย่างเช่น ดร.บุญยง ได้ชักจูงประชาชนทั่วไปที่สนใจ เข้าร่วมอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี โดยคุณแม่สิริ กรินชัยเป็นผู้ให้การอบรม ได้รับการสนับสนุนจากยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากการชักจูงดังกล่าวมีผู้รับการอบรมจำนวนมาก^{๕๒}

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงการชักจูงในการร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังพบอีกว่าดร.บุญยง ว่องวานิชได้สร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมไว้ในบริษัทของตนเองเพื่อให้พนักงานได้มีโอกาสฟังธรรม โดยทุกวันพระตั้งแต่เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๓.๓๐ ให้พนักงานสวดมนต์ นั่งสมาธิและฟังบรรยายธรรม และทุกเดือนจะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรม หรือผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายธรรม

(ค) การสนทนาธรรม

การทำหน้าด้วยการพูดบรรยายความรู้ด้วยการสนทนาถามตอบปัญหา และวิเคราะห์หรือการขึ้นไปแสดงปาฐกถาพิเศษตามสถานที่ต่างๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งดร.บุญยง ว่องวานิช มีบทบาทต่อหน้าที่ในด้านนี้โดยแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ^{๕๓} คือแบบประจำที่และแบบเคลื่อนที่

แบบประจำที่ มีการแสดงปาฐกถาอภิปรายปัญหาปริกษาหารือ และสนทนาธรรมที่วัดกันมาตุยารามเป็นที่ตั้งสมาคม ทุกวันอาทิตย์ ส่วนแบบเคลื่อนที่ นั้นได้จัดวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิไปบรรยาย ตามโรงเรียน สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีโทรทัศน์ รวมทั้งออกไปเผยแผ่ตามต่างจังหวัดในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้สัมผัสและรับรู้

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๕๓} ประวัติชีวิตและผลงานเขียนบางเรื่องของ พระอมตมุนีเมสโก, (หอรัตนชัยการพิมพ์ : กรุงเทพฯ), หน้า ๑๘-๑๙.

หลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม จากการก่อตั้งยุวพุทธิกะเป็นสมาคมก็เพื่อเป็นแรงสนับสนุนส่งเสริมกิจของพระพุทธศาสนาให้แผ่ขยาย

ตัวอย่าง รูปแบบเคลื่อนที่ด้วยการนำธรรมะไปบรรยายในงานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง พุทธศาสนากับสังคมล้านนา โดยสรุปเป็นการถามตอบปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้กับการดำเนินธุรกิจ^{๕๔}

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงกรณีศึกษาการนำรูปแบบเคลื่อนที่ในการออกไปสนทนาธรรม ซึ่งเป็นบทบาทที่ดร.บุญยง ว่องวานิชได้เข้ามาทำเพื่อการเผยแผ่ เพราะมีความเข้าใจหลักธรรมเป็นอย่างดี หลายครั้งที่ได้รับเชิญขึ้นบรรยายมักจะยกเอาหลักธรรม และพุทธภาษิตมาพูดเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นชัด ความสัมพันธ์ของยุวพุทธิกะสมาคมที่เป็นสมาชิกขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) และองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (ยพสล.) กับต่างประเทศนั้นได้ทำหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการสนทนาธรรมกับผู้นำศาสนาและยังได้รับเชิญขึ้นเสวนาบรรยายธรรม กล่าวคือ ได้รับเชิญจาก Intenational Zen Buddhist Association เป็นหัวหน้าคณะของโครงการธรรมยาตรา เพื่อเจริญสัมพันธ์มิตรระหว่างชาวพุทธไทย และชาวพุทธญี่ปุ่นได้รับเชิญขึ้นสนทนาธรรมและแสดงปาฐกถา ๒ ครั้ง ในหัวข้อเรื่อง A Great Phenomenon of Vesakha Day และเรื่อง New Generation and their future^{๕๕} การสนทนาธรรมครั้งนี้ทำให้เห็นว่า บทบาทงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมิได้หยุดอยู่กับที่หมุนเป็นวงล้อธรรม แม้ขณะที่ท่านดำรงสมณเพศได้รับเชิญนิมนต์ขึ้นแสดงปาฐกถาธรรมเรื่อง “ธรรมะเพื่อชีวิต” ที่วิทยาลัยเทคนิคน่าน^{๕๖}

ดังนั้นจึงสามารถสรุปกรณีศึกษาการสนทนาธรรม ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ที่ได้รับเชิญขึ้นสนทนาธรรม หรือขึ้นปาฐกถาธรรมเป็นการสนทนาเพื่อต้องการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จนเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนต่างให้การสนับสนุนเห็นถึงความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา จากการที่ท่านอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาด้วยการนำความรู้มาเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ จนเป็นที่ประจักษ์ในหมู่นักสังคมนักธุรกิจและคณะสงฆ์ว่า เป็นผู้นำความก้าวหน้ามาพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน, สมนึก เขมชีวะ, คือ...ชีวิตและความหมาย ดร.บุญยง ว่องวานิช, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙), หน้า ๖๓-๖๖.

^{๕๕} ดูรายละเอียดใน, ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธิกะการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสเนสพริ้นท์), หน้า ๔๒.

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน, ประวัติชีวิตและผลงานเขียนบางเรื่องของ พระอมตธมฺมเมสโก, (หอรัตนชัยการพิมพ์ : กรุงเทพฯ), หน้า ๑๐๐ - ๑๐๓.

๓.๔.๓ บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

การช่วยเหลือสังคมถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งของนักธุรกิจสมัยปัจจุบัน ที่จะต้องแสดงออกมาในรูปของการกระทำเพื่อเกื้อกูลสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งศึกษาจาก ดร.บุญยง ว่องวานิชที่มีบทบาทด้านนี้ กล่าวคือ การอนุเคราะห์ญาติ การสงเคราะห์มิตรสหาย การสงเคราะห์บริวาร การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางต่อการแบ่งเบาภาระทางสังคมให้อยู่ร่วมกันมีความสุข

(ก) การอนุเคราะห์ญาติ

ญาติเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว เป็นส่วนเติมเต็มให้กับครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้ปฏิบัติตัวต่อญาติเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ใกล้ชิดด้วยการทำหน้าที่ของบุตร โดยการปฏิบัติต่อบิดามารดาตามหลักทศเบื่องหน้า คือ ๑) ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ ๒) จักทำกิจของท่าน ๓) จักดำรงวงศ์สกุล ๔) จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๕๗} และการดำเนินชีวิตของท่านยังเป็นหัวหน้าครอบครัว (Family Man) ยังเป็นพี่ชายที่ให้ความช่วยเหลือญาติพี่น้อง^{๕๘} ยังดำรงตนเป็นลูกที่ดี กล่าวคือในวัยเด็กท่านได้บรรพชาสามเณรที่วัดแก้วฟ้าล่างเพื่อเป็นการบวชทดแทนพระคุณแม่ และบรรพชาอุปสมบทที่วัดเทพศิรินทร์เพื่อแสดงความกตัญญูทเวทิตาคุณให้แก่ คุณหมอล้วน (บิดา) ซึ่งเสียชีวิต^{๕๙}

จากการปฏิบัติตัวต่อบิดามารดาจึงทำให้ลูกๆ ของดร.บุญยง ได้รับความซึมซับจากการได้เห็นและได้สัมผัสทำให้ลูกๆ ปฏิบัติตนอย่างเฉกเช่นที่ ดร.บุญยง ปฏิบัติต่อบิดาเช่นกัน จากข้อความบันทึกส่วนตัวของดร.บุญยงที่เขียนไว้ว่า “การที่ลูกหลานจะแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา คือ การประพฤติตนให้ดีรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลต่างหากที่เป็น การแสดงความกตัญญูอย่างดีจึงทำให้ลูกหลานเจริญ”^{๖๐}

^{๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช, ที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน มูลนิธิว่องวานิช, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๕๙} ดูรายละเอียดใน, ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธิการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสิเนสพริ้นท์), หน้า ๕-๘.

^{๖๐} ปิยชนกบุชา ...แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

จากข้อความข้างต้นผู้วิจัยพบว่า การกระทำของดร.บุญยง ว่องวานิช ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่บุตรหลาน และญาติพี่น้องในตระกูลว่องวานิชเป็นอย่างดีไม่ว่าทั้งในด้านส่งเสริมการศึกษาจนบุตรหลาน และญาติพี่น้องเรียนจบชั้นสูงสุดในด้านสาขาต่างๆ และเมื่อคนเหล่านั้นได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบตามที่ต้องการแล้ว ก็กลับมาช่วยเหลือดูแลบริหารกิจการของบริษัทในเครืออังกฤษตรางู จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองจึงต้องขยายกิจการสาขาออกไปอีกมากมาย ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพราะทุกคนมีความสำนึกในบุญคุณ และเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวดเวทีที่ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้มีให้กับพวกตน ท่านจะพยายามสอนและฝึกอบรมบุตรหลานของตนทุกคน โดยเริ่มตั้งแต่เล็กๆ จะสอนให้ไหว้พระสวดมนต์เข้าเียน ตลอดจนการฝึกหัดให้ทำสมาธิรวมถึงการอบรมธรรมะหัวข้อต่างๆ ให้ลูกได้ฟังและนำไปปฏิบัติโดยจะเน้น เรื่องความกตัญญูทวดเวทีต่อผู้มีพระคุณ เรื่องความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงานเรื่องการรู้จักเสียสละและการรักษาศีล

(ข) การสงเคราะห์มิตรสหาย

ในชีวิตของดร.บุญยง ว่องวานิช ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานสงเคราะห์ยังเป็นทหารเอกแห่งกองทัพธรรมจึงไม่แปลกเลยที่งาน และชีวิตของดร.บุญยงจะอุทิศให้กับสังคมและพระพุทธศาสนายิ่งกว่างานธุรกิจของตน ท่านมีกำลังใจมุ่งมั่นที่จะทำงานด้านสังคมเคราะห์ และศาสนาซึ่งเป็นงานที่ยากลำบากมาก แต่ดร.บุญยงก็ไม่ท้อถอยโดยมีกำลังใจทั้งจากครอบครัวและกำลังใจจากผู้ร่วมงานที่เรียกว่า มิตร (friend)^{๖๑} เป็นผู้ชอบพอรักใคร่กันสนิทสนมคุ้นเคยกัน กระทำความดีต่อกันเปิดเผยโดยไม่เลือกเพศ วัย ความรู้ ชาติ ศาสนาและไม่คิดร้ายต่อกัน^{๖๒}

ตัวอย่างกรณีศึกษาการสงเคราะห์มิตรสหายของ ดร.บุญยง ว่องวานิช โดยให้การส่งเสริมและสนับสนุนมิตรสหาย เช่น การเชิญ ม.ล.จิราธร จิรประวัติ มาช่วยดูแลด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าของอังกฤษตรางูจนเป็นที่รู้จักทั่วไป ตลอดจนการเชิญ ดร.ไชยณพล อัครศุภเศรษฐ และอาจารย์เรณู ทัศนรงค์ มาเป็นวิทยากรประจำที่มูลนิธิและธรรมสถานว่องวานิช เพื่อให้การอบรมธรรมะแก่ผู้ที่สนใจ^{๖๓}

^{๖๑} Oxfor Advanced Learner's Dictionary, p, ๔๗๕.

^{๖๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๐๒.

^{๖๓} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

จากกรณีศึกษาข้างต้นที่ยกขึ้นเป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยเห็นว่า การสงเคราะห์มิตรสหาย มิได้มุ่งอยู่ที่ผลประโยชน์ของธุรกิจอย่างเดียว แต่จะเห็นได้จากการเชิญวิทยากรสองท่านมา ประจํามูลนิธิและธรรมสถานว่องวานิชเพื่ออบรมธรรมะ ซึ่งให้เห็นถึงการสงเคราะห์สังคมในหมู่คณะซึ่งเริ่มจากสังคมเล็กๆ ให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

จากการก่อตั้งยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ด้วยจุดประสงค์การบำรุงอุปถัมภ์ พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือสังคมตลอดจนการสร้างเยาวชนให้เป็นคนดี ท่านได้พบ กัลยาณมิตร ที่เรียกว่าเป็น มิตรแท้^{๖๔} ที่ช่วยกันผลักดันพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะการเข้าถึงเยาวชนอย่างสมบูรณ์ ถึงแม้จะเป็นผู้บริหารธุรกิจมีผู้คนเอาใจมากมาย แต่ท่านก็ไม่เคยทิ้งคำว่า มิตร โดยจะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ระหว่างตัวเองกับมิตรสหาย คือ ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร^{๖๕}

ตัวอย่างกรณีศึกษา ครั้นหนึ่งยังดำรงตำแหน่งนายกสมาคมยุวพุทธิกสมาคม และต้องเดินทางไปประชุมใหญ่ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่ประเทศ เนปาล ดร.บุญยง ว่องวานิชในฐานะผู้บังคับบัญชาได้ไปเยี่ยมสหายที่นับถือกันเสมือนญาติ เป็นเพื่อนร่วมงานกันมาตั้งแต่เป็นเลขานุการบริษัทอังกฤษ ตรามู จนมาเป็นผู้จัดการนอกรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ได้เดินทางไปเยี่ยมเพื่อให้กำลังใจและได้กล่าวว่า “คุณหวอง อย่าเป็นห่วงอะไรทั้งหมด เรื่องค่าโรงพยาบาลและค่ารักษาเราจะดูแลให้ทุกอย่าง ขอให้ทำใจให้สบายๆ แม้แต่ครอบครัวก็อย่าเป็นห่วงลูกๆ โตได้ดีทุกคนขอให้ทำจิตให้หนึ่งด้วยการทำสมาธิ เมื่อคุณหายป่วยเมื่อไรค่อยกลับไปทำงานอย่างเก่า”^{๖๖}

จากกรณีตัวอย่างผู้วิจัยพบว่า ท่านไม่เคยทอดทิ้งต่อมิตรสหาย ถึงแม้ว่าผู้ป่วยจะเป็นบุคคลที่ทำงานรับค่าจ้างกับบริษัทก็ตาม ท่านก็ให้ความสำคัญเปรียบเสมือนเครือญาติในครอบครัวของตนเอง ด้วยการกระทำดังกล่าวจึงทำให้เป็นที่รักและเคารพต่อมิตรสหายด้วยกัน แต่มีใช้ว่า ดร.บุญยงจะมีน้ำใจช่วยเหลือเฉพาะมิตรสหายอย่างเดียวยังมีบทบาทต่อการสงเคราะห์บริวาร ดังที่ผู้วิจัยจะศึกษา

^{๖๔}ดูรายละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๑/๒๑๐.

^{๖๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๕.

^{๖๖}ประวัติชีวิตและผลงานเขียนบางเรื่องของ พระอมตมุนีเมสโก, (หอรัตนชัยการพิมพ์ : กรุงเทพฯ), หน้า ๗๖.

(ค) การสงเคราะห์บริวาร

ด้วยความเป็นนักธุรกิจและเป็นผู้บริหารบริษัทอังกฤษ ตรางู และบริษัทในเครือหลายแห่ง ย่อมมีบริวารพนักงานผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นจำนวนมาก ดร.บุญยง ว่องวานิชจะให้ความเมตตา กรุณาในการสงเคราะห์ปกครองทุกคนเหมือนกับลูกหลานของตนเองใครเดือดร้อนเรื่องอะไรหากช่วยได้จะช่วยเหลือเต็มที่ โดยเฉพาะการดูแลผู้ร่วมงานจะไม่เหมือนกับบริษัทอื่น กล่าวคือ ที่บริษัทอังกฤษ ตรางู จำกัด จะถือปฏิบัติตามธรรมเนียมที่คุ้นเคยล้นหลามวางรากฐานไว้ จะเลี้ยงอาหารเที่ยงทุกวันให้กับพนักงาน แต่เนื่องด้วยสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันโครงการนี้ยกเลิก ที่คงอยู่ไว้ก็คือการสงเคราะห์ให้พนักงานได้รับการฝึกอบรมธรรมะ ตลอดจนเปิดให้การอบรมธรรมะแก่ผู้ที่สนใจทุกเพศทุกวัย อีกทั้งยังสนับสนุนส่งเสริมเปิดโอกาสให้บุตรหลานของพนักงานและคนทั่วไป ได้เข้าค่ายอบรมตามโครงการที่ทางบริษัท อังกฤษตรางูได้จัดขึ้น เช่น โครงการเซนลูกซี้จีเนียส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้รู้จักเรียนรู้การใช้สติและสมาธิในการเรียน และการดำรงชีวิตประจำวันพร้อมทั้งเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ การคิดอย่างมีระบบมีขั้นตอนเน้นพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นผู้นำ มีการให้ทุนศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ จัดงานเลี้ยงแสดงความยินดีให้กับผู้ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและด้านทำความดีให้กับสังคม^{๖๗}

ไม่เพียงแต่ท่านจะให้การสงเคราะห์พนักงานบริษัทอังกฤษตรางู และบริษัทในเครือเหมือนกับบุตรหลานของตนเองคุณคนในครอบครัวเดียวกัน ด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างเดี่ยวแต่ท่านยังให้การสนับสนุนสงเคราะห์ด้วยภาคทฤษฎีเป็นแนวทางปฏิบัติ คือ พนักงานทุกระดับต้องมีความสมถะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ดำรงชีวิตเรียบง่าย ด้วยหลักคุณธรรมต่อไปนี้ คือ เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนขยัน เป็นคนมีความกตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณแก่ตน เป็นคนไม่ใช้จ่ายเกินตัว (สมชีวิตา) เป็นคนละเอียดต่อการทำชั่ว (หิริโอตตปปะ) พนักงานระดับผู้บังคับบัญชาจะต้องเป็นแบบฉบับที่ดีและสอนงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และดูแลงานภายในหน้าที่และในตำแหน่งของงานให้เป็นที่เรียบร้อยและมีคุณภาพสูง ให้การส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งที่เหมาะสม สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน โดยยึดคิดว่า ขวัญและกำลังใจ ของผู้ร่วมงานเป็นสิ่งสำคัญ ให้ความเป็นธรรมแก่พนักงานทุกคน โดยยึดหลัก “ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน” มีการว่ากล่าวตักเตือนผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้องที่ประพฤติไม่เหมาะสม โดยให้คิดว่าคนชั่วฉลาด คือคนที่หลีกเลียงและไม่กล้ารับผิดชอบต่องาน ผู้ที่กล้ารับผิดชอบ คือผู้ที่กล้าหาญ และได้ทำหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์แล้ว ให้ยึดคิดว่า ต้องพัฒนาตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ คือมีร่างกายที่แข็งแรง และจิตใจที่มูมานะ บากบั่นอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค นอกจากพัฒนา

^{๖๗} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

ตนเองแล้วต้องศึกษาเทคนิคใหม่ๆ ในการทำงานและมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ลักษณะของคนที่น่ารังเกียจ คือคนที่ไม่พัฒนาตนเองปล่อยร่างกายทรุดโทรม จิตใจเสื่อม ครอบคลุมด้วย โลภะ โทสะ โมหะ อิจฉา ริษยา ขาดความรับผิดชอบ ให้นำผลกำไรที่ได้รับคืนสู่สังคมเพื่อตอบแทนแก่ประชาชน เช่น การสร้างพุทธสถาน สร้างสาธารณประโยชน์ และให้การศึกษาแก่เยาวชน ขณะเดียวกันยังสงเคราะห์ดูแลความเป็นอยู่ของพนักงานบริษัทประมาณ ๑,๐๐๐ คน โดยจัดให้มีที่อยู่อาศัยในราคาประหยัด ทั้งยังจัดอาหารกลางวันให้โดยไม่คิดมูลค่า นอกจากนี้ยังส่งเสริมเรื่องคุณธรรมโดยการจัดให้มีการอบรมธรรมะ โดยนิมนต์พระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิ มาอบรมและบรรยายธรรมเป็นประโยชน์ต่อพนักงานภายในและผู้สนใจจากภายนอก

สูตรที่ใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ^{๖๘} คือ จริงใจ จริงจัง รวดเร็ว ซื่อสัตย์ อดทน ธรรมะ แก่ไข ศึกษา^{๖๙} เป็นสูตรที่ดร.บุญยง ว่องวานิช ได้เขียนเป็นแนวทางทำให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีความขยันในหน้าที่การงานจนทำให้บริษัทเติบโต และท่านยังทำป้ายติดไว้ที่ตามบอร์ดต่างๆ ตามสถานที่ที่พบเห็นได้ง่ายเพื่อสอนให้บริวารผู้ร่วมงานทุกคนนำมาเป็นเครื่องปฏิบัติ^{๗๐}

จากการที่เขียนข้อความติดป้าย ไว้ก็เพื่อนำพาชีวิตความเป็นอยู่ของพนักงานไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ให้มีความสุขความสงบและความร่มเย็นต่อบริวารผู้ใกล้ชิด เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะด้วยความเป็นห่วงของผู้ร่วมงานต่อกันทุกฝ่ายโดยเฉพาะประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ฉะนั้นการสงเคราะห์บริวารของดร.บุญยงจะครอบคลุมโดยรวมทั้งหมด ที่มีความละเอียดรอบคอบ เข้มแข็งมีความเด็ดขาด^{๗๑} จึงเป็นที่เคารพนับถือของบริวารดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(ง) การสงเคราะห์ผู้ยากไร้

จากการประกาศตนรับใช้พระพุทธศาสนา มาตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงปัจจุบันของ ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นนักธุรกิจที่ยอมรับนับถือทั้งในสังคมแวดวงธุรกิจและแวดวงธรรมะ เป็นแบบอย่างเป็นนักธุรกิจที่ให้ความสงเคราะห์ต่อสังคม โดยมีได้ย่อถ้อยความยากลำบากเป็นผู้คอยช่วยเหลือสังคมและกิจกรรมของพระพุทธศาสนาโดยตลอด

^{๖๘} ธรรมบรรณาการจากยุวพุทธการสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, (พับลิคิสเนสพริ้นท์), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๖๙} สัมภาษณ์ คุณโกสุม ดุลละล้มพะ, ที่ปรึกษาด้านบัญชี มูลนิธิว่องวานิช, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

^{๗๐} ปิยชนกบุชา ...แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑.

^{๗๑} สัมภาษณ์ คุณนงเยาว์ ประภัสราทร, ผู้จัดการทั่วไป มูลนิธิว่องวานิช, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

ในขณะเดียวกัน ท่านได้รู้จักการสร้างทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก คือปัจจัยภายในท่านสร้างคุณความดีทำบุญกุศล ปัจจัยภายนอกสร้างฐานะให้มีความมั่นคงด้วยการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งบิดาได้สร้างไว้ก่อนแล้วดร.บุญยง ว่องวานิชได้สานต่อมาถึง ปัจจุบันเป็นประเด็นที่น่าศึกษาเพราะได้แฝงหลักธรรมต่างๆ จนเป็นที่กล่าวขานในหมู่นักธุรกิจและบุคคลใกล้ชิดว่า “เป็นนักธุรกิจที่ได้รับผลสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม”^{๗๒} โดยมีพื้นฐานมาจากครอบครัวเป็นแรงผลักดันและพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ด้วยเห็นว่าการสงเคราะห์ผู้ยากไร้เป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิต

ตัวอย่างเช่น เมื่อคราวที่เกิดธรณีพิบัติภัยที่ฝั่งทะเลอันดามันในประเทศไทย คุณอนุรุทผู้เป็นบุตรชายได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนดร.บุญยง ว่องวานิช นำคณะกรรมการพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) องค์การยูวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (ยพสล.) มหาวิทยาลัยพระพุทธรศาสนาแห่งโลก (มพล.) วิทยาลัยพระพุทธรศาสนาแห่งโลก ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และชมรมธรรมะในสวนร่วมเดินทางไปมอบทุนแก่เด็กด้อยโอกาสและเด็กกำพร้า และจากธรณีพิบัติภัยที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์บ้านบางสัก อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหาร โดยมีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารเป็นประธานในพิธีและมอบสื่อการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ และยังมอบของใช้อุปโภคและบริโภคให้กับทหารกองพลพัฒนาที่ ๑-๓ จังหวัดมุกดาหารเพื่อไว้ใช้ในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ที่พักพิง^{๗๓}

และอีกกรณีตัวอย่าง กล่าวคือ ดร.บุญยง ว่องวานิช ยังชอบช่วยเหลือผู้ยากไร้ในสังคมเป็นชีวิตจิตใจ เพราะเล็งเห็นว่าหากผู้คนในสังคมใดยังมีความยากไร้อยู่ สังคมนั้นจะหาความเจริญไม่ได้จึงได้ร่วมกับบรรดาญาติๆ หลานๆ ในตระกูลว่องวานิชให้การช่วยเหลือผู้ยากไร้เป็นประจำทั้งในสังคมเมืองและตามชนบทที่ห่างไกลทั่วประเทศ ตลอดจนให้การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์สามเณรตามวัดต่างๆ สร้างสถานปฏิบัติธรรม สร้างตึกให้กับโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เพื่อเป็นสถานที่ตรวจและรักษาโรคมาเรียมะเร็ง

จากกรณีศึกษาตัวอย่างข้างต้น การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ของดร.บุญยง ว่องวานิชแสดงให้เห็นว่า เป็นบุคคลที่กระทำความประโยชน์ต่อสังคมให้การช่วยเหลือทุกด้าน ทุ่มเทชีวิตทั้งแรงกายสติปัญญา และกำลังทรัพย์เพื่อทำทุกอย่างให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตเป็นส่วนรวมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดี

^{๗๒} สิงขร ร่อนรา, ผู้นำธุรกิจ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๒๕.

^{๗๓} สัมภาษณ์ คุณอนุรุท ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตราง (แอล.พี.) จำกัด, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

บทที่ ๔

เปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับกรณีของดร.บุญยง ว่องวานิช

การเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับกรณีของดร.บุญยง ว่องวานิช ได้ใช้ข้อมูลจากบทที่ ๒ และ ๓ ที่ผ่านมาเป็นฐานความรู้ใน ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับนักธุรกิจ ด้านที่ ๒ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และด้านที่ ๓ บทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหาร

การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับนักธุรกิจระหว่างสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันโดยมี ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นกรณีศึกษา สามารถศึกษาผ่านด้านต่างๆ ตามลำดับคือ (๑) ด้านการบริหารตน (๒) ด้านการบริหารคน (๓) ด้านการบริหารงาน

๔.๑.๑ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารตน

การบริหารตน ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช ได้นำหลักธรรมเบื้องต้น คือ การให้ทาน การรักษาศีล การพัฒนาจิตสู่ภavana เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) และยกระดับจิตใจตนเองสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบในด้านการให้ทาน การรักษาศีล การพัฒนาจิตสู่ภavana ทำให้พบทั้งความสอดคล้องและความแตกต่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑.๑ การให้ทาน

การเปรียบเทียบเรื่องการให้ทานระหว่างทั้งสองยุค สามารถแยกพิจารณาเป็นเรื่องลักษณะและเป้าหมายของการให้ทาน

(ก) ลักษณะของการให้ทาน

ลักษณะของการให้ทานมีทั้งการให้ด้วยอามิสทาน (ให้วัตถุทาน) และการให้ธรรมทาน (การให้ความรู้ แนะนำ) จากการกระทำในเรื่องการให้อามิสทานเป็นวัตถุสิ่งของของ นักรุกกิสสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ การเสียสละ ทรัพย์เพื่อกำจัดกิเลส ความตระหนี่มุ่งประโยชน์ตนเองและผู้อื่นในสังคมเพื่อแบ่งปันความสุข มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นแนวทางปฏิบัติพื้นฐานแห่งความดี

แม้กระนั้น ยังพบความแตกต่างในเรื่องการให้ด้วยอามิสทานนี้ กล่าวคือ นักรุกกิสสมัยพุทธกาลส่วนมากเป็นผู้ร่ำรวย มีทรัพย์มากเมื่อบรรลุภูมิธรรมไม่ว่า จะทำอะไรก็ จะทำจริงจัง ตัวอย่างเช่น ท่านอนาถปิณฑิกะแม้แต่ยอมสละทรัพย์สินจนหมด ก็ยังบำรุง พระพุทธศาสนา และให้วัตถุสิ่งของอย่างมิได้ขาดจนทำให้พระพุทธรูปเจ้ายกย่องในฐานะเป็น ทายกผู้เลิศทางถวายทานในพระพุทธศาสนา ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชถึงแม้จะเป็นนักรุกกิส ระดับชั้นแนวหน้าในสินค้าอุปโภคบริโภค การบำรุงพระพุทธศาสนาและให้วัตถุสิ่งของมี ขีดจำกัดที่จะต้องรับผิดชอบ แต่จะศึกษาถึงสิ่งที่ให้ว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและ สังคมหรือไม่ เพราะท่านยังเป็นปุถุชนคนธรรมดาแต่ก็ได้รับการยกย่องจากคณะสงฆ์ทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ แวดวงนักรุกกิส นักวิชาการศาสนาว่าเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ ต่อพระศาสนาและสังคม

ส่วนในเรื่องธรรมทาน นักรุกกิสสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิชมี ลักษณะที่สอดคล้องกันในเรื่อง การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดีต่อการดำเนินชีวิต เห็นได้จาก การใช้หลักธรรมมาสอดแทรกในการอธิบายหรือตอบปัญหาต่างๆ จนผู้ฟังมีความเข้าใจ แจ่มแจ้งเกิดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ดี นักรุกกิสสมัยพุทธกาลเป็นผู้มีปัญญาที่เกิดจากการฟังธรรมของ พระพุทธเจ้าและพระสาวก สามารถอธิบายสิ่งที่ผู้อื่นเห็นผิดให้เข้าใจในสิ่งที่ถูก ตัวอย่างเช่น จิตตคหบดี ได้อธิบายธรรมพร้อมขยายความแก่นักบวชนอกลัทธิที่มีความเห็นผิด ถึงกับหันมา นับถือพระพุทธศาสนา เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรมทำให้พระพุทธรูปเจ้ายกย่องว่าเป็นผู้เลิศ กว่าอุบาสกในการแสดงธรรมอีกด้วย ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช แม้จะได้รับการศึกษา พระพุทธศาสนามาตั้งแต่เด็ก แต่การศึกษาของท่านเปลี่ยนไปจากหนังสือเป็นการฟัง และการสนทนาจากพระสงฆ์หรือนักวิชาการศาสนา เมื่อมีโอกาสได้อุปสมบทก็ยิ่งเพิ่มความรู้ และความเข้าใจทางพระพุทธศาสนามากขึ้นถึงแม้จะไม่มีใครยืนยันว่าบรรลุธรรม แต่ก็เป็นที่ กล่าวขานกันในสังคมนักรุกกิสว่าใช้หลักธรรมในการสอนและการบริหารธุรกิจได้อย่างลงตัว

(ข) เป้าหมายของการให้ทาน

เป้าหมายของการให้ทานแรกที่ทำการศึกษา คือ การให้ทานเพื่ออนุเคราะห์นักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช มีการให้ทานตามเป้าหมายนี้สอดคล้องกันเนื่องจาก เบื้องหลังการให้ล้วนคิดว่าการให้ที่มาจากจิตที่เมตตา กรุณา ไม่ว่าจะให้ด้วยสิ่งของหรือคำแนะนำ ย่อมเพิ่มความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มคุณธรรมและศีลธรรมให้กับมนุษย์และสังคม

แม้กระนั้น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะให้ทานเป็นประจำ เมื่อบรรลุธรรมความบริสุทธิ์ของจิตย่อมแปรสภาพการให้ทาน ที่สื่อให้เห็นถึงระดับอนุเคราะห์ของจิตที่สูงขึ้นดังจะเห็นได้จาก การสร้างโรงทานไว้ประจำบ้านเพื่ออนุเคราะห์ทานแก่พระสงฆ์และผู้ยากไร้ ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช แม้จะเป็นอุปาสกที่มีจิตใจเปี่ยมล้นด้วยความอนุเคราะห์มองเห็นสภาพความเป็นจริงของเพื่อนมนุษย์ ซึ่งจะศึกษาถึงเหตุและผลของผู้รับ

เป้าหมายของการให้ทานลำดับถัดมา คือ การให้เพื่อบูชา นักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช ล้วนให้ทานที่มุ่งบูชาคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังที่สังเกตเห็นได้จากการสร้างศาสนวัตถุต่างๆ และการสั่งสอนแนะนำตามหลักธรรมจนสามารถทำให้ศาสนามีความมั่นคงจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การให้เพื่อบูชา นี้ก็ไม่ได้เป็นในลักษณะที่อิงเรื่องโชคลาง แม้ว่าจะมีนักธุรกิจสมัยพุทธกาลบางท่านที่เชื่อเรื่องโชคลางหลังหันมานับถือพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ก็ลดน้อยแต่ก็ไม่หมด จากกรณีตัวอย่าง ของนักธุรกิจนามว่า “โฆสกะ” ว่าการให้ทานมาจากโชคลางเพื่อเป็นการบูชาคุณของพระรัตนตรัย จึงมุ่งเน้นต่อการให้ทานเป็นประจำและสร้างศาสนวัตถุต่างๆ ด้วยทรัพย์ส่วนตัวทั้งสิ้น ในกรณีนี้ย่อมมีได้ทั้งในยุคปัจจุบัน แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช ไม่ได้เป็นเช่นนั้น แม้จะมีความเชื่อต่อโชคลางแต่ก็ไม่งมงาย ท่านใช้หลักเหตุและผลมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และได้มีโอกาสอุปสมบทเพื่อบูชาคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความซาบซึ้งต่อคุณของพระรัตนตรัย เมื่อลาสิกขาการประพฤติปฏิบัติก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นไปพร้อมกับการส่งเสริมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๔.๑.๑.๒ การรักษาศีล

การเปรียบเทียบเรื่องการรักษาศีลระหว่างทั้งสองยุค สามารถพิจารณาในเรื่องของการรักษาศีล ๕ มีความสอดคล้องกันเนื่องจากหลักธรรม ดังกล่าวเป็นการนำมาซึ่งความสงบสุขต่อตนเองและสังคม และสามารถยกระดับการพัฒนาคุณชีวิต ให้มีคุณธรรมศีลธรรมต่อตนเองและสังคม

ในความแตกต่างของการรักษาศีลของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล เนื่องจากความเป็นอริยบุคคลการรักษาศีลจึงเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความเป็นปุถุชน เพราะเป็นศีลที่พระอริยสงฆ์ธรรมย่อมมีความสมบูรณ์ และแตกต่างมากกว่าการรักษาของดร.บุญยง ว่องวานิชซึ่งเป็นศีลชั้นพื้นฐานแห่งความดีแต่การกระทำก็ได้ย่อหย่อนในเรื่องการรักษาศีลแม้แต่น้อย

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การรักษาศีลของทั้งสองยุคจะเป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อศีล เพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญต่อสิ่งที่แปรเปลี่ยนวิถีชีวิตให้มีความประเสริฐ และยังพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๔.๑.๑.๓ การพัฒนาจิตสู่ภาวนา

การเปรียบเทียบเรื่องการพัฒนาจิตสู่ภาวนาระหว่างทั้งสองยุค สามารถพิจารณาในเรื่องของ ภาวนา คือ การพัฒนาจิตสู่ความสงบและการพัฒนาจิตสู่ปัญญา สิ่งเหล่านี้จะนำไปพัฒนาต่อตนเองและสังคม

(ก) การพัฒนาจิตสู่ความสงบ

การพัฒนาจิตสู่ความสงบ หรือเรียกเป็นภาษาทางธรรมว่า สมถภาวนา จากการกระทำในเรื่องการ นักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ได้รับการฝึกปฏิบัติการพัฒนาจิตให้มีความสงบ เพราะความสงบเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับให้มีคุณธรรม ศีลธรรมที่จะแก้ไขกับปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ได้

แม้กระนั้น ยังพบความแตกต่างของการพัฒนาจิตสู่ความสงบของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล ด้วยความแห่งการพัฒนาจิตที่บริสุทธิ์เมื่อมาพบเจอสิ่งที่มากระตุ้นคือ ธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาจิตเข้าสู่ความสงบ ปราศจากกิเลสต่างๆ ก็เข้าถึงความหลุดพ้นของจิตบรรลุปะเป็นพระอริยบุคคล ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านก็ได้รับการศึกษาหลักปฏิบัติอบรมจากผู้ที่มีความชำนาญ จนทำให้สามารถรับรู้ถึงกระบวนการพัฒนาจิตเข้าถึงความสงบที่เรียกว่า ขณิกสมาธิ^๒ แต่ไม่อาจจะได้มากถึงขั้นบรรลุมิธรรมก็ตามเนื่องด้วยการพัฒนาจิตของท่านยังไม่ละเอียดเพียงพอที่จะเข้าถึงได้

^๑ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๔๒๐/๔๓๑.

^๒ ขณิกสมาธิ เป็นสมาธิชั่วขณะ, ขึ้นต้นสำหรับใช้ในการเล่าเรียนทำการงานให้ได้ผลดี, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๑.

(ข) การพัฒนาจิตสู่ปัญญา

การพัฒนาจิตสู่ปัญญาจะรู้แจ้งตามสังขารมชาติของชีวิต เป็นกระบวนการพัฒนาให้เกิดความปัญญาที่จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ และไม่ทำให้เป็นคนตื่นตระหนกหวาดกลัวต่อสิ่งที่เกิดขึ้นพบว่า ความสอดคล้องของทั้งสองยุคมีการพัฒนาจิตจนมีความเข้าใจต่อสรรพสิ่งทั้งปวงด้วยปัญญารู้แจ้ง สามารถที่จะยอมรับต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

แม้กระนั้นยังพบว่า ความแตกต่างของการพัฒนาจิตสู่ปัญญาของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าและอรหันต์รู้ถึงกระบวนการพัฒนาจิตว่า มีปัญญาแก่กล้าเพียงใดที่จะรับฟังธรรมเทศนาจนสามารถยกระดับปัญญาให้สูงขึ้น เข้าถึงความรู้แจ้งของสรรพสิ่งทั้งปวงของชีวิต ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชต่อเนื่องจากการได้รับฝึกอบรมการพัฒนาจิตสู่ภาวนาขั้นพื้นฐานที่ทำให้จิตสงบ และสามารถยกระดับกระบวนการพัฒนาจิตให้สูงขึ้นคือรู้แจ้งด้วยปัญญา แต่จะไม่เทียบเท่ากับความรู้แจ้งด้วยปัญญาของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเนื่องจากปัญญาของท่านยังเป็นปัญญาของระดับปุถุชนผู้ที่ยังต้องได้รับการศึกษา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาจิตสู่ภาวนาระหว่างนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นบุคคลที่สามารถยกระดับของจิตตนเองให้รู้ถึงสภาวะอันเป็นความจริงของชีวิต และสิ่งเหล่านี้ยังนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

๔.๑.๒ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารคน

การบริหารคน ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช ได้นำหลักธรรมมาธิปไตยมาบริหารเมื่อเปรียบเทียบ ทำให้พบทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การถือธรรมะเป็นใหญ่พบว่า ประารถความถูกต้องความสมควรเป็นการทำความดีเพื่อเห็นแก่ความดี เมื่อทำไปแล้วแน่ใจว่าเป็นการสมควร เพราะความมุ่งหมายที่ทำคือความดีที่ไม่แอบแฝงความลับ พบถึงความสอดคล้องของทั้งสองยุคที่ได้ใช้หลักการบริหารคนด้วยธรรมาธิปไตย

แม้กระนั้นในผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงความแตกต่างพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ที่ดูแลข้าทาสได้อย่างไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีบริวารที่ต้องบริหารคนมาก แต่ด้วยความที่ตนบรรลุธรรมมีจิตที่สะอาด เรื่องด้วยปัญญาท่านก็สามารถละความกังวลในสิ่งเหล่านั้นได้เพราะเชื่อว่าการบริหารคนที่ดีมาจากการกระทำของผู้เป็นนาย ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชท่านเป็นนักธุรกิจที่มีการวางแผนการบริหารคนมาเป็นอย่างดี เนื่องจากการทำงานแยกออกเป็นระบบ ระเบียบ มีแผนต่างๆ ไว้คอยรับผิดชอบดูแลทั่วถึง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า หลักการบริหารคนที่ดีต้องมีแบบแผน มีการวางระบบการทำงานเป็นขั้นบันได แต่ความที่จะเป็นระบบ ระเบียบเป็นขั้นตอนได้นั้น ทุกคนต้องมีธรรมเป็นที่ตั้งคือมีคุณธรรมเป็นแนวทางการทำงาน และที่สำคัญผู้นำที่จะบริหารคนได้ก็ต้องมีหลักธรรมาธิปไตยเป็นเบื้องหน้า

๔.๑.๓ การเปรียบเทียบด้านหลักการบริหารงาน

การบริหารงาน ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช ได้นำหลักเทคนิคเบื้องต้น คือ การถือหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ การสร้างขวัญและกำลังใจผู้มีผลงานโดยยกย่องเป็นบุคคลตัวอย่าง การหมั่นประชุม เพื่อเป็นแนวทางต่อการบริหารงานและพัฒนาองค์กรให้มีระบบ ระเบียบแบบแผนที่ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบในด้านดังกล่าว ทำให้พบทั้งความสอดคล้องและความแตกต่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การถือหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ เมื่อเปรียบเทียบสามารถสรุปพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้มีความสามารถและเหมาะสมกับการบริหาร กล่าวคือนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นผู้ที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญไม่ว่าจะเรื่องเกี่ยวกับการทำธุรกิจค้าขาย หรือเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนา โดยเฉพาะเรื่องพระศาสนาท่านได้รับการคัดเลือกจากพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามฝ่ายต่างๆ ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชได้รับเลือกจากบิดาของท่านเองให้เป็นผู้บริหารงานธุรกิจจนมีชื่อเสียง และยังได้รับเลือกให้บริหารงานพระศาสนาควบคู่กันไปด้วย

ถึงแม้กระนั้น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลก็เป็นผู้ให้ความสำคัญกับพระศาสนาอย่างมากไม่ว่าจะทำอะไรก็ได้รับเกียรติจากพระพุทธเจ้า และพระสาวกตลอดจนได้รับความเกรงใจจากกษัตริย์ผู้ปกครองแคว้นเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ซึ่งมีความต่างจากสมัยปัจจุบันของดร.บุญยง ว่องวานิช เนื่องจากวิวัฒนาการมีการพัฒนาความเจริญทางสังคม และธุรกิจที่มีการแข่งขันฉะนั้นการได้รับคัดเลือกจากบุคคลใกล้ชิดถือว่าเป็นรากแก้วของตระกูล ที่ย่อมจะรักษารัฐกิจให้อยู่รอดได้ ถึงแม้จะได้รับความสนใจจากประชาชนในด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนาแต่ก็ไม่เท่ากับนักธุรกิจสมัยพุทธกาล เพราะกิเลสสิ่งยั่วยุในปัจจุบันมีความเข้มข้นกว่านั่นเอง

การสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้มีความสามารถยกย่องให้เป็นบุคคลตัวอย่างเมื่อประมวลผลจึงสามารถสรุปได้ว่า ระหว่างทั้งสองยุคเป็นผู้ที่สร้างขวัญและกำลังใจต่อผู้ร่วมงานได้อย่างดีเป็นที่น่าความเคารพนับถือต่อคนใกล้ชิดและผู้ร่วมงาน

แม้จะมีความแตกต่างกันในเรื่องของการสร้างขวัญ และยกย่องให้เป็นบุคคลตัวอย่างก็ไม่สู้เท่ากับนักธุรกิจสมัยพุทธกาลที่มีชื่อเสียง และเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติของนักธุรกิจมาจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นแบบอย่างต่อตนเอง สังคม และต่อพระพุทธศาสนา ต่างกันดร.บุญยง ว่องวานิชจะเป็นบุคคลตัวอย่างในแบบฉบับนักธุรกิจ

ปัจจุบันที่นำธรรมะมาใช้คู่กับการทำธุรกิจจนประสบความสำเร็จ และเป็นที่น่ายกย่องแบบฉบับยุคปัจจุบันด้วยการประพฤติปฏิบัติที่จะหาทางเพื่อความพ้นทุกข์

การหมั่นประชุม สามารถสรุปได้ว่าจากกระบวนการศึกษาที่มีการประชุมเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและสร้างความสัมพันธ์อันดี ของทั้งสองยุคพบความสอดคล้องเป็นผู้ที่สามารถกระทำได้อย่างดี แม้จะมีปัญหาเกิดขึ้นก็ตามแต่ก็ผ่านเหตุการณ์นั้นไปได้

ถึงกระนั้นในความแตกต่างพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะใช้การประชุมจากความคิดเห็นของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นธุรกิจของตนเองที่มีกำลังการผลิตและกำลังการขายมากดังนั้นการเป็นผู้นำย่อมมีความเด็ดขาด แต่เนื่องจากการการบรรลุลหรรษทำให้เกิดจิตที่บริสุทธิ์ละจากกิเลสมี ความเข้มข้นในการประชุมมีการกระจายอำนาจจากความคิดเห็นเป็นการกระจายความคิดโดยให้หัวหน้าตามกองเกวียนเป็นผู้ดูแลแทน ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช ยังเป็นบุคคลที่ต้องดำเนินธุรกิจด้วยเหตุปัจจัยในการดำรงเลี้ยงชีพ ในองค์กรธุรกิจที่บริหารงานและองค์กรเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อความเป็นระเบียบแบบแผน

๔.๒ การเปรียบเทียบด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การเปรียบเทียบด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ระหว่างนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันโดยมี ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นกรณีศึกษาสามารถศึกษาผ่านด้านต่าง ๆ ตามลำดับคือ (๑) ด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา (๒) ด้านการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์

๔.๒.๑ การเปรียบเทียบด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นผู้ที่ให้การบำรุงสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การถวายการบำรุงพระสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การสร้างเสนาสนะ สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพเพื่ออำนวยความสะดวกในการประพฤติปฏิบัติธรรม เมื่อเปรียบเทียบในด้านการถวายการบำรุงพระสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การสร้างเสนาสนะ ทำให้พบทั้งความสอดคล้องและความแตกต่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(ก) การเปรียบเทียบด้านการถวายการบำรุงพระสงฆ์

การถวายการบำรุงพระสงฆ์เป็นต่อกำลังกาย เพิ่มสติปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ จากการกระทำในเรื่องดังกล่าวของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ ต้องการให้มีพระสงฆ์เป็นเสาหลักของพระพุทธศาสนา โดยเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ตามหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้หมู่ประชาชนได้รับรู้ถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

แต่กระนั้น ยังพบความแตกต่างในเรื่องการถวายการบำรุงพระสงฆ์ กล่าวคือ จากคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก ทำให้พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายกว้างขวาง ซึ่งมีเหล่านักธุรกิจเป็นผู้ให้การถวายการบำรุง และอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมต่างๆ ตัวอย่างเช่น การสร้างโรงทานไว้ที่บ้านของตนเพื่อเป็นการถวายบำรุงแก่พระสงฆ์ที่เดินทางไกลและไกลเป็นประจำทุกวัน เห็นได้จากท่านอนาถบิณฑิกะที่บ้านของตนในกรุงสาวัตถีและที่หมู่บ้านในแคว้นกาสีจะสั่งให้คนงานทำหน้าแทนตนด้วยการถวายการบำรุงพระสงฆ์เป็นประจำทุกวัน ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นพุทธศาสนิกชนที่ให้การถวายบำรุงพระสงฆ์ ถึงแม้จะไม่มีโรงทานที่บ้านของตนแต่ท่านก็จะไปถวายการบำรุงพระสงฆ์ตามต่างจังหวัดเป็นประจำ บางครั้งนำคณะยุวพุทธสมาคม ไปถวายการบำรุงพระสงฆ์ตามวัดต่างๆ เช่นกัน

(ข) การเปรียบเทียบด้านการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค

ด้านการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อพระสงฆ์ และเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากการถวายทานนั่นเอง เห็นได้จากการกระทำดังกล่าวของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ล้วนเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ช่วยฟื้นฟูกำลังกายในการปฏิบัติศาสนกิจของพระพุทธศาสนาได้ดี

แม้กระนั้น ยังพบความแตกต่างด้านการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค พบว่านักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะถวายเครื่องอุปโภคไว้ใช้สอยประจำตัว และจะจัดกองเกวียนบรรทุกเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค นำถวายแก่พระสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน จะกระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำ ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชให้การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ถึงแม้จะไม่ได้ถวายเป็นประจำแต่ท่านก็มีจิตเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ และระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย ตัวอย่างเช่น การไปประชุมพระพุทธศาสนาครั้งนี้ยังดำรงตำแหน่งนายกยุวพุทธสมาคม ก็จะนำเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ของบริษัทนำไปถวายพระสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทั้งพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน

(ค) การเปรียบเทียบด้านการสร้างเสนาสนะ

ด้านการสร้างเสนาสนะ เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่พุทธบริษัทต้องกระทำและยังเป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาที่สำคัญประการหนึ่ง จากการกระทำที่ศึกษาผ่านมาของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือมีการสร้างเสนาสนะต่างๆ เพื่อถวายเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนายังเป็นที่ประกาศให้รับรู้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา

แต่ก็ยังพบถึงข้อแตกต่าง ด้านการสร้างเสนาสนะของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล กล่าวคือเป็นต้นฉบับขออนุญาตจากพระพุทธเจ้า และเสนาสนะที่สร้างถวายล้วนมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญเป็นแหล่งข้อบัญญัติธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ส่วนการสร้างเสนาสนะของดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านจะศึกษาถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยทัศนคติของนักธุรกิจสมัยปัจจุบันที่ต้องมองถึงอนาคต ซึ่งก็เป็นที่น่าทึ่งให้เห็นต่อการสร้างและมีประโยชน์ทั้งต่อพระศาสนาและสังคม

๔.๒.๒ การเปรียบเทียบด้านการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์

กิจกรรมด้านการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์นี้ เป็นกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะให้มีความปรองดองกัน เห็นได้จากการกระทำของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช มีความสอดคล้องกัน เนื่องจากทั้งสองยุคต่างก็มีจุดประสงค์เดียวกัน คือต้องการให้มีความสามัคคีในหมู่คณะพบจาก นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ที่มีส่วนในการประสานความปรองดองกันระหว่างหมู่พระสงฆ์ชาวโกสัมพีที่ทะเลาะกันเอง จนมีความเข้าใจเกิดความสามัคคี นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ร่วมพิจารณาปัญหาของคณะสงฆ์

แม้กระนั้น การสานความสัมพันธ์ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลยังแบบอย่างที่ดีส่งผลถึงนักธุรกิจปัจจุบันอย่างดร.บุญยง ว่องวานิช ที่ช่วยสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาต่างลัทธิให้มีความสามัคคี พบจากการเดินทางไปเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้นำศาสนาให้มีความสามัคคีและอยู่รวมกันอย่างสันติสุข

แต่การสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย กล่าวคือ นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ได้รับเชิญจากพระพุทธเจ้าให้เข้าร่วมพิจารณาในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่ด้วยสภาพสังคมแปรเปลี่ยนการปกครองคณะสงฆ์ไม่เหมือนสมัยพุทธกาล ดร.บุญยง ว่องวานิชผู้ที่ทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาและในฐานะนายกยุวพุทธภิกษุสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งมีเป้าหมายรับใช้พระพุทธศาสนาและใช้องค์กรนี้เป็นสื่อในการเชื่อมสานความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชน และระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาต่างๆ เพื่อความสงบสุขของประชาชนทุกศาสนา

๔.๓ การเปรียบเทียบด้านบทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การเปรียบเทียบด้านบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ระหว่างนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันโดยมี ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นกรณีศึกษาสามารถศึกษาผ่านด้านต่างๆ ตามลำดับคือ (๑) บทบาทการสร้างศาสนทายาท (๒) บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๓) บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

๔.๓.๑ การเปรียบเทียบด้านบทบาทการสร้างศาสนทายาท

การส่งเสริมพระพุทธศาสนามีหลายวิธีด้วยกัน การสร้างศาสนทายาทก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยคำจุนและเชิดชูพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน เห็นได้ว่าการกระทำของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช มีจุดหมายอย่างเดียวกันก็เพื่อต้องการให้มีผู้สืบทอดหลักธรรมคำสอนแนวทางประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนา

ฉะนั้น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างศาสนทายาท เพราะท่านจะประพจน์ตนเป็นแบบอย่างซึ่งเริ่มจากครอบครัวเป็นหลักสำคัญ เมื่อมองถึงสมัยปัจจุบันการสร้างศาสนทายาทก็ไม่ได้แปรเปลี่ยนไป เพราะสิ่งที่สำคัญต้องเริ่มจากครอบครัวซึ่ง ดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านก็เริ่มสร้างศาสนทายาทจากครอบครัวของท่านก่อน โดยให้ลูกๆ ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในครอบครัว

แม้กระนั้นความแตกต่างด้านการสร้างศาสนทายาทย่อมมีความแปรเปลี่ยนจากสภาพแวดล้อมและกาลเวลาพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะให้ความสำคัญแก่ลูกๆ ท่านจะผลักดันให้ลูกๆ ได้อุปัฏฐากพระสงฆ์ด้วยการถวายภัตตาหารฟัฏฐกรรมเป็นประจำทุกวันจนลูกๆ ได้เข้าถึงความรู้แจ้งกับการบรรลุนิพพานตามกำลังของแต่ละคน จากสภาพแวดล้อมของสังคมแปรเปลี่ยนไปความเจริญมาสู่ปัจจุบัน ดร.บุญยง ว่องวานิชท่านก็ได้ใช้บ้านเป็นสถานที่สร้างศาสนทายาทซึ่งท่านจะเป็นผู้ให้การอบรมเอง ซึ่งแตกต่างจากสมัยพุทธกาลที่ลูกๆ ได้อุปัฏฐากพระสงฆ์และได้รับการอบรมจากพระสงฆ์ แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช ก็แผ่ขยายต่อไปยังยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ด้วยการมีการสร้างศาสนทายาทตามรูปแบบ และเทคนิคที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้คือการอบรมเยาวชน การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน สิ่งเหล่านี้ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีต่อการสร้างทายาท

๔.๓.๒ การเปรียบเทียบด้านบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับ ดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาที่คอยให้การช่วยเหลือด้านต่างๆ คือ การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม การชักจูงไปฟังธรรม การสนทนาธรรม เพื่อช่วยให้พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเปรียบเทียบดังกล่าวแล้ว ทำให้พบทั้งความสอดคล้องและความแตกต่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(ก) การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม

การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม จากการกระทำของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับ ดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ ให้การสนับสนุนด้วยปัจจัยสี่ การตอบปัญหาและการแสดงธรรมแก่บุคคลต่างๆ เพื่อให้มีความเข้าใจต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น

แม้กระนั้น ยังพบความแตกต่างต่อการสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม กล่าวคือ นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะให้การสนับสนุนด้วยปัจจัยสี่ด้วยวัตถุประสงค์ของอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร หรือเสนาสนะ เป็นต้น และด้วยความเป็นผู้ฉลาดด้วยปัญญามีความเข้าใจต่อหลักธรรมคำสอนที่ได้ฟัง จึงสามารถแสดงอธิบายถามตอบปัญหาตามประเด็นแก่บุคคลต่างๆ จนมีความเข้าใจและหันมานับถือพระพุทธศาสนา ส่วน ดร.บุญยง ว่องวานิชก็ให้การสนับสนุนด้านปัจจัยในการเผยแผ่ธรรม ถึงแม้จะไม่มากเท่ากับนักธุรกิจสมัยพุทธกาล แต่ท่านก็สนับสนุนด้วยวัตถุประสงค์ของเป็นปัจจัยต่อการเผยแผ่ธรรม ด้วยความที่ท่านเป็นผู้มองเห็นถึงสภาพสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงในด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม จึงก่อตั้งสมาคมมีบทบาททำหน้าที่สนับสนุนด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้ธรรมะเข้าถึงประชาชนได้รวดเร็ว

(ข) การชักจูงไปฟังธรรม

การชักจูงให้ไปฟังธรรมเป็นหนึ่งในหน้าที่ของพุทธบริษัท โดยเฉพาะอุบาสกเหล่า นักธุรกิจเพราะมีความรู้ความสามารถยังเป็นที่เคารพนับถือ พบว่ามีความสอดคล้องกัน ดังเช่นกรณีของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลที่ได้พาบุคคลต่างๆ เดินเข้าออกวัดพระเชตะวันเพื่อไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนบรรลุธรรมและให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ส่วน ดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านได้ใช้ความรู้ความสามารถชักจูงประชาชนทั่วไปร่วมกันฟังธรรม กล่าวคือ การก่อตั้งสมาคมยุวพุทธิกะก็เพื่อชักจูงเชิญชวนให้ประชาชนทั่วไปรวมถึงเด็กเยาวชนให้มาร่วมฟังธรรม โดยการออกไปพบปะตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน และท่านยังนำแนวทางมาเผยแผ่สู่

บริษัทชกุงเชียวชวนให้พนักงานเข้าร่วมการฟังธรรม ซึ่งจะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรม หรือจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายธรรม

อย่างไรก็ดี การชกุงไปฟังธรรมของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเป็นย่อมมีความแตกต่างกับดร.บุญยง ว่องวานิช เพราะสมัยพุทธกาลนักธุรกิจส่วนมากจะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจที่จะนำความเจริญมาสู่ชุมชนแคว้นต่างๆ มีบริวารมาก ซึ่งจะทำอะไรก็ย่อมได้รับการยอมรับนับถือ พบได้จากการชกุงเชียวชวนให้บุคคลต่างๆ พาเข้ามาฟังธรรมและให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เมื่อมองถึงดร.บุญยง ว่องวานิชนักธุรกิจปัจจุบันได้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจและวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาล ท่านนำเทคโนโลยีมาใช้ก็เป็นองค์ประกอบในด้านต่างๆ เพื่อเป็นสื่อช่วยในการชกุงเชียวชวนไม่ว่าจะด้านธุรกิจส่วนตัว และด้านพระพุทธศาสนา

(ค) การสนทนาธรรม

การสนทนาธรรม เป็นการพูดคุยซักถามธรรมะซึ่งกันและกันระหว่างคน ๒ คนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปัญญามีความเข้าใจ และช่วยบรรเทาความสงสัยให้หมด พบความสอดคล้องกันระหว่างนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช ที่สามารถนำความรู้มาเป็นสื่อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสนทนาธรรม เช่น สมัยพุทธกาลนักธุรกิจได้เข้าไปสนทนาธรรมกับนักบวชนอกลัทธิในเรื่องความเห็นอันถือเอาที่สุด อธิบายถามตอบปัญหาจนนักบวชเหล่านั้นได้รับความเข้าใจ ส่วนสมัยปัจจุบันดร.บุญยง ว่องวานิชนำรูปแบบการสนทนาในสมัยพุทธกาลมาเป็นแบบอย่างแนวทางต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการเสวนาธรรม การสัมมนาแบบเชิงวิชาการ สิ่งเหล่านี้เป็นการนำรูปแบบการสนทนาธรรมในสมัยพุทธกาลมาใช้เพื่อหา แนวทางตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม

อย่างไรก็ดี การสนทนาธรรมย่อมมีความปรับเปลี่ยนตามเทคนิค และสภาพตามสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนักธุรกิจสมัยพุทธกาลถือว่าเป็นต้นฉบับในการสนทนาธรรมเพื่อทำความเข้าใจให้แจ้งด้วยปัญญาของตน ต่างกับดร.บุญยง ว่องวานิช ซึ่งท่านก็ใช้ความรู้ความสามารถที่ได้ศึกษาค้นคว้า และจากการสนทนาธรรมกับผู้รู้ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือนักวิชาการทางศาสนา จากการสนทนาธรรมกับกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นจึงก่อตั้งสมาคมว่าวพุทธิกะก็เพื่อทำหน้าที่ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีต่างๆ ทั้งแบบประจำที่และแบบเคลื่อนที่ ด้วยการออกไปพบปะสนทนาธรรม ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำมาซึ่งปัญญาและความเข้าใจต่อพระพุทธศาสนา

๔.๓.๓ การเปรียบเทียบด้านบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

การเปรียบเทียบบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ของนักธุรกิจระหว่างสมัยพุทธกาล กับสมัยปัจจุบันโดยมี ดร.บุญยง ว่องวานิชเป็นกรณีศึกษา สามารถศึกษาผ่านด้านต่างๆ ได้แก่ การอนุเคราะห์ญาติ การสงเคราะห์มิตรสหาย การสงเคราะห์บริวาร และสุดท้ายการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ตามลำดับ

(ก) การอนุเคราะห์ญาติ

บทบาทการอนุเคราะห์ญาติ ของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิชมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่กระทำดีทั้งทางธรรมและทางโลก พบจากการอนุเคราะห์ญาติทางธรรม เช่น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ที่แนะนำชักจูงให้ประกอบทำบุญทำกุศลต่อการรักษาศีล ๕ ดังที่ปรากฏแล้วว่า เขมกะ เป็นญาติของอนาถบิณฑิกะนักธุรกิจใหญ่แห่งกรุงสาวัตถี เป็นคนรูปหล่อและเจ้าชู้และแอบคบชู้กับภรรยาที่มีสามีแล้วจนถูกจับได้ซึ่งอนาถบิณฑิกะท่านก็พาหลานชายเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเรื่องโทษในผิดศีลข้อ ๓ สุดท้ายได้ดวงตาเห็นธรรม และประกาศตนเป็นอุบาสกบำรุงพระพุทธศาสนาตลอดในส่วนของดร.บุญยง ว่องวานิช ทางธรรมท่านจะให้เป็นผู้แนะนำ อบรมสั่งสอนในเรื่องของความซื่อสัตย์ตลอดจนการประพฤติตนเพื่อรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล และการประพฤติรักษาศีล ๕ กล่าวคือ การส่งธิดาบุตรหลาน ไปศึกษายังต่างประเทศเมื่อกลับมาก็ได้ซึมซับวัฒนธรรมของตะวันตก เป็นเพราะได้รับการฝึกอบรมแนะนำมาตั้งแต่เด็ก ด้วยการให้เข้าห้องพระเพื่อสวดมนต์ฝึกทำสมาธิทุกวันทั้งช่วงเช้าและเย็น

ส่วนการอนุเคราะห์ญาติทางโลกพบว่า ทั้งสองยุคต่างก็เป็นผู้ให้การอนุเคราะห์ไม่ว่าจะการให้ทาน การพูดจามีความจริงใจด้วยคำสุภาพ การช่วยเป็นธุระการงาน และการวางตัวรู้จักกาลเทศะมีความเสมอต้นเสมอปลาย

แม้กระนั้นการอนุเคราะห์ญาติของนักธุรกิจสมัยพุทธกับดร.บุญยง ว่องวานิชเมื่อพิจารณาแล้วไม่สามารถพบถึงความแตกต่างกัน เพราะทั้งสองยุคได้ยึดถือตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ แต่อาจจะแตกต่างกันที่ต่างกรรมต่างวาระและต่างเวลาเนื่องด้วยจากสภาพสังคมสมัยพุทธกาลกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลานั่นเอง

(ข) การสงเคราะห์มิตรสหาย

มิตรสหายหรือเพื่อนผู้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันมีความรักชอบพอกันสามารถที่จะแนะนำสิ่งดีๆ มีประโยชน์แก่กันและกัน ในการสงเคราะห์มิตรสหายของทั้งสองยุคระหว่างนักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช พบว่ามีความสอดคล้องกันเนื่องจากต่างก็มีมิตรสหายที่รักใคร่ชอบพอกันจนบางทีอาจจะนับถือว่าเป็นญาติกันก็ได้ ด้วยเป็นบุคคลที่ต้องเดินทางติดต่อเพื่อทำการค้าจึงมีเพื่อนและมิตรสหายมากมาย เป็นผู้ช่วยชี้ขุมทรัพย์ เช่นการเดินทางเพื่อทำการค้าขายของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลของอนาถบิณฑิกะ ได้รับคำแนะนำจากนักธุรกิจผู้เป็นน้องเขยที่เป็นผู้ชี้ขุมทรัพย์อันประเสริฐ คือการได้เข้าพบพระพุทธเจ้า ประกาศตนเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา หรือบางครั้งการสงเคราะห์มิตรสหายผู้ที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนด้วยการติดต่อทางจดหมายด้วยการแนะนำสิ่งต่างๆ จนเกิดความเลื่อมใส ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิช ด้วยความเป็นนักธุรกิจผู้บริหารงานและรับผิดชอบในหลายบริษัท การคบเพื่อนเป็นมิตรสหายย่อมมีมากมาย แต่ท่านก็ปฏิบัติตนต่อมิตรสหายเปรียบเสมือนญาติของตนเอง เช่น การให้กำลังใจมิตรสหายที่นอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งเป็นผู้ร่วมงานที่มีความรักใคร่ชอบพอกันมา และให้ความสำคัญเสมือนญาติคนหนึ่งด้วยการประพฤติปฏิบัติตนเป็นกันเองจึงทำมิตรสหายให้ความเคารพนับถือเปรียบเสมือนญาติในครอบครัวด้วยเช่นกัน

แม้กระนั้นผู้วิจัยแสดงความเห็นว่า การสงเคราะห์มิตรสหายเป็นสิ่งที่นักธุรกิจทั้งสองยุคได้กระทำอยู่แล้ว เนื่องจากต้องมีการติดต่อสื่อสารในการทำธุรกิจด้วยกันจึงมีมิตรสหายมาก แต่มีรูปแบบของการกระทำที่ให้การสงเคราะห์มีความแตกต่างกัน คือนักธุรกิจสมัยพุทธกาลเมื่อได้ประกาศตนเป็นอุบาสกมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด ก็มีการชักชวนเพื่อนและมิตรสหายที่คบหาชอบพอกันให้ได้พบพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เมื่อได้พบและสัมผัสต่างก็มีความศรัทธาให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ส่วนดร.บุญยง ว่องวานิชได้รับแบบอย่างมาจากบิดาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับท่านมีความสนใจและมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเมื่อก้าวเข้ามารับตำแหน่งผู้บริหารแทนบิดา ย่อมมีมิตรสหายที่ชอบพอกันมากมายท่านจะสงเคราะห์มิตรสหายเป็นเสมือนญาติพี่น้องในครอบครัว คือท่านจะให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มิตรสหายต่างๆ ที่เป็นมิตรสหายทางธุรกิจการค้าและมิตรสหายทางธรรมเป็นการเปิดโอกาสให้ได้เข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มิใช่ว่าจะเข้าใจในเรื่องการทำบุญทำทานอย่างเดียวตามความเชื่อแต่จะให้ลงมือเชิงลึกด้วยการปฏิบัติควบคู่กันไป

(ค) การสงเคราะห์บิรवार

การทำธุรกิจการค้าย่อมมีบิรवारเพื่อช่วยเหลือ ซึ่งถ้าการค้าขายมีขนาดใหญ่บิรวารย่อมมีมากตามลำดับ ซึ่งนักธุรกิจทั้งสมัยพุทธกาลและดร.บุญยง ว่องวานิชถือว่าบิรวารแวดล้อมมากและมีการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือต่อบิรवार ไม่ว่าจะเป็นการให้ด้วยวัตถุสิ่งของ การให้คำแนะนำ โดยเฉพาะการสงเคราะห์ให้เข้าถึงหลักของพระพุทธศาสนา เช่น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลที่สงเคราะห์คนงานรับจ้างที่ในบ้านตัวเอง ให้ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ ฟังธรรมเทศนาจนบรรลุธรรมตลอดจนได้อุปสมบทและบรรลุพระอรหันต์ ในกรณีส่วนของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ท่านสงเคราะห์บิรवारที่ทำงานเกี่ยวเนื่องกับท่าน ด้วยความสำคัญเหมือนลูกหลาน คือจะให้เข้าร่วมการฝึกอบรมธรรมะและการฝึกสมาธิทุกคน ไม่เพียงแต่จะสงเคราะห์อย่างเดียวยังให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อกล่าวสรุปโดยรวมมีความสอดคล้องกันเพื่อเปิดโอกาสต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นกว่าเดิม

อย่างไรก็ตาม การสงเคราะห์บิรवारก็ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากจะมีพระสงฆ์เป็นแกนหลักแล้วเหล่านักธุรกิจที่มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาก็เป็นการสงเคราะห์และสนับสนุนส่งเสริมเช่นกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบที่จะเลือกวิธีปฏิบัติอย่างไร เช่น นักธุรกิจสมัยพุทธกาลจะเป็นผู้ขออนุญาตจากพระพุทธเจ้า ให้โอกาสแก่บิรवारที่เป็นทาสได้บวช และในปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลง มีการเปิดโอกาสเสรีภาพมากขึ้นวัฒนธรรมการใช้ทาสถูกยกเลิก ประชาชนมีความเชื่อต่อคุณพระรัตนตรัยและมีความเข้าใจมากขึ้น ดร.บุญยง ว่องวานิชก็เป็นบุคคลที่เปิดโอกาสเสรีภาพ ด้วยมองเห็นถึงสภาพความเป็นจริงของโลกปัจจุบันที่ต้องมีการแข่งขัน สิ่งที่จะช่วยพัฒนาบิรवारผู้ใกล้ชิดได้คือการให้ความช่วยเหลือขึ้นอยู่กับการที่จะพัฒนาในรูปแบบการสงเคราะห์อย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การสงเคราะห์บิรवारและผู้ที่สนใจเชิญชวนร่วมกันประพฤติปฏิบัติธรรม

(ง) การสงเคราะห์ผู้ยากไร้

พระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาความเชื่อ ความจริง การลดและละความชั่วทั้งปวง (สิ่งไม่ดีทั้งหลาย) และส่งเสริมให้กระทำความดี (สิ่งก่อประโยชน์) และทำจิตใจให้ใสกระจ่าง (รักษาจิตความรู้สึกให้หนึ่งไม่ยินดีหรือยินร้ายรับรู้ และปล่อยวางและไม่แสวงหาความเป็นเจ้าของไม่ยึดติดกับสิ่งใดๆ การสงเคราะห์เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความดีช่วยเหลือผู้ทุกข์ร้อนให้ผ่อนคลายลงปลดความทุกข์ลงไป หรือหมดไป ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของหลักพระพุทธศาสนา นอกจากพระสงฆ์แล้วนักธุรกิจที่ประกาศตนเป็นอุบาสกคือกำลังสำคัญอย่างยิ่งที่จะสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้วิจัยพบว่า นักธุรกิจสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช นักธุรกิจในปัจจุบันมีความสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือเป็นบุคคลให้การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ดังที่การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ต่อปัจจัยภายใน เช่น การชักชวนให้เข้าฟังธรรมเทศนา รักษาศีล และร่วมกันกันประพฤติปฏิบัติธรรมในส่วน

ปัจจัยภายนอก เมื่อสรุปทั้งสองยุคมีจุดประสงค์เพื่อให้สร้างฐานะความมั่นคงต่อหน้าที่การงาน ด้วยความซื่อสัตย์เป็นการสร้าง และพัฒนาตนเองเพื่อให้มีคุณภาพตลอดแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม จากสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบันการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ยังคงดำเนินอยู่เรื่อยๆ แม้กาลเวลาจะผันเปลี่ยนไปก็ตาม ในความแตกต่างผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นว่า น่าจะมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม ที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะสมัยพุทธกาลบุคคลที่เป็นเสมือนท่อน้ำเลี้ยงคอยให้ความอุปถัมภ์ ให้การสงเคราะห์ต่อสังคมโดยเฉพาะผู้ยากไร้ เพราะการแบ่งปันช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากเป็นส่วนของการกระทำเพื่อความดี ในส่วนของ ดร.บุญยง ว่องวานิช ผู้ที่ถูกขนานนามว่าเป็นนักธุรกิจและนักสังคมสงเคราะห์ที่ขอช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่าโดยนำหลักธรรมมาใช้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพของชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การเปรียบเทียบบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ในประเด็นของการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ทั้งสองยุคมีส่วนแห่งการกระทำต่อผู้ยากไร้ด้วยการใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางต่อการพัฒนาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับนักธุรกิจปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยงค์ ว่องวานิช” นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาบทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เพื่อศึกษาบทบาทของ ดร.บุญยงค์ ว่องวานิชที่มีต่อพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับกรณีของ ดร.บุญยงค์ ว่องวานิช โดยที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมมรรคกถา และรวมไปถึงตำรา เอกสารจากงานวิทยานิพนธ์ บทความ การสัมภาษณ์ หรืองานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ได้บทสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับนักธุรกิจปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยงค์ ว่องวานิช ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ทำให้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

บทบาทของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(๑) การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางต่อการดำเนินชีวิตและดำเนินธุรกิจ โดยยกตัวอย่างให้เห็นตามประเด็นที่ศึกษา ซึ่งนักธุรกิจสมัยพุทธกาลได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ต่อการบริหารซึ่งแยกออกเป็นคือ การบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน เป็นการนำมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารชีวิตและธุรกิจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองครอบครัวและสังคม ดังที่ได้นำเสนอแล้ว

(๒) ในหลักการบริหารของนักธุรกิจสมัยพุทธกาล ได้กระทำไปควบคู่กับกิจกรรมที่ส่งเสริมต่อตนเองครอบครัวและสังคม จากความศรัทธาต่อพระรัตนตรัยการประกาศตนเป็นอุบาสกได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้นกิจกรรมที่เป็นหน้าที่ชาวพุทธ

ต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาประการแรกของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลคือ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ตลอดจนการถวายการบำรุงพระสงฆ์ด้วยเครื่องอุปโภคและยารักษาโรคถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ยังมองเห็นถึงความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ด้วยการสร้างเสนาสนะ ประกอบกับยังนำความรู้ที่ได้จากการบรรลุธรรมช่วยสานความสัมพันธ์สร้างความสามัคคีให้กับคณะสงฆ์ จึงทำซึ่งทำให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในสมัยพุทธกาล

(๓) บทบาทของนักธุรกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกันจากกิจกรรม เป็นการได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้นได้แก่ บทบาทการสร้างศาสนทายาทเพื่อไว้สืบทอดต่ออายุพระพุทธให้ดำรงคำสอน การเชิญชวนและชักจูงไปฟังธรรมเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องต่อหลักคำสอน ในอีกด้านหนึ่งของความเป็นผู้มีสังคม นักธุรกิจเหล่านั้นก็ให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไม่ว่าจะอนุเคราะห์ญาติพี่น้อง สงเคราะห์มิตรสหาย บริวารและผู้ยากไร้เป็นการสร้างโอกาสอันดีแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

บทบาทในการส่งเสริมของดร.บุญยง ว่องวานิช ที่มีต่อพระพุทธศาสนา สามารถแยกสรุปได้ดังนี้

(๑) จากการศึกษาด้วยตนเองในหมวดธรรมะทั่วๆ ไปได้นำหลักธรรมต่างๆ มาเป็นกระบวนการบริหารนำมาปรับประยุกต์ใช้ต่อการดำเนินชีวิตและธุรกิจได้แก่ การบริหารตน เช่น การประกอบด้วยการให้ทาน รักษาศีลและพัฒนาจิตเข้าสู่ภavana เป็นการเปิดสติปัญญาต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการบริหารคนและการบริหารงาน ซึ่งในหลักการบริหารดังกล่าวมีกระบวนการพัฒนาตามหลักสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีของนักปราชญ์ตะวันตกควบคู่กันไป

(๒) ฐานะอุปาสกที่มั่นคงต่อพระรัตนตรัย ได้เข้าไปมีส่วนต่อกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยจัดตั้งเป็นสมาคมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การถวายการบำรุงพระสงฆ์ด้วยความศรัทธาเพื่อยังชีพต่อผู้ดำรงพระศาสนาจากการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การถวายเครื่องอุปโภคต่อการยังชีพของพระสงฆ์และยารักษาโรคจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงได้ปฏิบัติตนเนกเช่นกับสมัยพุทธกาลด้วยการสร้างเสนาสนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา รวมถึงการสร้างอาคารวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมเป็นประโยชน์สังคม ยังมีส่วนต่อการสร้างความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ทางพุทธศาสนา และรวมถึงติดต่อประสานสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้นำทางศาสนาต่างๆ เพื่อความสามัคคีของการอยู่ร่วมกัน

(๓) อีกบทบาทของดร.บุญยง ว่องวานิชที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งกระทำไปควบคู่กับกิจกรรม คือบทบาทการสร้างศาสนทายาท จากการก่อตั้งยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อส่งเสริมเยาวชนและประชาชนให้มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

และให้การสนับสนุนต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจนเป็นที่ยอมรับ และได้รับการสนับสนุนจากประชาชน และพระสงฆ์ทั้งในและต่างประเทศ ในอีกมุมหนึ่งทางสังคมดร.บุญยง ว่องวานิช มีบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ผู้ให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ญาติ สงเคราะห์มิตรสหาย บริวาร และตลอดจนผู้ยากไร้ตามถิ่นทุรกันดาน รวมถึงสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนให้ประกอบอาชีพด้วยศีลธรรม คุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา อันเป็นหนทางนำมาซึ่งความสงบสุขร่มเย็น

เปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับกรณีของดร.บุญยง ว่องวานิช เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องและความแตกต่างกันดังนี้

(๑) เปรียบเทียบด้านหลักการบริหาร สรุปได้ว่าทั้งสองยุคได้นำหลักกรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร เช่น การบริหารตน ได้นำหลักของการให้ทานเพื่อเป็นการสละความตระหนี่ของตนเอง ต่อด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ และประพฤติดีปฏิบัติตนด้วยการพัฒนาจิตให้สูงขึ้นจนเกิดปัญญา

(๒) เปรียบเทียบด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุปคือทั้งสองยุคมีกิจกรรมที่สอดคล้องกันไม่ว่าจะให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา การถวายการบำรุงพระสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค รวมถึงการสร้างเสนาสนะเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของพระ และการสานความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ให้มีความสามัคคี แต่ก็แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาที่เหมาะสม ดังที่นำเสนอแล้ว

(๓) เปรียบเทียบด้านบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งสองยุคมีความสอดคล้องกันในเรื่องของบทบาทที่จะทำให้ศาสนาดำรงอยู่ได้ ด้วยการสร้างศาสนทายาทเพื่อไว้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา บทบาทการเผยแผ่ตามกลวิธีความถนัดเช่น การเข้าถึงพระรัตนตรัยด้วยการพิจารณาด้วยปัญญา รวมถึงบทบาทด้านนักสังคมสงเคราะห์ที่ช่วยเหลือบุคคลต่างๆ เช่น การอนุเคราะห์ญาติ การสงเคราะห์มิตรสหาย การสงเคราะห์บริวารและการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ด้วยบทบาทเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิจัย ในเรื่องการเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับกรณีของดร.บุญยง ว่องวานิช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- ๑) ควรศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมแห่งความสำเร็จในการทำธุรกิจ
- ๒) ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมต่อการทำธุรกิจ
- ๓) ควรศึกษาวิเคราะห์การประพฤติดนของนักธุรกิจที่มีต่อพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย อรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระธรรมปิฎกฐกถาแปล. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สมนึก เขมชีวะ. คือ...ชีวิตและความหมาย ดร.บุญยง ว่องวานิช. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙.

ธรรมบรรณาการ จากยุวพุทธจริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์,

พับลิคบิสเนสพริ้นท์, ๒๕๓๑.

คณะผู้จัดทำ. ๕๐ ปี ยุวพุทธจริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

บริษัท มายานิมิต จำกัด, ๒๕๔๓.

ประวัติชีวิตและผลงานเขียนบางเรื่องของ พระอมตธมฺมเมสโก. หอรัตนชัยการพิมพ์ :

กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐.

ปิยนุกบวชา ...แต่ดร.บุญยง ว่องวานิช. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๘.

บนเส้นทางแห่งคุณภาพ ๑๐๐ ปีทอง บริษัท ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) จำกัด.

พระนคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร :

ไอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๔.

จำเนียร ทรงฤกษ์. ชีวิตประวัติพุทธอุบาสก. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ฉลอง มาปรีดา. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์,
๒๕๓๗.

ไชย ฌ พล อัครศุภเศรษฐ์. **การสร้างเสน่ห์และความประทับใจ**. กรุงเทพมหานคร :
กรุงเทพฯ : พลัสเพล, ม.ป.ป., ๒๕๔๗.

_____. **นิสัยแห่งความสำเร็จ**. กรุงเทพฯ : เพรส มีเดีย, ๒๕๓๘.

ทิตนา แคมมณี และคณะ. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และเกศริน อินเพลา. **การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในงานธุรกิจ**.

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘.

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. **เป้าหมายชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพจิต,
๒๕๔๖.

ปิ่น มุกขนัตต์. **เรือนชั้นใน ชั้นนอก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๘.

พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม). **พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). **หน้าที่ของคน ฉบับสมบูรณ์**. เขมกะ เรียบเรียง.

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, มปป.), ๒๕๓๘.

พระธรรมวิสุทธิภิกขุ (พิจิตร จิตตฺตโน). **อนุปพพิกขาที่ปนี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด...คำวัด**.
๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

_____. **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๓๙.

_____. **ความสุขของครอบครัว คือสันติสุขของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

_____. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒.

_____. **ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทาน ศีล สมาธิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **เอกสารกิจกรรมการเรียนรู้การสอนจริยศึกษา**. สำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ การประชุมปฏิบัติการ ณ สวนโมกขพลาราม, ๒๕๒๗.

_____. **พ่อแม่สมบูรณ์แบบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗.

_____. **ภาษาคน ภาษาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแด่...เยาวชน**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

_____. **คู่มือมนุษย์**. ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พิมพ์เผยแพร่
เนื่องในวันวิสาขบูชา. วันพุทธทาส, ๙๐ ปีปัญญาอันทะกิกขุ. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบรรจงสนธิ,
๒๕๔๘.

_____. **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด,
๒๕๔๙.

พระวิเวกนันทะและคณะ. **อินเดียน้อย**. กรุงเทพมหานคร : ที.พี. พรินท์, ๒๕๓๙.

พระศรีกิตติโสภณ, **มหาชนบท ๑๖ แคว้น**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนคุณจวงจันทร์
สิงห์เสนี, พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, ๒๕๓๙.

พันตรี ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. สำนักเรียนวัดปากน้ำจัดพิมพ์.

กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐.

พินยนาถาณ เชารุจี. **พุทธสถานในอินเดียโบราณ**. สมาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย
แปล, พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, ๒๕๓๙.

พิชัย ฝกาทอง. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

มหาสมณเจ้า, สมเด็จพระ, กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒** หลักสูตร

นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

รังษี สุนทนต์. **เศรษฐกิจแห่งธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. **จิตวิทยาพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชีวาภรณ์, ๒๕๔๑.

ยนต์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๑.

สมพร เทพสิทธิ์า. **ศาสนากับพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร :

สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒.

สมิทธิพล เนตรนิมิต. **มิตินิยมในพระสุตตันตปิฎก**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ชีวาภรณ์, ๒๕๕๐.

สำลี รักสุทธี. **มงคลชีวิต ฉบับร้อยแก้วและร้อยกรอง**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ การศึกษา, ๒๕๔๑.

สุภาพร พิศาลบุตร. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วน วี เจ

พรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๑๘.

สุจิตรา พรหมนุชาธิป. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙.

สุนน อมรวิวัฒน์. **การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์**. ปาฐกถาในการประชุมอาจารย์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๙.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. **ปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.

(๒) บทความ :

เพ็ญรุ่ง ปานใหม่. “ไตรสิกขารากแก้วแห่งคุณค่าในยุคปฏิรูปการศึกษา”, **สีมาจารย์**.

๒๕๔๔ (พฤศจิกายน-มีนาคม) : ๒๗.

สิงขร ร่อนรา. **ผู้นำธุรกิจ**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๑ (กันยายน ๒๕๓๑) : ๑๕ – ๓๐.

นุชนาด แถมรัตน์. “ปัญญาสมาธิ-วิถีสำเร็จของ ว่องวานิช”, **YOUNG EXECUTIVE**.

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๕๐ (ธันวาคม ๒๕๓๓) : ๒๓ - ๓๘.

กอแก้ว วงศ์พันธุ์. “หนึ่งในล้านครอบครั้ว่องวานิช (เบิกบานด้วยธรรม)”

MASTER FOCUS. (เมษายน ๒๕๓๙) : ๔๔ – ๔๖.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

กัลย์ธีรา สรรพสัมฤทธิ์. นักธุรกิจกับพุทธศาสนา. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

ร.ต.อ. นฤชิต จุสปะปาโล. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพระพุทธรูปศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม.

ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

รังษี สุทนต์. การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาปนิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์

พระพุทธรูปศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล. การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์

พระพุทธรูปศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระอุทิศ อภิวิโร (มีดี). การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). แนวคิดและวิธีการขัดเกลาสังคมในสถาบัน

ครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พงศ์พันธ์ จันทรวราหิตย์, บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชาภาษาตะวันออก.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

พระฉานพิทย สฤษดิ์ศักดิ์. นายปรีดี พนมยงค์ : แนวความคิดและบทบาททางพุทธศาสนา.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

สุภาวดี นัมคณิสสรณ์. ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญาอักษรศาสตรมหา

บัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เอกวุฒิ สารมาศ. บทบาทและคุณธรรมของเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. โครงการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.

(๔) หนังสือพิมพ์ :

หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจ. (๘ - ๑๔ มกราคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. (๗ มีนาคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์คู่แข่งรายวัน. (๘ มีนาคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. (๒ เมษายน ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (๓ พฤษภาคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ. (๔ - ๗ พฤษภาคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์ข่าวสด. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑,๙๘๓. (๕ พฤษภาคม ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์. (๔ มิถุนายน ๒๕๓๙)
 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. (๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๙)

(๕) สัมภาษณ์ :

คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช. ที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน มูลนิธิว่องวานิช. สัมภาษณ์
 ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
 คุณอนุรุท ว่องวานิช. ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด.
 สัมภาษณ์ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
 คุณล้นชาย ว่องวานิช. ประธานกรรมการห้างหุ้นส่วนจำกัด ว่องวานิชที่ดินและเคหะ.
 สัมภาษณ์ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๒.
 คุณโกสุม ดุลละมพะ. ที่ปรึกษาด้านบัญชี มูลนิธิว่องวานิช. สัมภาษณ์
 ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
 คุณนงเยาว์ ประภัสราทร. ผู้จัดการทั่วไป มูลนิธิว่องวานิช. สัมภาษณ์
 ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.

(๖) ภาษาอังกฤษ :

Balram Srivastava, **Trade and Commerce in Ancient India**, Varanasi, India :
The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1968.

Jeannine Auboyer, **Daily Life in Ancient India**, Translated by Simon Watson
Taylor, London : Weidenfeld and Nicolson, 1965.

Malalasekera, G.P. **Dictionary of Pali Proper Names, Vols. I, II**. London : Pali
Text Society, 1974.

Rahula, Walpola. **What the Buddha Taught**. Bangkok : Kurusapha Press, 1990.

Rhys Davids, T.W. and Stede. W. **Pali – English dictionary**. Delhi : Motilal
banarsidass, Reprint 1997.

_____. T.W Rhys Davids, **Buddhist India**, London : Weidenfeld and Nicolson,
1965.

http://www.ybat.org/history_1.htm

<http://www.school.net.th/library/create-web/10000/generality/10000-4629.html>,

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สำเนาหนังสือขออนุญาตให้หนังสือพิมพ์เก็บข้อมูลการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว๐๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
 โทร. ๐-๒๒๒๒-๒๘๓๕, ๐-๒๒๒๕-๘๖๘๖, ๐-๒๒๒๕-
 โทรสาร ๐-๒๒๒๑-๖๕๕๐, ๐-๒๒๒๑-๘๘๖๕
 www.mcu.ac.th

๕ มกราคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร คุณวิไลพันธุ์ ว่องวานิช

ด้วย พระสุเมธ ฉายา สุเมธ นามสกุล นพดลจินดา เลขประจำตัวนิสิต ๔๙๖๐๐๕๐๓๔๗
 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ
 นักธรรมาภิบาลในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช” โดยในการทำวิจัย
 มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว
 เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ความรู้
 ข้อคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตเข้า
 สัมภาษณ์ท่าน โดยเวลาตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
 ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระศรีสิทธิมุนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว๐๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๐-๒๒๒๒-๒๘๓๕, ๐-๒๒๒๕-๘๖๘๖, ๐-๒๒๒๑-
โทรสาร ๐-๒๒๒๑-๖๙๕๐, ๐-๒๒๒๑-๙๘๖๕
www.mcu.ac.th

๕ มกราคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขออนุญาตให้นิพนธ์สัมภาษณ์

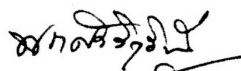
เจริญพร คุณอนุรุท ว่องวานิช

ด้วย พระสุเมธ ฉายา สุเมธโก นามสกุล นพดลจินดา เลขประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๓๔๗
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ
นักธุรกิจ ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช” โดยในการทำวิจัย
มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว
เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ความรู้
ข้อคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นิพนธ์เข้า
สัมภาษณ์ท่าน โดยเวลาตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระศรีสิทธิมุนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว๐๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
 โทร. ๐-๒๒๒๒-๒๘๓๕, ๐-๒๒๒๕-๘๖๘๖, ๐-๒๒๒๒-
 โทรสาร ๐-๒๒๒๑-๖๕๕๐, ๐-๒๒๒๑-๘๘๖๕
 www.mcu.ac.th

๕ มกราคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร คุณล้นชาย ว่องวานิช

ด้วย พระสุเมธ ฉายา สุเมธ นามสกุล นพดลจินดา เลขประจำตัวนิสิต ๔๙๖๑๐๕๑๓๔๗
 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ
 นักรุกข์ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช" โดยในการทำวิจัย
 มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว
 เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ความรู้
 ข้อคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตเข้า
 สัมภาษณ์ท่าน โดยเวลาตามแต่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตนเอง

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
 ล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th E-mail: grads@mcu.ac.th

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิจัย

เรื่อง

**“ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจ
ในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ดร.บุญยง ว่องวานิช”**

คำอธิบาย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจในสมัยพุทธกาลกับดร.บุญยง ว่องวานิช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาบทบาทในการส่งเสริมของนักธุรกิจสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ จะไม่ส่งผลเสียหายต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาและค้นคว้าด้านพระพุทธศาสนาในอนาคต

คำถามในการสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่าสาเหตุใด เป็นสิ่งจูงใจให้ดร.บุญยง ว่องวานิชมีความสนใจในเรื่องของพระพุทธศาสนา

๒. ท่านมีความเกี่ยวข้องกับดร.บุญยง ว่องวานิช อย่างไร

๓. ท่านรู้จักดร.บุญยง ว่องวานิชในบทบาทใดบ้าง

๔. ท่านรู้จักโครงการใดบ้างที่ดร.บุญยง ว่องวานิช ก่อตั้งขึ้นเพื่อพระพุทธศาสนา

๕. ท่านคิดว่าดร.บุญยง ว่องวานิช ใช้หลักธรรมใดบ้างในการเริ่มต้นศึกษาธรรม

และปฏิบัติธรรม

๖. ท่านคิดว่าดร.บุญยง ว่องวานิช มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในด้านใดบ้าง

๖.๑. ในกิจกรรมการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของดร.บุญยง ว่องวานิช มีบทบาทโดยจำแนกออกได้เป็นกี่รูปแบบ อะไรบ้าง

๖.๒ ทำไมดร.บุญยง ว่องวานิช ถึงให้ความสำคัญของการสร้างศาสนทายาททางพระพุทธศาสนา โดยเน้นที่กลุ่มเยาวชนเป็นหลักเพราะเหตุใด

๖.๓. ท่านคิดว่าดร.บุญยง ว่องวานิช มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร

๗. ท่านคิดว่าบทบาทความเป็นผู้นำต่อไปนี้ของดร.บุญยง ว่องวานิช เป็นอย่างไร
- ๗.๑ บทบาทความเป็นผู้นำ
- ๗.๒ บทบาทผู้ชี้แนะแสงสว่าง
๘. ท่านคิดว่าดร.บุญยง ว่องวานิช ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีบริหารจัดการกับปัญหาทางด้านธุรกิจอย่างไร
๙. ศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาที่ดร.บุญยง ว่องวานิช มีส่วนสำคัญในการจัดสร้างมีอะไรบ้าง
๑๐. ท่านคิดว่าดร.บุญยง ว่องวานิช มีวิธีอย่างไรที่ช่วยยืดอายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ได้นานมากที่สุด
๑๑. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยนี้หรือไม่

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ มา ณ โอกาสนี้

พระสุเมธ สุเมโธ (นพดลจินดา)
ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช, ที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน มูลนิธิว่องวานิช, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
๒. คุณอนุรุทธ ว่องวานิช, ประธานกรรมการบริหาร บริษัท อังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
๓. คุณล้นชาย ว่องวานิช, ประธานกรรมการห้างหุ้นส่วนจำกัด ว่องวานิชที่ดิน และเคหะ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๒.
๔. คุณนงเยาว์ ประภัสสราทร, ผู้จัดการทั่วไป มูลนิธิว่องวานิช, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
๕. คุณวิไลพันธ์ ว่องวานิช, ที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน มูลนิธิว่องวานิช, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒.
๖. คุณศิริสา นิธิจิมณีรัตน์, EXECUTIVE SECRETARY ASSISTANT TREASURER OF W.F.B.Y. HEAD QUARTER (ผู้ติดต่อประสานงาน)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ

พระสุเมธ สุเมโธ (นพดลจินดา)

วัน เดือน ปีเกิด

๗ ตุลาคม ๒๕๒๐

อุปสมบท

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ที่อยู่ปัจจุบัน

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ตำบลบางตลาด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประวัติการศึกษา

ประถมศึกษา

โรงเรียนบพิตรวิทยา

มัธยมศึกษาต้นตอน

โรงเรียนปทุมคงคา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

โรงเรียนกรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย

ปริญญาตรี

คณะศิลปศาสตร์ สาขาการตลาด

สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา